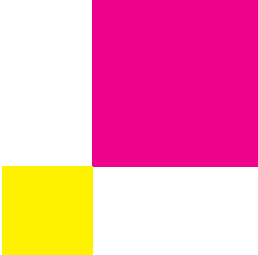




NASZA ŁÓDŹ

PODRĘCZNIK
DLA NAUCZYCIELI



NASZA ŁÓDŹ

**PODRĘCZNIK
DLA NAUCZYCIELI**



NASZA ŁÓDŹ
PODRĘCZNIK DLA NAUCZYCIELI

Scenariusze:

Barbara Michalska, Aleksandra Dulas, Wojisław Radojicic, Joanna Ufnalska, Anna Jurek, Agata Kobylińska,
Emilia Twardowska, Michał Gruda, Marta Madejska, Gabriela Zajfert

Korekta i wsparcie:

Przemysław Sadura, Ewelina Kuźniarek, Magdalena Wojciechowska

Podręcznik:

Katarzyna Kołodziejczak-Kostecka (treści)
Gabriela Zajfert (koncepcja, treści)
Magdalena Prasol (treści, uzupełnienie przewodnika)
Bartosz Mielniczek (treści, uzupełnienie przewodnika)

Fotografie:

Stefan Brajter

Ilustracje:

Virginia Garcia Moreno

Łamanie:

Robert Lisiecki

Korekta i wsparcie:

Hanna Gill-Piątek, Jarosław Ogrodowski

Opracowanie podręcznika na zlecenie Miasta Łódź:

Spółdzielnia Socjalna Varia



Realizacja:



SPIIS TREŚCI

WSTĘP	5
OPIS I CELE PROGRAMU	7
POJĘCIE REWITALIZACJI	10
OBSZARY TEMATYCZNE	13
SCENARIUSZE	81
OPIS DZIAŁANIA KÓŁ DETEKTYWÓW ŁÓDZKICH	133
O ŁÓDZKIEJ PLATFORMIE QUESTINGOWEJ	137



WSTĘP

Łódź przechodzi proces rewitalizacji. Obejmuje on nie tylko remonty kamienic i porządkowanie przestrzeni, w tym tworzenie nowych ulic czy dotąd w Polsce nieznanymi woonerfów. Proces rewitalizacji, rozumiany jako przywrócenie jakiemuś obszarowi pierwotnej wartości, utraconej z powodu zniszczeń oraz zaniedbań, powinien dotyczyć przede wszystkim przemian społecznych. Zmiany te są prowadzone z myślą o młodym pokoleniu łódzian.

Aby przybliżyć najmłodszym i trochę starszym pojęcie rewitalizacji, powstał program edukacyjny „Nasza Łódź”. Jego zadaniem jest przeprowadzenie dzieci i młodzieży przez proces zmian w sercu ich miasta. Niektóre z nich, jak konieczność przeprowadzki na czas remontu czy zmiana znanej od dzieciństwa okolicy mogą budzić zrozumiały opór i lęk. Dlatego też istotne jest, by proces ten jawił się jako zjawisko pozytywne i ożywiające naszą lokalną tożsamość, która odwołuje się do miejscowej historii, regionalizmów językowych, utożsamiania się z wyrosłymi na gruncie łódzkim klubami sportowymi czy rodzimą kuchnią.

Rewitalizacja dotyczy wszystkich mieszkańców Łodzi, bez względu na miejsce zamieszkania. Dlatego niniejszy podręcznik przeznaczony jest dla wszystkich łódzkich nauczycieli, którzy korzystając z niego razem z uczniami będą mogli odkrywać Łódź na nowo, wspólnie doświadczając jej przeszłości i widząc sens włączenia się w jej odbudowę.

Do procesu rewitalizacji zaproszony jest każdy, wiek nie gra roli, a słowo każdy ma tu kluczowe znaczenie. Uczniowie już pokazali, że potrafią zadbać o swoje miasto. Zakładają ogródki przy swoich szkołach, wymyślają place zabaw, które realizowane są z Budżetu Obywatelskiego. Młodzi ludzie sięgając do tradycji miasta włókienniczego, zakładają firmy wytwarzające produkty, z którymi mogą identyfikować się łódzianie. To od nich w przyszłości będzie zależał kształt Łodzi.

Oddajemy w Państwa ręce podręcznik, który jest przewodnikiem po zagadnieniach związanych z Łodzią, źródłem inspiracji i informacji. Zgodnie z naszym założeniem powinien stać się narzędziem przydatnym w codziennym budowaniu wizerunku Łodzi wśród małych i nieco starszych łódzian. W naszym opracowaniu przedstawiamy następujące zagadnienia:

- **Opis i cele programu edukacyjnego „Nasza Łódź”.** W tym rozdziale zaprezentowano kontekst powstania programu, wskazano jego adresatów oraz trzy główne założenia.
- **Pojęcie rewitalizacji.** Tu znalazła się próba wyjaśnienia złożoności tego problemu.
- **Obszary tematyczne.** To rozdział, w którym proponujemy bloki tematyczne związane z Łodzią. Każdy obszar opisano według następującego schematu: propozycje tematów i pojęć do wprowadzenia, bibliografia i przy-

datne linki, rekomendowane miejsca do odwiedzenia z możliwością odbycia wycieczek, lekcji muzealnych itp.

- ▶ **Scenariusze.** W tym rozdziale znalazły się scenariusze lekcji dla trzech ścieżek dydaktycznych przyporządkowanych różnym szkolnym grupom wiekowym. Konспекty wzbogacają załączniki i bibliografia. Proponowane zajęcia można modyfikować, dostosowywać do potrzeb konkretnych grup dzieci i młodzieży, realizować na lekcjach lub zajęciach pozalekcyjnych.
- ▶ **Opis proponowanych działań Kół Detektywów Łódzkich** – cyklu dodatkowych, pozalekcyjnych zajęć służących poszerzeniu wiedzy o Łodzi i budowaniu właściwych postaw społecznych.
- ▶ **Łódzka Platforma Questingowa.** W części tej prezentowana jest idea questingu i jej praktyczny wymiar w postaci tras opracowanych w obrębie Strefy Wielkomiejskiej w Łodzi.

Strefa Wielkomiejska to obszar szeroko rozumianego centrum Łodzi, wyznaczony w oparciu o zakres przestrzenny zwartej struktury historycznej: kwartałów zabudowy kamienicznej, zespołów fabrycznych, parków i ogrodów. Powierzchnia Strefy Wielkomiejskiej wynosi 1400 ha, w tym obszarze znajduje się cała ul. Piotrkowska (z otoczeniem Starego Rynku i Bałuckiego Rynku od północy), granica zachodnia sięga do al. Jana Pawła II, wschodnia do ul. Kopcińskiego. Strefa jest zamieszkała przez 21% populacji miasta. Obszar ten definiuje „Strategia przestrzennego rozwoju Łodzi 2020”. Strefa Wielkomiejska jest najstarszą strukturą miejską Łodzi, najlepiej ukształtowaną urbanistycznie, zawierającą najwięcej okazałych budynków mieszkalnych i fabrycznych oraz regularnie i najpełniej zabudowanych kwartałów. Jej charakter decyduje o tożsamości Łodzi.

OPIS I CELE PROGRAMU

„NASZA ŁÓDŹ”

O potrzebie realizacji programu

Łódź przygotowuje się do wielkich zmian. Rewitalizacja to nie tylko przebudowa lub adaptacja budynków, ale przede wszystkim rozwiązywanie problemów społecznych, poprawa warunków mieszkaniowych, rozwój przestrzeni publicznych oraz zwiększanie atrakcyjności gospodarczej centrum. **Właściwie prowadzony proces rewitalizacji powinien być oparty o dialog z lokalną społecznością i wszystkimi innymi osobami, które są w niego włączone: lokalnymi przedsiębiorcami, instytucjami kultury, organizacjami pozarządowymi...** Trudno wyobrazić sobie dobrą rewitalizację bez udziału szkół, nie tylko tych znajdujących się w obrębie Strefy Wielkomiejskiej. To przecież w głównej mierze od nauczycieli zależy, co dzieci i młodzież będą wiedziały o rodzinnym mieście i czy będą w przyszłości czuły z nim związek.

W ramach działań rewitalizacyjnych konieczne jest również wzmocnienie inicjatywy mieszkańców i ich świadomości dziedzictwa kulturowego, którego są spadkobiercami. Potrzebna jest też nauka bycia odpowiedzialnym za swoje miasto, poczynsz od własnego podwórka. Temu ma służyć „Nasza Łódź”, wieloletni program edukacyjny dla najmłodszych mieszkańców.

Program ten rozpoczął się w roku szkolnym 2014/2015 i będzie kontynuowany w następnych latach.

Potrzebę realizacji podobnego programu zgłaszano już wielokrotnie, zarówno ze strony społecznej (wniosek w Budżecie Obywatelskim, rekomendacje organizacji pozarządowych czy łódzkich przewodników), jak i ze strony samych nauczycieli, którzy z pasją i zaangażowaniem starają się przybliżyć uczniom łódzkie dziedzictwo.

Zapraszamy Państwa do udziału w programie i poznawania Łodzi wraz z dziećmi i młodzieżą.

Do kogo kierujemy program?

Program skierowany jest **do wszystkich łódzkich placówek oświatowych**, dla których organem prowadzącym jest Miasto Łódź, z wyłączeniem przedszkoli miejskich.

Jakie są cele programu?

Program edukacyjny „Nasza Łódź” ma za zadanie spełnić trzy poniższe cele:

- ▶ **budowanie tożsamości lokalnej** i pozytywnych związków z Łodzią łódzkich dzieci i młodzieży,
- ▶ **wzmacnianie kapitału społecznego** — kształtowanie

u dzieci i młodzieży postaw obywatelskich nakierowanych na odpowiedzialność, współpracę i dbałość o wspólne dobro.

- ▶ **wprowadzenie pojęcia „rewitalizacja”** i wiedzy o tym procesie wśród łódzkich dzieci i młodzieży.

Pośrednim celem programu „Nasza Łódź” jest przygotowanie szkół do udziału w procesie rewitalizacji jako ważnych partnerów w dialogu z lokalną społecznością i wzmocnienie ich roli wychowawczej jako jednego z elementów długofalowego działania nastawionego na budowę kapitału społecznego.

Z jakich elementów składa się program?

Program składa się z czterech głównych elementów:

- ▶ szkoleń dla nauczycieli,
- ▶ łódzkich pomocy naukowych dla szkół,
- ▶ lekcji o tematyce łódzkiej,
- ▶ zajęć pozalekcyjnych realizowanych przez Koła Detektywów Łódzkich.

Program w zakresie lekcji może być realizowany na godzinach WOS, historii lub lekcjach wychowawczych, a także na lekcjach innych przedmiotów, jeśli dyrekcja placówki podejmie taką decyzję. Jego realizacja wypełnia ministerialne wytyczne w sprawie elementów edukacji regionalnej zawartej w podstawie programowej.

Łódzkie pomoce naukowe

Szkoły, które przystąpią do programu, otrzymają **komplety atrakcyjnych pomocy naukowych** dostosowanych do wieku i potrzeb uczniów, do wykorzystania podczas zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych, m.in.:

- ▶ zestawy klocków o tematyce dotyczącej łódzkiej architektury XIX wieku,
- ▶ zeszyty ćwiczeń dla młodszych dzieci przybliżające tematykę rewitalizacji,

- ▶ kartonowe makiety XIX-wiecznych kamienic, które można złożyć, a potem zbudować z nich wspólnie fragment miasta (zestaw do planowania partycypacyjnego),
- ▶ gry planszowe i przestrzenne angażujące w zdobywanie wiedzy o Łodzi,
- ▶ puzzle o tematyce łódzkiej.

Niektóre z tych pomocy przystosowane są do możliwości uczniów z niepełnosprawnością.

Wszystkie placówki biorące udział w programie otrzymują **certyfikat „Szkoly Przyjazne Łodzi”**.

Ścieżki dydaktyczne

Do jakich grup dzieci i młodzieży kierujemy program?

Aby dostosować treści do wieku i możliwości dzieci, w programie „Nasza Łódź” zaplanowano **trzy ścieżki dydaktyczne**:

Ścieżka 1. Uczniowie szkół podstawowych z klas I–III oraz dzieci uczące się w innych placówkach odpowiadające tej grupie wiekowej.

Z uwagi na specyfikę rozwojową i możliwości poznawcze najmłodszej grupy silny akcent kładzie się tu na atrakcyjne pomoce, angażujące uwagę i zdolności manualne dzieci (np. klocki przybliżające łódzką architekturę XIX wieku, kolorowy zeszyt ćwiczeń, puzzle z bohaterami filmów animowanych), uwzględniając przy tym wprowadzenie podstawowych pojęć z zakresu tożsamości lokalnej oraz opisu przestrzeni i architektury. Dla najmłodszych dzieci poleca się ponadto spacer z poznawaniem najbliższej okolicy, połączone z wizytą w instytucji kultury (np. Muzeum Bajki).

Ścieżka 2. Uczniowie szkół podstawowych z klas IV–VI oraz dzieci uczące się w innych placówkach odpowiadają-

ce tej grupie wiekowej. W tej ścieżce szczególną uwagę należy zwrócić na pobudzanie ciekawości i samodzielne zdobywanie informacji na temat najbliższej okolicy (szkoły lub domu), historii rodzinnej i jej miejsca w szerszym kontekście historii miasta. W przygotowanych treściach i materiałach należy uwzględnić wiedzę o architekturze i mieście jako przestrzeni wspólnej, z uwzględnieniem elementów planowania partycypacyjnego (np. w postaci pomocy złożonej z kartonowych makiet kamienic, z których można zaprojektować miasto czy gry planszowej angażującej w zdobywanie nowych informacji). Ścieżka 2 realizowana jest podczas lekcji w placówkach i spacerów w najbliższej okolicy oraz – w poszerzonym zakresie – w formie Kół Detektywów Łódzkich, z wyjściami do instytucji kultury (np. Muzeum Miasta Łodzi czy Muzeum Sztuki).

Ścieżka 3. Uczniowie gimnazjów i szkół średnich oraz młodzież ucząca się w innych placówkach odpowiadająca tej grupie wiekowej.

Młodzież jest szczególnie trudnym adresatem ponadobowiązkowych treści edukacyjnych. Dlatego realizując ścieżkę 3, należy położyć nacisk na partnerskie podejście do potrzeb tej grupy i wzmacnianie jej potencjału w zakresie twórczego wykorzystania wiedzy i technologii. Z uwagi na to jedną z preferowanych form programu skierowanego do młodzieży jest rozwijanie przez uczniów Łódzkiej Platformy Questingowej (rodzaj miejskich podchodów).

Sugerowane jest też zapoznanie młodzieży z amatorskimi portalami gromadzącymi wiedzę o tematyce lokalnej (np. „Miastograf” czy „Fabrykancka”) i wykorzystanie takich form aktywności, jak fotospacer z publikacją wyników na jednym z łódzkich portali fotoamatorskich. Ścieżka 3 może być realizowana podczas lekcji w placówkach i spacerów w najbliższej okolicy oraz – w poszerzonym zakresie – w Kołach Detektywów Łódzkich, z dwoma wyjściami do instytucji kultury (np. Muzeum Miasta Łodzi czy Muzeum Sztuki).

POJĘCIE REWITALIZACJI

Rewitalizacja to pojęcie trudne nie tylko do wymówienia i zapamiętania. Rolą nauczyciela jest w sposób przystępny pokazać rewitalizację jako proces złożony i wielowymiarowy. Dlatego tak istotne jest, by termin ten został najpierw właściwie zrozumiany przez osoby uczące.



W ścisłym znaczeniu **rewitalizacja** to ożywienie. Obecnie przyjęte, szersze znaczenie tego terminu narodziło się w USA w XX wieku dla określenia działań, które mają na celu ekonomiczne ożywienie dzielnicy miejskiej. Współcześnie pojęcie to odnosi się do działań podejmowanych w du-

Rewitalizację według założeń Narodowego Planu Rewitalizacji należy rozumieć jako wyprowadzanie obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysowego przez przedsięwzięcia całościowe (integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki), skoncentrowane terytorialnie i prowadzone we współpracy z lokalną społecznością, w sposób zaplanowany oraz zintegrowany przez określenie i realizację programów rewitalizacji.

żej skali (np. w stosunku do dzielnic) i w odniesieniu do wielu dziedzin (architektonicznej, społecznej, ekonomicznej, kulturowej). Błędem jest określanie mianem rewitalizacji przebudowy, remontu lub adaptacji pojedynczego budynku, jezdni czy parku. Rewitalizacja zawsze dotyczy większego obszaru i w jej centrum stoi poprawa jakości życia.



Przyjrzyjmy się rewitalizacji w pierwotnym znaczeniu. Oznacza ona ożywienie, więc mogą nasuwać się następujące skojarzenia: zaludnia się opustoszała dzielnica, mieszkańcy chętnie podejmują pracę na jej terenie, rozpoczynają różne rodzaje działalności, uczestniczą w życiu społecznym, wychodzą z inicjatywą przeobrażania miejsca, które zamieszkują. Czynią to, by żyło się wygodniej, ładniej i bardziej funkcjonalnie.

Jak do tego doprowadzić? Odpowiedzi mogą być następujące: pozwolić mieszkańcom mówić i decydować o miejscu, w którym żyją, wzmocnić możliwość podjęcia pracy, ustanowić dogodne warunki dla prowadzenia działalności gospodarczej, zadbać o dostęp do dobrej publicznej edukacji, zieleni, punktów handlowych i usługowych, wreszcie wyremontować domy (podwyższyć ich standard, by ludzie chętniej w nich mieszkali, stworzyć dobrą infrastrukturę (drogi, ścieżki rowerowe, komunikację miejską).

Dlaczego warto ożywiać i remontować łódzkie centrum?

Warto to robić, aby nie trzeba było wyprowadzać się na obrzeża miasta, tkwić w korkach, aby dostosowywać przestrzeń miejską do potrzeb wszystkich użytkowników – mieszkańców i gości, by czuć, że w Łodzi jesteśmy u siebie.



Jak widać, rewitalizacja to problem natury społecznej. Aspekt architektoniczny jest zaledwie częścią przemian, które za cel ostateczny stawiają dobrą kondycję mieszkańców i jakość ich życia. By to osiągnąć, niezbędne jest zaangażowanie społeczne i świadomość, czym jest rewitalizacja. Dlatego do tego procesu warto przygotowywać najmłodsze pokolenie łódzian, kształtując w nim więź z miastem, w którym żyją.

Rewitalizacja 2014–2020 w liczbach:

inwestycje w 20 kwartałach

ponad **50** tysięcy osób mieszkających
na rewitalizowanym terenie

prawie **1500** budynków gminnych
na rewitalizowanym terenie

blisko 2500 budynków prywatnych
na rewitalizowanym terenie

inwestycje na 40 ulicach,

na **2** placach

i w **3** parkach

5 nowych ulic wewnątrz kwartałów

6 centrów obywatelskich

20 nowoczesnych, małych domów dziecka

5 nowych świetlic środowiskowych

3 siedziby instytucji kultury

1 ośrodek reintegracji

Wszystko to dzięki **4 mld zł**
dofinansowania na rewitalizację

Przybliżając uczniom to, czym jest rewitalizacja, można użyć antonimów o różnym stopniu trudności, dopasowując je do etapów rozwoju dzieci i młodzieży, przy jednoczesnym odwołaniu się do znanych obrazów, np.: zniszczony dom – wyremontowany dom, bałagan (chaos) – porządek, puste podwórko – plac zabaw otoczony zielenią, nuda – zainteresowanie, bierność – aktywność. Można zestawić rzeczowniki, np. odnawianie, zaangażowanie, współpraca, potencjał, rozwój, funkcjonalność, a także przymiotniki, np. wygodny, ładny, kompleksowy, estetyczny, funkcjonalny.

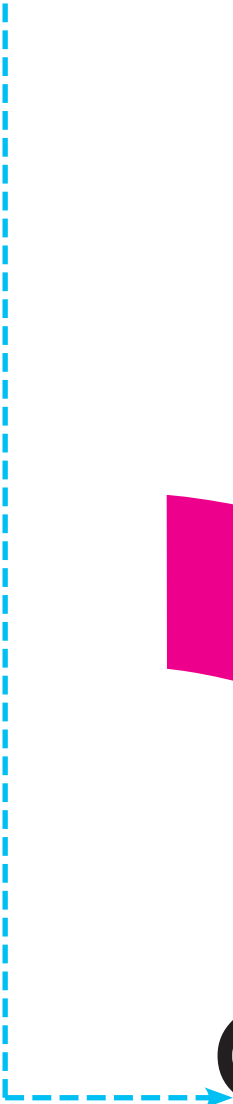
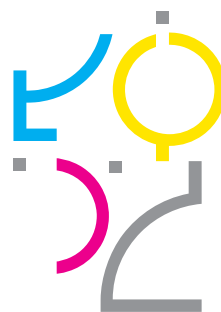
Wielowarstwowość rewitalizacji wymaga szczególnego zdefiniowania, można ją zatem zobrazować za pomocą mapy mentalnej z następującymi hasłami:

- ▀ rewitalizacja — co to jest (ożywianie, odnawianie, odbudowa),
- ▀ co można rewitalizować (osiedla, kwartały itd.),
- ▀ po co przeprowadza się rewitalizację (aby odnowić to, co zniszczone, by żyło się lepiej, wygodniej, ładniej, czystiej, bezpieczniej...),
- ▀ jakie są spodziewane efekty rewitalizacji (ładne miasto, w którym czujemy się dobrze, w którym chce się żyć, pracować i współpracować, zaangażować społecznie, wiara, że ma się wpływ na otoczenie, a także estetyzacja otoczenia, rozwój, atrakcyjna praca itp.).



WIZJA OBSZARU REWITALIZACJI

przyjazne warunki dla inwestorów
 lokalne inicjatywy
 więcej mieszkańców
 odnowiona zabytkowa zabudowa
 sieć instytucji publicznych i obywatelskich
 odtworzona i wzmocniona spójność społeczna
lepszą jakość życia
 przyjazne i zróżnicowane przestrzenie publiczne
 kreatywna atmosfera
 odtworzył się patriotyzm łódzki
 atrakcyjność obszaru
 miejsca spotkań
 żywa kultura
 moda na osiedlanie się w Łodzi
 mała przedsiębiorczość



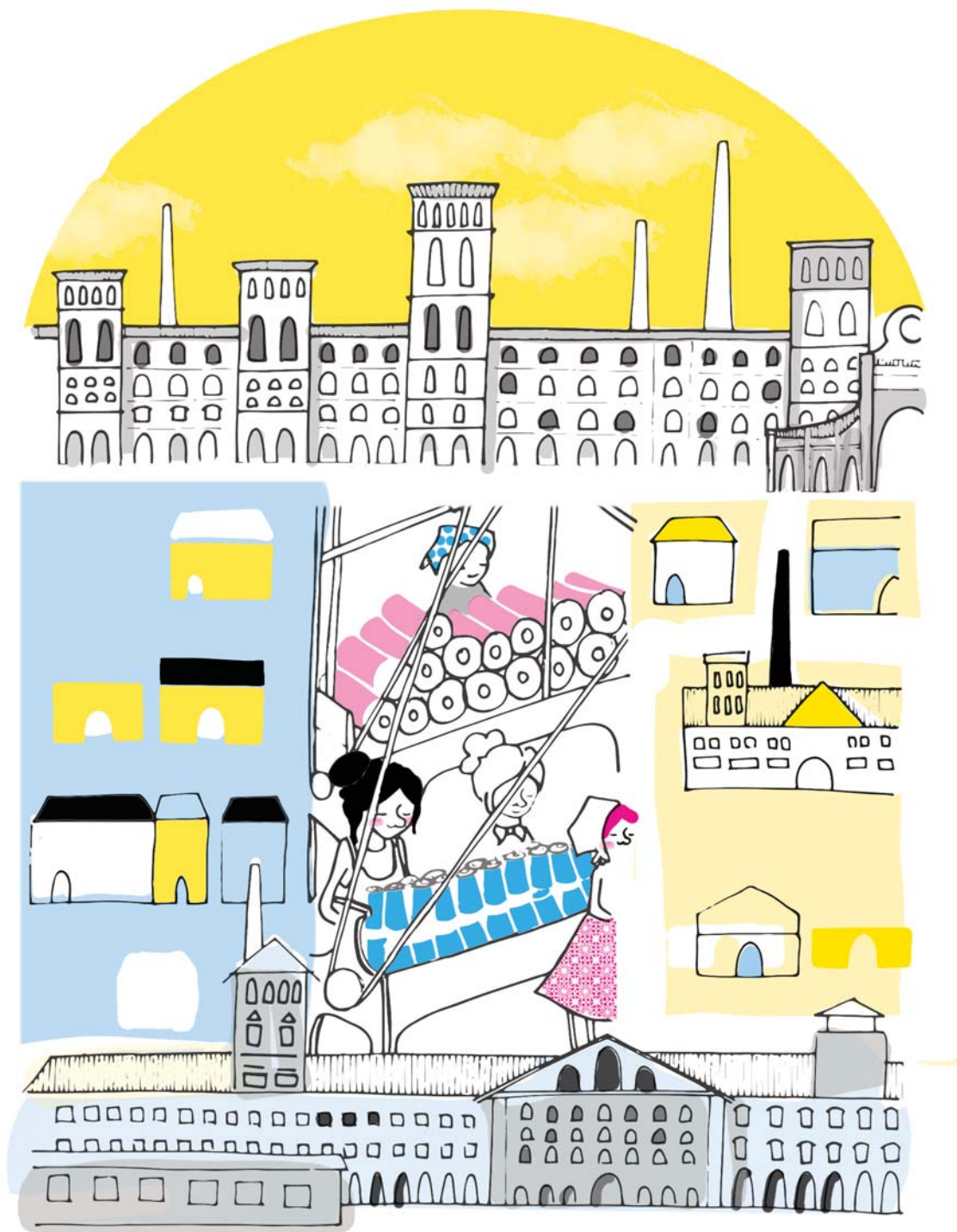
OBSZARY TEMATYCZNE

Łódź przemysłowa
Łódź – ostatnie nieodkryte miasto
Łódź wielkich postaci
Łódź fabrykancka
Folklor łódzki
Łódź bajkowa
Łódź czterech kultur
Łódź awangardowa
Łódź filmowa
Łódź sportowa
Łódź współczesna
Łódź ciekawa
Łódź – historia mojej rodziny



Obszary tematyczne to różne aspekty, za które można polubić Łódź. Zawierają tematy, pojęcia, bibliografię, linki oraz adresy rekomendowanych instytucji kultury i miejsc wraz z ofertą warsztatów i wycieczek, które mogą być uzupełnieniem lekcji. Oferta została opracowana na podstawie analizy informacji zamieszczonych na stronach internetowych oraz danych, jakie poszczególne instytucje nadesłały do twórców podręcznika. Do powyższych ofert dodano ciekawe propozycje komercyjne łódzkich firm kreatywnych.

Zaprezentowane obszary tematyczne są propozycją, można je wzbogacać i poszerzać. Liczy się pomysłowość, inwencja w podejmowaniu różnych zagadnień oraz atrakcyjne ujęcie tematów, dzięki któremu uczniowie będą mogli odnaleźć własną ścieżkę zainteresowań i nić łączącą ich z miejscem zamieszkania. Istotne jest też, aby przy opracowywaniu poszczególnych lekcji zwrócić uwagę na to, że nie można obciążać młodego odbiorcy dużą ilością suchych informacji, a jednocześnie nie należy posługiwać się za daleko posuniętymi uproszczeniami. „Nasza Łódź” to w założeniu program bez klasówek, w którym wiedzę wzbogacają zarówno uczniowie, jak i sami nauczyciele.



ŁÓDŹ PRZEMYSŁOWA

Niegdyś przedsiębiorca gromadził niezależnych rzemieślników, którzy z jego surowców, w wyznaczonym czasie i miejscu wytwarzali odpowiednie produkty. Robili to podobnie jak w swoich warsztatach rzemieślniczych – na prostych urządzeniach, z reguły wykorzystując pracę własnych rąk. Z czasem, w miarę rozwoju, te proste zakłady zwane manufakturami wyposażono w maszyny i urządzenia techniczne, a także zastosowano w nich podział pracy, co w efekcie zwiększyło skalę produkcji. Proces ten doprowadził do przekształcania się manufaktur w fabryki. Tak narodziła się Łódź przemysłowa, a wraz z nią sen o ziemi obiecanej. Śnili drobni rzemieślnicy i wiejska biedota. Spotkali się w Łodzi, ci pierwsi stali się fabrykantami, a drudzy – robotnikami w fabrykach.



Tematy:

- ▶ Korzystne warunki dla rozwoju przemysłu włókienniczego.
- ▶ Rola Stanisława Staszica i Rajmunda Rembielińskiego w powstaniu okręgu włókienniczego.
- ▶ Korzystne warunki dla osadników.
- ▶ Pierwsi łódzcy fabrykanci.
- ▶ Rola kobiet w łódzkim przemyśle.
- ▶ Rola łódzkich robotników w czasie rewolucji 1905 r.
- ▶ Różne oblicza działalności społecznej kształtującej się w Łodzi (postawy patriotyczne, filantropia, budowanie wielokulturowości).
- ▶ Specyfika miasta włókienniczego na tle polskich miast o długowiecznej tradycji.
- ▶ Fazy rozwoju łódzkiego przemysłu – złoty wiek XIX, kryzys końca lat dwudziestych XX wieku, powojenna nacjonalizacja, przyczyny i skutki upadku.
- ▶ Techniki produkcji. Jak powstawały tkaniny?
- ▶ Sukces łódzkiego przemysłu w drugiej połowie XIX wieku – Karol Scheibler, Izrael Poznański, rodzina Grohmanów.



Pojęcia:

manufaktura, przemysł, ziemia obiecana, prządniczka, filantropia, włókiennictwo, architektura przemysłowa i postindustrialna, przędzalnia, tkalnia, wątek, osnowa, maszyna parowa, bielnik, bawełna, wełna, kryzys gospodarczy, bezrobocie, nacjonalizacja, industrializacja.



Bibliografia:

- Badziak K., *Żydowskie organizacje społeczne w Łodzi (do 1939 roku)*, Łódź 2002.
- Bartczak M., Scheiblerowie. *Historia rodu*, Łódź 1999.
- Flatt O., *Opis miasta Łodzi pod względem historycznym, statystycznym i przemysłowym*, Warszawa 1853. Przedruk: Warszawa 1980.
- Geyer A., *Z mojego życia*, Łódź 2002.
- Imperium rodziny Poznańskich w Łodzi, red. A. Machejek, Łódź 2010.
- Jaskulski M., *Stare fabryki Łodzi*, Łódź 1995.
- Kobojeck G., *Księża Młyn*, Łódź 1998.
- Kusiński J., Bonisławski R., Janik M., *Księga fabryk Łodzi*, Łódź 2010.
- Kuźko W., Bidermanowie. *Dzieje rodziny i fortuny*, Łódź 2000.
- Łódź. *Dzieje miasta*, red. R. Rosin, Łódź 1988.
- Łukowska M., *Fabrykant łódzki we wspomnieniach robotników*, Łódź 2007.
- Puś W., Pytlaś S., *Dzieje Łódzkich Zakładów im. Obrońców Pokoju „Uniontex” (d. Zjednoczonych Zakładów K. Scheiblera i L. Grohmana) w latach 1827–1977*, Warszawa 1979.
- Pytlaś S., i in., *Księża Młyn*, Łódź 1998.
- Scheibler P., Scheiblerowie w drodze do ziemi obiecanej, Łódź 2014.
- Sikorska-Kowalska M., *Wizerunek kobiety łódzkiej przełomu XIX/XX wieku*, Łódź 2001.
- Stefański K., *Wielkie rody fabrykanckie Łodzi i ich rola w ukształtowaniu oblicza miasta*, Łódź 2014.



Linki:

- <https://www.youtube.com/watch?v=pp7hGXoFlsQ> [film *Łódź przedwojenna* – fragmenty przedwojennych kronik filmowych PAT, filmu *Sklamałam* w reż. M. Krawicza i kronik UFA].
- <https://www.youtube.com/watch?v=IDRvEYKgUms> [film *Niezliczone trzeshczq źródła* o przemysłowej Łodzi w kontekście łódzkich rzek].



Rekomendowane miejsca:

► Muzeum Miasta Łodzi

ul. Ogrodowa 15, 91-065 Łódź
 Dział Upowszechniania i Edukacji: tel. 42 254 90 11
wycieczki@muzeum-lodz.pl

oferta:

► Dlaczego ziemia obiecana?

Zajęcia przybliżają motyw ziemi obiecanej, od czasów biblijnych do współczesnych, oparte są na fragmentach powieści „Ziemia obiecana” W. Reymonta oraz filmu w reżyserii A. Wajdy pod tym samym tytułem.

Czas trwania: 60 minut.

► **Imperium Izraela Poznańskiego. Pałac, fabryka, osiedle**

Zajęcia ukazują historię Łodzi wielkoprzemysłowej na przykładzie kompleksu fabryczno-rezydencjonalnego I. Poznańskiego; obejmują zwiedzanie gabinetu właściciela, zespołu budynków fabrycznych oraz osiedla domów mieszkalnych dla pracowników przedsiębiorstwa.

Czas trwania: 90 minut.

► **Łódzki Manchester. Historia Łodzi przemysłowej**

Spacer tematyczny przybliżający najważniejsze fakty i daty dotyczące narodzin i rozwoju przemysłowej Łodzi. Obejmuje zwiedzanie wystawy historycznej „Triada Łódzka” oraz wybranych pomieszczeń pałacu.

Czas trwania: 60 minut.

► **Centralne Muzeum Włókiennictwa**

ul. Piotrkowska 282, 93-034 Łódź

Dział Edukacji: tel. 42 684 61 15

oferta:

► **Rekonstrukcja tkalni z przełomu XIX/XX w. Prezentacja maszyn w ruchu**

Wystawa stała.

► **Narzędzia i maszyny włókiennicze w zbiorach Centralnego Muzeum Włókiennictwa**

Wystawa stała.

► **Historia Łodzi przemysłowej**

Lekcja opowiada o przestrzennym rozwoju miasta i dziejach łódzkiego przemysłu włókienniczego. Lekcji może towarzyszyć projekcja filmowa.

► **Miejska Biblioteka Publiczna Łódź-Śródmieście im. Andrzeja Struga**

ul. A. Struga 33, 90-513 Łódź

tel. 42 637 30 37

oferta:

► **Rewolucja 1905 roku**

Warsztaty przybliżające wydarzenia rewolucji 1905 roku. Umożliwiają uczestnikom analizę materiału źródłowego z wykorzystaniem druków ulotnych z czasów rewolucji oraz poznanie miejsc walk, które odbywały się na terenie Łodzi.

► **Szkolne Schronisko Młodzieżowe w Łodzi**

ul. Legionów 27, 91-069 Łódź

tel. 42 630 66 80

repcja@yhlodz.pl, www.yhlodz.pl

oferta:

► **Historia Łodzi robotniczej – miasta wielkich przemian**

Lekcja historyczna poświęcona tworzeniu się robotniczej Łodzi. Na zajęciach analizuje się prawa miejskie i dynamiczny (nieporównywalny z innymi europejskimi miastami) rozwój Łodzi.

Czas trwania: ok. 60 min.

► Muzeum Fabryki

ul. Drewnowska 58, 91-867 Łódź

tel. 42 664 92 93

www.muzeumfabryki.pl

oferta:

► Wystawa Muzeum Fabryki

Prezentuje dzieje przemysłowej fortuny Poznańskich, rozwój zakładów, technikę produkcji tkanin bawełnianych, a także dokumentuje życie codzienne robotników.

► W dawnej fabryce

Teatr cieni. Warsztaty prowadzone z wykorzystaniem slajdów ukazujących dawne hale fabryczne, domy mieszkalne, parki.

► Budujemy fabrykę

Tworzenie makiety budynków fabrycznych z dużych klocków.

► Alex – usługi turystyczne

Aleksandra Sitnicka

ul. Rydla 6/39, 93-203 Łódź

tel. 695 243 181

aleksandra@odkryj.lodz.pl

oferta:

► Szukając skarbu Izraela Poznańskiego

Gra miejska.

► Zbudujmy fabrykę

Gra miejska.

► Visit.Łódź

ul. Krzewowa 6/8, lok. 2, 91-478 Łódź

tel. 603 341 922

www.visitlodz.com.pl,

kontakt@visitlodz.com.pl

oferta:

► Łódź przemysłowa – wczoraj i dziś

► Warunki i rozwój przemysłu łódzkiego w XIX, XX i XXI wieku

Wycieczki piesze i autokarowe, gry miejskie, warsztaty (np. kulinarne), prelekcje, prezentacje i zwiedzanie muzeów.

- ▶ **Manufaktury rzemieślnicze oraz imperia wielkich fabrykantów w XIX wieku, przemysł w XX wieku, perspektywy i rozwój gospodarczy w XXI wieku**

Zwiedzanie obiektów muzealnych (np. Biała Fabryka) i oglądanie krajobrazów miejskich (np. Księży Młyn).

Czas trwania: od 45 min do 5 godzin.

- ▶ **Bartosz Damian Mielniczek, Łódź dla Ciebie / Łódź 4 U**

bartosz.damian.mielniczek@gmail.com

tel. 662 266 833

oferta:

- ▶ **Łódź: industrial light & magic**

Prelekcja i wycieczka.

- ▶ **Architektura przemysłowa**

Wycieczka.

- ▶ **Magdalena Prasol, licencjonowany przewodnik miejski**

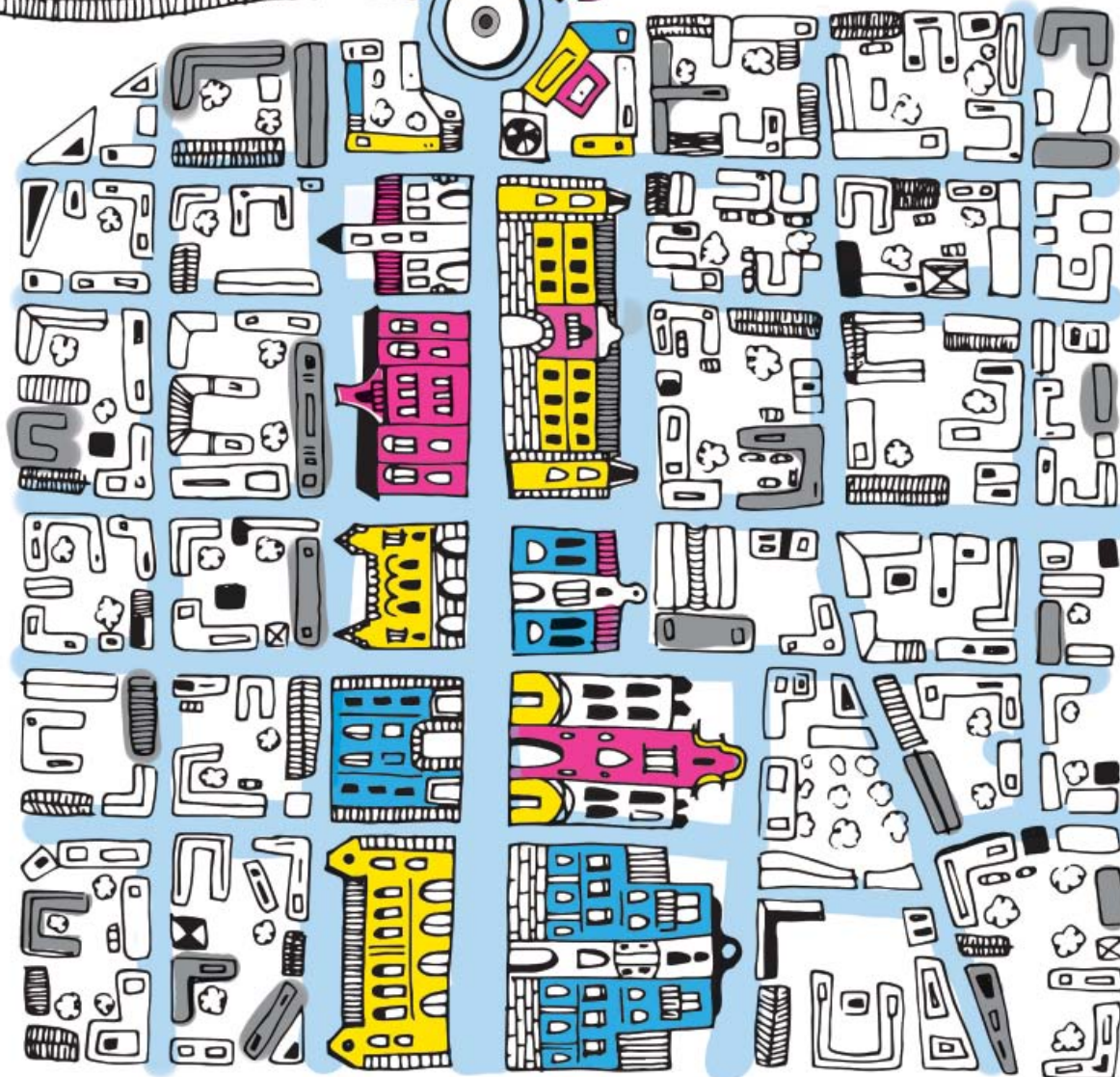
mprasol@interia.pl

tel. 693 865 876

oferta:

- ▶ **Od pucybuta do milionera – prawda czy miejska legenda?**

Wycieczka i warsztat śladami Łodzi przemysłowej.



ŁÓDŹ – OSTATNIE NIEODKRYTE MIASTO

Przemierzając łódzkie ulice, powinniśmy być świadomi tego, że znajdujemy się w unikatowej na skalę europejską Strefie Wielkomiejskiej – spójnym obszarze z zachowaną pierwotną siatką ulic i tysiącami zabytkowych obiektów stojących w otoczeniu zieleni, której obfitość może zadziwić. Spacer po Łodzi to okazja, by z uczniami podążać w niezwykłą wędrowkę po stylach architektonicznych, by przyjrzeć się kamienicom, pałacom i zespołom fabrycznym, by dostrzec Łódź wielokulturową i wielowyznaniową.



Tematy:

- ▶ Łódź niegdyś – miasto kominów.
- ▶ Czym zajmuje się urbanistyka.
- ▶ Wyjątkowość przestrzeni miejskiej w Łodzi.
- ▶ Specyfika łódzkiej Strefy Wielkomiejskiej powstałej w XIX wieku.
- ▶ Zróżnicowanie stylów i form łódzkiej architektury.
- ▶ Rozwój i znaczenie ulicy Piotrkowskiej.
- ▶ Czym jest przestrzeń publiczna i jakie ma znaczenie dla właściwego funkcjonowania miasta.
- ▶ Dlaczego warto dbać o swoje miasto.
- ▶ Wpływ mieszkańców na rozwój miasta.
- ▶ Odzwierciedlenie dawnej wielokulturowości w tkance miejskiej Łodzi.



Pojęcia:

strefa wielkomiejska, eklektyzm, historyzm, secesja, fabryka, kamienica, willa, pałac, zabytek, fasada, oficyna, pierzeja, kwartał, urbanistyka, witraż, mozaika, klasycyzm, neogotyck, neorenesans, neobarok, rewitalizacja, restauracja, renowacja.



Bibliografia:

Janik M., Kusiński J., Stępniewski M., Szambelan Z., *Łódź na mapach 1793–1939*, Łódź 2012.
Kędzierski D., *Ulice Łodzi*, Łódź 2009.

Krajewski S., Kusiński J., Piotrkowska, spacer pierwszy i drugi, Łódź 2008.
 Konicki Z., *Ulice Łodzi*, Łódź 1995.
 Kusiński J., Bonisławski R., Janik M., *Księga fabryk Łodzi*, Łódź 2010.
 Laurentowicz-Granas M., Manžett-Kubiak J., *Pałace Ziemi Obiecanej*, Łódź 1997.
 Łukawski S., *Łódzka secesja*, Łódź 1997.
 Olenderek J., *Łódzki modernizm i inne nurty przedwojennego budownictwa*, Łódź 2011.
 Parki i ogrody Łodzi, red. R. Olaczek, Łódź 2006.
 Rynkowska A., *Ulica Piotrkowska*, Łódź 1970.
 Stefański K., *Atlas architektury dawnej Łodzi*, Łódź 2008.
 Stefański K., *Ludzie, którzy zbudowali Łódź. Leksykon architektów i budowniczych miasta*, Łódź 2009.
 Stefański K., *Łódzkie wille fabrykanckie*, Łódź 2013.
 Słownik terminów plastycznych, Warszawa 1993.



■ Linki:

<https://www.youtube.com/watch?v=pFP5EkZqS7o> [film *W poszukiwaniu zaginionego kwartału*].
<https://www.youtube.com/watch?v=r887rOtR3-g> [Rozmowa E. Bendyka z M. Janiakiem, architektem Łodzi, materiał filmowy polecany dla nauczycieli].
http://uml.lodz.pl/miasto/rewitalizacja_i_zabytki/_prezentacja_amazing_city_lodz__ostatnie_nieodkryte_miasto/ [prezentacja Łódź – ostatnie nieodkryte miasto].
<https://www.youtube.com/watch?v=RDQgMoqrh4c> [Łódź – ostatnie nieodkryte miasto, prelekcja M. Janiaka w „6 Dzielnicy”, cz. 1].
<https://www.youtube.com/watch?v=MqsUWS4jCuE> [Łódź – ostatnie nieodkryte miasto, prelekcja M. Janiaka w „6 Dzielnicy”, cz. 2].
<https://www.youtube.com/watch?v=sFQ45UaOzbl> [Łódź – ostatnie nieodkryte miasto, prelekcja M. Janiaka w „6 Dzielnicy”, cz. 3].
<https://www.youtube.com/watch?v=nxWkRN3FSjU> [film *Bogactwo Łodzi* zrealizowany w ramach projektu „3 Detale Łodzi”].



■ Rekomendowane miejsca:

► Miejski Konserwator Zabytków

ul. Piotrkowska 113, 90–430 Łódź
 tel. 42 638 43 84

► Archiwum Państwowe w Łodzi

pl. Wolności 1, 91–415 Łódź
 tel. 42 632 62 01

oferta:

Dla grup, uczelni i szkół prowadzone są prezentacje dziejów, zadań oraz zasobu AP w Łodzi.

► Galeria Willa

ul. Wólczajska 31/33, 90-607 Łódź

tel. 42 632 79 95

oferta:

Zwiedzanie zabytkowej willi, zaprojektowanej ok. 1901 r. przez Gustawa Landau-Gutentegera. We wnętrzu znajduje się bogata dekoracja stiukowa i witraże, wszystko utrzymane w duchu secesji.

► Visit.Łódź

ul. Krzewowa 6/8 lok. 2, 91-478 Łódź

tel. 603 341 922

www.visitlodz.com.pl

kontakt@visitlodz.com.pl

oferta:**► Łódź — ostatnie nieodkryte miasto. Szukamy zaczarowanych miejsc i wyjątkowych zakątków Łodzi**

Wycieczki piesze i autokarowe, gry miejskie, warsztaty, prelekcje, prezentacje, warsztaty kulinarne oraz zwiedzanie muzeów i spacer fotograficzny.

Czas trwania: od 45 minut do 5 godzin.

► Bartosz Damian Mielniczek Łódź dla Ciebie / Łódź 4 U

bartosz.damian.mielniczek@gmail.com

tel. 662 266 833

oferta:**► Zobaczyć to znaczy uwierzyć. Łódź — miasto niezwykle**

Prelekcja i wycieczka.

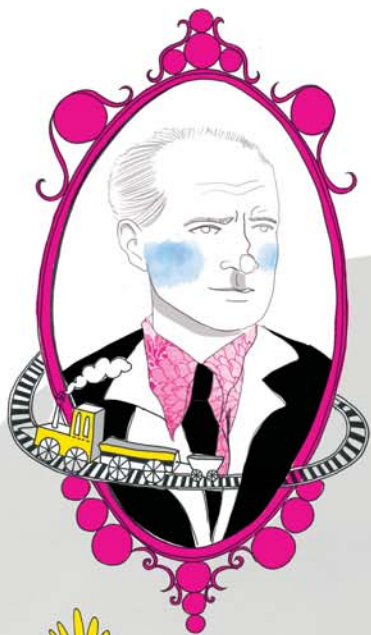
► Magdalena Prasol, licencjonowany przewodnik miejski

mprasol@interia.pl

tel. 693 865 876

oferta:**► Spacer odkrywców**

Uczestnicy pod kierunkiem przewodnika samodzielnie odkrywają miasto, budując z historycznych śladów wielowarstwową historię.



ŁÓDŹ WIELKICH POSTACI

Jedni się tu urodzili, inni przebywali dłużej lub krócej. Łączy ich miejsce – Łódź, dzielą: narodowość, dziedzina, w której tworzyli, lata życia. Wszyscy zostawili tu część siebie. A miasto odcisnęło na nich swoje piętno, oddziałując przez ludzi, kulturę i specyficzny miejski krajobraz. Zapytani, kto z wielkich i znanych pochodził z Łodzi lub tu mieszkał, bez trudu wymienimy Tuwima, Reymonta, Rubinsteina, ale jest jeszcze wiele innych osób związanych z Łodzią, które przyczyniły się lub przyczyniają do rozwoju polskiej kultury, sportu czy nauki. Warto poznać ich nazwiska, twórczość lub dorobek.



Tematy:

- ▶ Miejsca związane ze słynnymi łodzianami.
- ▶ Łódź we wspomnieniach sławnych osób.
- ▶ Galeria Wielkich Łodzian: sztuka czy kicz?
- ▶ Bezimienni wielcy łodzianie – mieszkańcy, którzy swoją pracą przyczynili się do rozwoju miasta (tkacze, kupcy, włókniki).



Poniżej przedstawiamy przykładowe postacie przyporządkowane do odpowiednich dziedzin. Każda grupa może stanowić oddzielny temat zajęć.

▶ Założyciele miasta:

Stanisław Staszic, Rajmund Rembieliński.

▶ Burmistrzowie i prezydenci Łodzi:

Karol Tangermann, Franciszek Traeger, Aleksy Rzewski.

▶ Architekci i inżynierowie:

Hilary Majewski, Franciszek Chełmiński, Stefan Skrzywan, Filip Wiebieg, William Heerlein Lindley, Daniel Libeskind, Julius Jung.

▶ Literaci:

Julian Tuwim, Władysław Reymont, Karl Dedecius, Aleksander Kamiński, Jan Izidor Sztudynger, Andrzej Sapkowski, Jerzy Kosiński, Jacek Bieriezin, Andrzej Bart, Igor Sikirycki, Zdzisław Jaskuła.

▶ Artyści plastycy:

Katarzyna Kobro, Władysław Strzemiński, Samuel Hirszenberg, Otto Poppel, Karol Hiller, Artur Szyk, Stanisław Fijałkowski.

► **Muzycy:**

Artur Rubinstein, Aleksander Tansman, Kiejstut Bacewicz, Michał Urbaniak, Adam Ostrowski (O.S.T.R.).

► **Zespoły muzyczne:**

„Hedone”, „Młynarze z Łodzi”, „19 wiosen”, „Blue Cafe”, „Normalsi”, „Psychocukier”, „Power of Trinity”, „Little White Lies”, „L.Stadt”.

► **Ze świata teatru:**

Aleksander Zelwerowicz, Leon Schiller, Stefan Jaracz, Kazimierz Dejmek, Bronisław Wrocławski.

► **Ze świata filmu:**

Eugeniusz Bodo, Krzysztof Kieślowski, Jan Machulski, Janusz Gajos, Zbigniew Rybicki, Sławomir Idziak, Aleksander Ford, Jadwiga Andrzejewska, Paweł Edelman, Piotr Dzięcioł i Łukasz Dzięcioł (Opus Film).

► **Sportowcy:**

Marcin Gortat, Piotr Pustelnik, Adam Kszczot, Jan Morawiec, Jerzy Janowicz, Artur Partyka, Aleksandra Urbańczyk-Olejarczyk, Jan Tomaszewski, Maria Kwaśniewska-Maleszewska, Jadwiga Wajsówna, Roman Kantor, Akiba Rubinstein, Barbara Niemczyk, Mieczysław Nowicki.

► **Tworzący historię:**

Jan Karski, Marek Edelman, Eliaż Chaim Majzel, Aleksander Falcman, Aleksy Rzewski.

► **Inne dziedziny:**

Jacek Trzmiel (Jack Tramel) – pionier komputerowy, Ary Sternfeld – pionier kosmonautyki, Eugeniusz Haneman – fotograf Powstania Warszawskiego.



■ **Bibliografia:**

Bereś W., *Marek Edelman. Życie. Po prostu*, Warszawa 2008.

Bonisławski R., *Aleksy Rzewski*, Łódź 2009.

Bonisławski R., *Łódzkie adresy Juliana Tuwima*, Łódź 1995.

Filmówka. Powieść o Łódzkiej Szkole Filmowej, oprac. K. Krubski, M. Miller, Z. Turowska, Warszawa 1998.

Haenel Y., *Jan Karski*, Kraków 2010.

Honorowi obywatele miasta Łodzi, Łódź 2006.

Jankowski S. M., *Karski. Raporty tajnego emisariusza*, Poznań 2009.

Kawczyńska D., *Łódź, k...! Szkic do portretu filmowej Łodzi*, Łódź 2014.

Korczak J., *Karski. Opowieść biograficzna*, Warszawa 2010.

Pellowski A., *Kultura muzyczna Łodzi do roku 1918*, Łódź 1994.

Podolska J., Rakowski-Kłós I., *Spacerownik śladami Juliana Tuwima*, Warszawa 2013.

Ratajska K., *Kraj młodości szczęśliwy. Śladami Juliana Tuwima po Łodzi i Inowłodzu*, Łódź 2002.

Rubinstein A., *Moje młode lata*, Kraków 1986.

Stefański K., *Ludzie, którzy zbudowali Łódź. Leksykon architektów i budowniczych miasta*, Łódź 2009.

Sto lat stałej sceny polskiej w Łodzi 1888–1988, red. A. Kuligowska, Łódź 1993.

Tuwim I., *Łódzkie pory roku*, Warszawa 1956.

Wood E. T., *Karski. Opowieść o emisariuszu*, Kraków 1996.

Żbikowski A., *Karski*, Warszawa 2011.



■ Linki:

http://uml.lodz.pl/miasto/o_miescie/skarby_lodzi/ludzie_lodzi [strona Urzędu Miasta Łodzi prezentująca wybitne postacie związane z Łodzią].

<http://www.dzienniklodzki.pl/artykul/344386,karol-tangermann-ostatni-burmistrz-pierwszy-prezydent,id,t.html> [M. Pawlak, *Karol Tangermann. Ostatni burmistrz, pierwszy prezydent*, „Dziennik Łódzki”, 14 grudnia 2010].

<http://www.dzienniklodzki.pl/artykul/347713,franciszek-traeger-pilnowal-porzadku-na-piotrkowskiej,id,t.html> [M. Pawlak, *Franciszek Traeger. Pilnował porządku na Piotrkowskiej*, „Dziennik Łódzki”, 20 grudnia 2010].

http://uml.lodz.pl/miasto/o_miescie/slynni_lodzianie/zasluzeni_dla_lodzi__fresk_przy_piotrkowskiej_71/ [artykuł *Zasłużeni dla Łodzi – fresk przy Piotrkowskiej 71* omawia postacie, które przedstawia malowidło na ścianie kamienicy].

<https://www.youtube.com/watch?v=HQPtO6BGX5Q> [film *They Spoke Out: Messenger from Hell – The Jan Karski Stor*, wersja angielskojęzyczna].

<https://www.youtube.com/watch?v=1U1bNNdqhXo> [Tuwim movie – film przedstawiający działanie zrealizowane na ulicach i podwórkach Łodzi – czytanie utworów J. Tuwima przez mieszkańców miasta].



■ Rekomendowane miejsca:

► Muzeum Miasta Łodzi

ul. Ogrodowa 15, 91-065 Łódź

Dział Upowszechniania i Edukacji: tel. 42 254 90 11

wycieczki@muzeum-lodz.pl

oferta:

► Abecadło według Tuwima

Zajęcia przybliżają działalność literacką poety i jego związki z Łodzią, obejmują zwiedzanie gabinetu J. Tuwima oraz ćwiczenia plastyczne.

Czas trwania: 45 minut.

► Siedem skarbów Panteonu – opowieści o ludziach ziemi obiecanej

Lekcja przybliżająca historię i osiągnięcia znanych i mniej znanych postaci prezentowanych w muzealnym Panteonie Wielkich Łódzian.

Czas trwania: 60 minut.

► Zawód: emisariusz. Historia Jana Karskiego

Zajęcia przybliżają postać Jana Karskiego, kuriera z Łodzi, „Sprawiedliwego wśród Narodów Świata” – jego osiągnięcia i związki z miastem, historię tajnych misji, wielkich idei i wiadomości ukrytych w szyfrogramach.

Czas trwania: 60 minut.

► **Centrum Dialogu im. Marka Edelmana**

ul. Wojska Polskiego 83, 91-755 Łódź

tel. 42 636 38 21

biuro@centrumdialogu.com

► **Szkolne Schronisko Młodzieżowe w Łodzi**

ul. Legionów 27, 91-069 Łódź

tel. 42 630 66 80

repcja@yhlodz.pl

www.yhlodz.pl

oferta:

► **Niedokończona misja Jana Karskiego**

Wycieczka przybliżająca postać J. Karskiego. Zwiedzanie gabinetów Jana Karskiego i Marka Edelmana w Muzeum Miasta Łodzi oraz spacer w Parku Ocalałych. Na zakończenie uczniowie wypełniają karty pracy podsumowujące wycieczkę.

► **Śladami Juliana Tuwima**

Wycieczka ulicą Piotrkowską, zwiedzanie miejsc związanych z poetą, przy okazji próba przeniesienia się ponad sto lat w przeszłość.

► **Sławni łodzianie**

Zajęcia prowadzone są w formie teleturnieju „Milionerzy”, wykorzystują audiowizualne środki przekazu i mogą służyć jako interaktywne źródło informacji.

Czas trwania: ok. 90 minut.

► **Miejska Biblioteka Publiczna Łódź-Śródmieście im. Andrzeja Struga**

ul. A. Struga 33, 90-513 Łódź

tel. 42 637 30 37

oferta:

► **Nasz sąsiad Julek**

Lekcja tematyczna poświęcona Julianowi Tuwimowi, po zajęciach wycieczka do miejsc związanych z poetą („Ławeczka Tuwima” przy ul. Piotrkowskiej 104, kamienica, w której mieszkał poeta przy ul. A. Struga 42).

► **Anna Drzewiecka, przewodnik turystyczny po Łodzi i województwie łódzkim**

anna-drzewiecka@wp.pl

oferta

► **Szlakiem Juliana Tuwima:**

a) wycieczka piesza (ul. A. Struga – ul. M. Kopernika – ul. Piotrkowska),

b) wycieczka autokarowa (dodatkowo Cmentarz Żydowski – mogiła rodziców, ul. J. Kilińskiego – miejsce urodzenia poety, ul. Sienkiewicza, park Helenów).

► **Miejsca związane z życiem Jana Karskiego:**

- a) wycieczka piesza,
- b) wycieczka autokarowa,

W obu wersjach przewidziane jest do wyboru (lub łącznie) zwiedzanie Parku Ocalałych i Gabinetu Jana Karskiego w MMŁ.

► **Visit.Łódź**

ul. Krzewowa 6/8 lok. 2, 91-478 Łódź

tel. 603 341 922

www.visitlodz.com.pl

kontakt@visitlodz.com.pl

oferta:

► **Łódź wielkich postaci**

► **Postacie bardziej i mniej znane**

► **Wycieczki piesze i autokarowe, gry miejskie, prezentacje, warsztaty kulinarne oraz zwiedzanie muzeów.**

Oprócz powszechnie znanych postaci poznamy też inne, takie jak: Samuel Hirszenberg – malarz, Otto Pippel – malarz, Aleksander Falcman – pastor, Karol Hiller – malarz, Jacek Trzmiel (Jack Trammel) – pionier komputerowy, Ary Sternfeld – pionier kosmonautyki, Julius Jung – architekt i twórca ul. Moniuszki, kamienic Poznańskiego i Konstadtów oraz Pałacu Poznańskiego, Daniel Libeskind – architekt urodzony w Łodzi. Wycieczka albo prezentacja.

Czas trwania: od 45 minut do 5 godzin.

► **Bartosz Damian Mielniczek Łódź dla Ciebie / Łódź 4 U**

bartosz.damian.mielniczek@gmail.com

tel. 662 266 833

oferta:

► **Wielcy łodzianie – wielcy lodzermensche**

Prelekcja i wycieczka.

► **Magdalena Prasol, licencjonowany przewodnik miejski**

mprasol@interia.pl

tel. 693 865 876

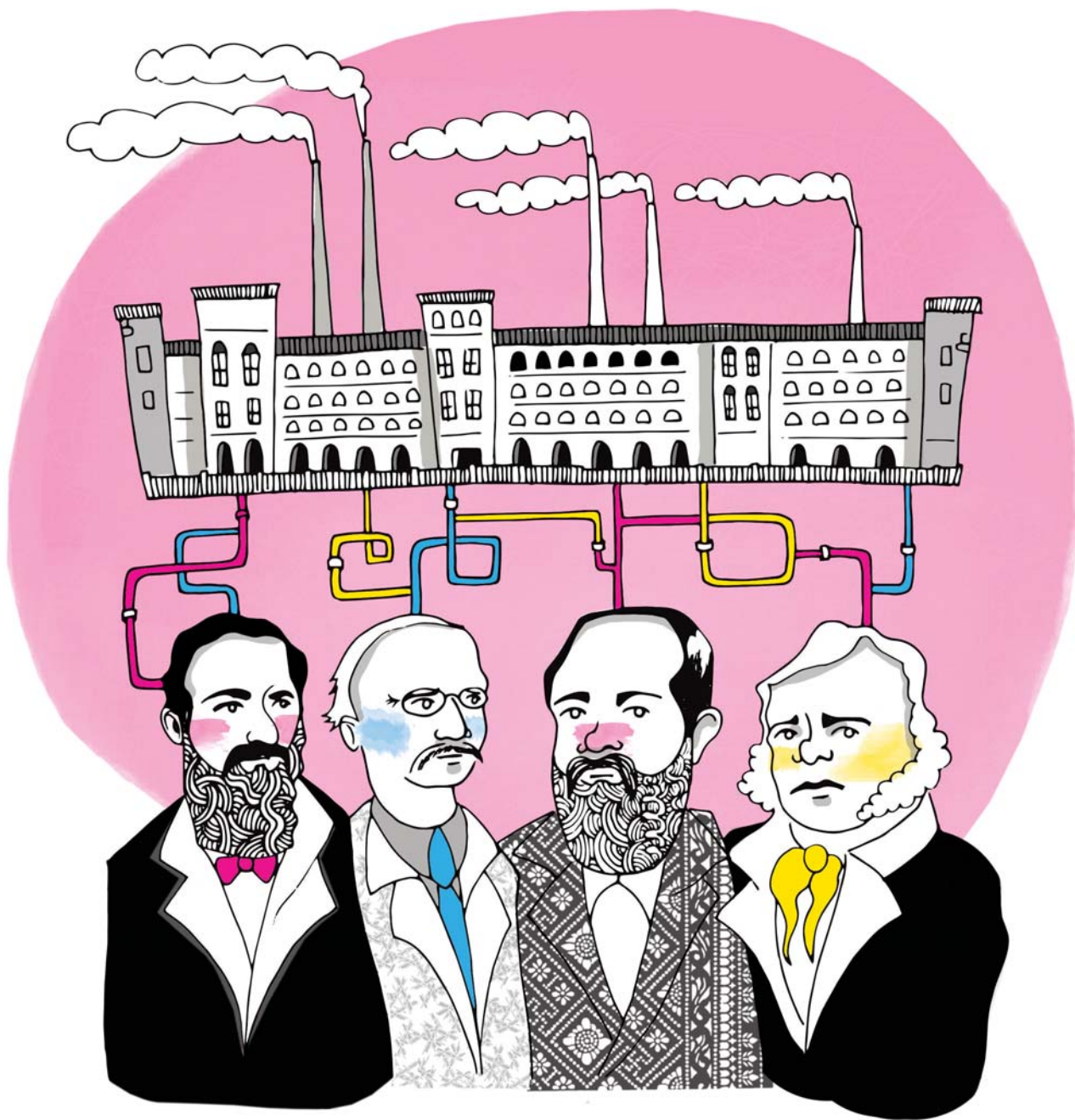
oferta:

► **Łódzki szlak dziewięciu muz**

Miejsca związane ze sławnymi literatami, artystami, filmowcami i muzykami.

► **Bohaterowie naszych czasów**

Tropienie śladów łódzkich bohaterów – Aleksey Rzewski, Jan Karski.



ŁÓDŹ FABRYKANCKA

Dziwne to miasto, w którym fabryki niczym średniowieczne warowne zamki, wyrosły nader szybko i dość niespodziewanie, kształtują krajobraz miejski. A przecież to miasto, niby bez rzeki, tego podstawowego czynnika, który pozwala lokować stolicę, swój potencjał dostrzegło w małych rzeczках, tworząc stolicę imperium włókienniczego. O jego wizerunku zdecydowali królowie bawełny. W XXI wieku fabryki nadal stanowią nieodłączny element łódzkiej architektury. Dziś milczące, niejednokrotnie zmieniają swoje funkcje, ale nadal są świadectwem włókienniczej przeszłości Łodzi.



Tematy:

- ▶ Skąd przybyli, co zdziałali i co po sobie pozostawili twórcy wielkich łódzkich fortun.
- ▶ Geyerowie, Scheiblerowie, Grohmanowie, Poznańscy i ich rola w tworzeniu wizerunku miasta.
- ▶ Rody fabrykanckie, koligacje, kultura, obyczaje.
- ▶ Mecenat fabrykantów.
- ▶ Łodzermensch. Kim był?
- ▶ Księży Młyn – miasto w mieście.



Pojęcia:

łodzermensch, fabrykant, bilet wizytowy, krewny, powinowaty, koligacja, mecenat, Księży Młyn, manufaktura.



Bibliografia:

- Bartczak M., *Scheiblerowie. Historia rodu*, Łódź 1999.
- Bąkiewicz G., *A u nas w domu... opowieści dzieci fabrykanta*, Łódź 2013.
- Geyer A., *Z mojego życia*, Łódź 2002.
- Imperium rodziny Poznańskich w Łodzi*, Łódź 2010.
- Kobojek G., *Księży Młyn*, Łódź 1998.
- Kuźko W., *Bidermanowie. Dzieje rodziny i fortuny*, Łódź 2000.
- Łukowska M., *Fabrykant łódzki we wspomnieniach robotników*, Łódź 2007.
- Pytlaś S., *Łódzka burżuazja przemysłowa w latach 1864–1914*, Łódź 1994.

Skrzydło L., *Rody fabrykanckie*, Łódź 2000.

Spodenkiewicz P., *Piasek z Atlantydy. Rozmowy z Jerzym Grohmanem*, Łódź 2006.

Stefański K., *Wielkie rody fabrykanckie Łodzi i ich rola w ukształtowaniu oblicza miasta*, Łódź 2014.



■ Linki:

<http://pl.wikipedia.org/wiki/Lodzermensch> [hasło lodzermensch w Wikipedii].

http://wyborcza.pl/alehistoria/1,133126,14302903,Ziemia_obiecana_Karola_Scheiblera.html [M. Matys, *Ziemia obiecana Karola Scheiblera*, „Gazeta Wyborcza”, 19 lipca 2013].

<http://lodz.gazeta.pl/im/6/5501/m5501556.pdf> [Geyerowie zbudowali kawał Łodzi, J. Podolska rozmawia z P. Jaworskim, „Gazeta Wyborcza”, 5–6 lipca 2008].



■ Rekomendowane miejsca:

► Centralne Muzeum Włókiennictwa

ul. Piotrkowska 282, 93–034 Łódź

Dział Edukacji: tel. 42 684 61 15

oferta:

► Ludwik Geyer i jego fabryka

W ramach lekcji przedstawiamy sylwetkę założyciela fabryki Ludwika Geyera oraz historię i działalność jego zakładów. Uczestnicy zapoznają się także z wzornictwem wyrobów produkowanych w fabryce L. Geyera.

► Muzeum Kinematografii

pl. Zwycięstwa 1, 90–312 Łódź

muzeum@kinomuzeum.pl

rezerwacja@kinomuzeum.pl

tel. 42 674 09 57

oferta:

► Historia Scheiblerów. Filmowy pałac

Stała wystawa przybliżająca dzieje rodziny Scheiblerów, zbudowanego przez nich przemysłowego imperium oraz pałacu przy dawnym Wodnym Rynku.

► Pałac Herbsta

ul. Przędzalniana 72, 90–338 Łódź

herbst@msl.org.pl

tel. 42 674 96 98

oferta:

► Wnętrza pałacu Herbsta

Projekt wystroju pomieszczeń i nowej aranżacji pałacowych wnętrz powstał w oparciu o dokumentację konserwatorską

i archiwalne fotografie. Wnętrza przypominają wystrój z czasów, gdy mieszkała w nich rodzina zamożnych fabrykantów. Wystawa stała.

► Muzeum Miasta Łodzi

ul. Ogrodowa 15, 91-065 Łódź

Dział Upowszechniania i Edukacji: tel. 42 254 90 11

wycieczki@muzeum-lodz.pl

oferta:

► Rodzina i pałac Poznańskich – historia ludzi i miejsca

Wykład prezentuje wielopokoleniową historię rodziny Poznańskich od czasu przybycia do Łodzi na początku XIX wieku po czasy współczesne, dzieje budowy ich okazałej rezydencji oraz późniejszych przekształceń.

► Z wizytą u rodziny Poznańskich

Spacer tematyczny obejmuje zwiedzanie apartamentów reprezentacyjnych oraz rodzinnych pałacu Izraela K. Poznańskiego, przybliży życie obyczajowe zamożnego przemysłowca (możliwość połączenia z warsztatami plastycznymi).

Czas trwania: 45–60 minut.

► Miasta w mieście. Osiedla fabryczno-mieszkalne dziewiętnastowiecznej Łodzi na tle przykładów europejskich

Wykład prezentuje założenia urbanistyczne zespołów rezydencjonalno-fabrycznych Izraela K. Poznańskiego przy ul. Ogrodowej i Karola Scheiblera na Księżym Młynie na tle koncepcji angielskich miast industrialnych i przykładów ich europejskich realizacji.

► Szkolne Schronisko Młodzieżowe w Łodzi

ul. Legionów 27, 91-069 Łódź

tel. 42 630 66 80

repcja@yhloodz.pl, www.yhloodz.pl

oferta:

► Scheibler i Grohman – najbogatsi łódzcy fabrykanci

Wycieczka po terenach należących dawniej do dwóch rodów. Zwiedzanie pałaców, fabryk i osiedla robotniczego.

► Muzeum Fabryki

ul. Drewnowska, 91-867 Łódź

tel. 42 664 92 93

www.muzeumfabryki.pl

oferta:

► Łódzkie fortuny fabrykantów

Gra ekonomiczna.

► Lodzermensch

Maciej Klimczak

ul. Marysińska 90a, m. 7, 91-854 Łódź
macklim@op.pl

oferta:

► Pałace ziemi obiecanej

Wędrówka szlakiem największych łódzkich rezydencji: pałace Poznańskiego (przy ul. Ogrodowej i ul. Gdańskiej), Scheiblera, Grohmana, Schweikerta i Heinzla.

► Visit.Łódź

ul. Krzewowa 6/8, lok. 2, 91-478 Łódź
tel. 603 341 922
www.visitlodz.com.pl
kontakt@visitlodz.com.pl

oferta:

► Łódź fabrykancka

Specyfika, działalność i dziedzictwo wielkich fabrykantów.
Czas trwania: od 45 minut do 5 godzin.

► Bartosz Damian Mielniczek ŁÓDŹ DLA CIEBIE / ŁÓDŹ 4 U

bartosz.damian.mielniczek@gmail.com
tel. 662 266 833

oferta:

Wycieczki:

- Łódź – miasto magicznych miejsc
- Ikony architektury Łodzi
- Magia Księżego Młyna
- Imperium Izraela Poznańskiego
- Ulica Piotrkowska – serce Łodzi, centrum wszechświata

► Magdalena Prasol, licencjonowany przewodnik miejski

mprasol@interia.pl
tel. 693 865 876

oferta:

► Łódź przemysłowa

Wycieczka po miastach w mieście – dawnych fabrycznych imperiach.



FOLKLOR ŁÓDZKI

Znawcy twierdzą, iż nie istnieje takie pojęcie, ale czym wobec tego są chyba tylko łodzianom znane słowa: bajbor, migawka, nazwy miejsc: Manu, Limanka, park Śledzia? Zalewajka, prażoki, knedle z truskawkami podane z młodą kapustą stanowią w wielu domach niezapomniane smaki robotniczej Łodzi. Współczesność miesza się z przeszłością – dzisiejsza orkiestra podwórkowa przybrała formę rapu grupy O.S.T.R. czy Familia HP. Czym jest specyficzny wyraz utożsamiania się z miejscem zamieszkania przez noszenie ubrań z odpowiednimi napisami, np. Beauty Bałuty, jak nie przejawem współczesnej łódzkiej kultury, którą umownie możemy nazwać folklorem?



Tematy:

- ▶ Formy rozrywki dawnych łodzian.
- ▶ Legenda Bałut – Ślepy Maks.
- ▶ Prysmaki z łódzkich famuł, czyli co robotnik jadał po fajrancie.
- ▶ Łódzkie kapele podwórkowe i ich repertuar.
- ▶ Tak się mówi po łódzku.



Pojęcia:

famuły, fajrant, zalewajka, prażoki, żulik, chałka, migawka, krańcówka, majówka, bigiel, bałuciarz, sznytka.



Bibliografia:

Bałucki słownik, [oprac. K. Kurowska i in.], Łódź 2015.
 Folklor robotniczej Łodzi, red. B. Kopczyńska-Jaworska, J. Kucharska, J. Dekowski, Wrocław 1976.
 Krzywik Kazimierz J., *Były dancingi i grały orkiestry w mieście Łodzi*, Łódź 2010.
 Pawlak W., *Minionych zabaw czar, czyli czas wolny i rozrywka w dawnej Łodzi*, Łódź 2001.
 Piestrzeniewicz M., *Rozrywka łodzian na przełomie XIX i XX wieku*, Łódź 2010.
 Piotrowski R., *Ślepy Maks. Historia łódzkiego Ala Capone*, Warszawa 2014.
 Wojciechowska A., *Fifka i żulik, czyli domowa kuchnia łódzka*, Łódź 2014.



■ Linki:

<http://www.dzienniklodzki.pl/arttykul/193936,historia-i-obyczaj-jestem-maks-slepy-maks,id,t.html> [W. Pierzchała, *Historia i obyczaje. Jestem Maks. Ślepy Maks*, „Dziennik Łódzki”, 4 grudnia 2010].

<https://tropyhistorii.wordpress.com/2013/02/12/slepy-maks-lodzki-al-capone/> [R. Piotrowski, *Ślepy Maks – łódzki Al Capone*].

http://pl.wikipedia.org/wiki/Theo_wir_fahr%27n_nach_Lodz [*Theo, wir fahr'n nach Lodz*, popularna w Niemczech i nie tylko piosenka o Łodzi stworzona przez podłódzkich Żydów. W Łodzi śpiewana na początku XX wieku].

<https://www.youtube.com/watch?v=k5BpmTnEXS0> [*Theo, wir fahr'n nach Lodz*, współczesne wykonanie żydowskiej piosenki o Łodzi].

<https://www.radiolodz.pl/posts/15210-lukasz-z-balut-zaprasza-na-wystawe> [*Bałuty, których już nie ma* – krótki film o wystawie Łukasza z Bałut w Miejskiej Bibliotece Publicznej Łódź-Bałuty im. Stanisława Czernika].

<http://www.dzienniklodzki.pl/arttykul/3497007,łodzki-folklor-fabryczna-dziewczyna-antek-cwaniak-zalewajka-i-migawka,id,t.html> [A. Gronczewska, *Łódzki folklor. Fabryczna dziewczyna, zalewajka i migawka*, „Dziennik Łódzki”, 6 lipca 2014].

<http://www.smaki-i-smaczki.pl/2013/09/smaki-ziemi-lodzkiej.html> [J. Polak, *Smaki regionu, czyli wędrówka po dawnych smakach*].

<http://bistro24.pl/gotowanie/sztuka-kulinarna,643/o-zalewajko-potraw-krolowo-kuchnia-lodzka,60371.html>

http://pl.wikipedia.org/wiki/Gwara_%C5%82%C3%B3dzka

<http://www.historialodzi.obraz.com.pl/jezyk-lodzian/>

■ Rekomendowane miejsca:



► Centralne Muzeum Włókiennictwa

ul. Piotrkowska 282, 93-034 Łódź

Dział Edukacji: tel. 42 684 61 15

oferta:

► W kuchni pani Goldbergowej

Multimedialna wystawa przenosi w symboliczny sposób w czasy przedwojennej żydowskiej Łodzi, odtworzonej ze strzępów wspomnień Zenona i Marii Goldbergów.

► Centrum Inicjatyw na Rzecz Rozwoju „Regio”

ul. Kamińskiego 3/5, lok. 43, 91-425 Łódź

cirregio@op.pl, biuro@regiocentrum.pl

oferta

► Codzienność ulicy i zabawy podwórkowe

Zwiedzanie fabularne, z przewodnikami w strojach historycznych oraz we współpracy z muzykami i cyrkowcami. Poznawanie życia przy głównej ulicy miasta – Piotrkowskiej w początkach XX wieku, plotki, zabawy podwórkowe, wędrownie trupy artystów i muzyków, atrakcje: zawody w toczeniu fajerek, chodzenie na szczudłach, strzelanie z procy.

► **Domowa kuchnia łódzka**

Warsztaty kulinarne – wspólne przygotowanie kolacji pozwoli nie tylko poznać Łódź od kuchni, ale też zintegrować zespół. Polska zalewajka, lepioszki z kuchni rosyjskiej, sałatka ziemniaczana lub knedle z truskawkami podane po łódzku, czyli z gotowaną młodą kapustą oraz... kotletem schabowym z kuchni niemieckiej, a na deser makiełki lub ciasto drożdżowe.

► **Hasło? Zalewajka!**

Gra miejska przeniesie uczestników do początków XX wieku, by przez pryzmat ówczesnej kuchni poznać realia dawnej robotniczej i wielokulturowej Łodzi. Możliwość spotkania m.in. żydowskiego handlarza i lokalnego poety piszącego poemat o... zalewajce. Przyda się dobry węch i wyczulony smak, nie bez znaczenia będzie też zręczność w wykonywaniu prac kuchennych, a całość zakończy wspólne gotowanie.

► **Lodzermensch**

Maciej Klimczak
ul. Marysińska 90a m. 7, 91-854 Łódź
macklim@op.pl

oferta:

► **Szlakiem Antka z Bałut i Ślepego Maksa**

Wycieczka po przedwojennych Bałutach.

► **Visit.Łódź**

ul. Krzewowa 6/8 lok. 2, 91-478 Łódź
tel. 603 341 922
www.visitlodz.com.pl
kontakt@visitlodz.com.pl

oferta:

► **Fajrant**

Jak wyglądało życie prywatne mniejszości niemieckiej w XIX i na początku XX wieku?
Prezentacje, spacer i warsztaty kulinarne. Zwiedzanie domu Traugotta Grohmanna, siedziby mniejszości niemieckiej.
Czas trwania: od 45 minut do 5 godzin.

► **Magdalena Prasol, licencjonowany przewodnik miejski**

mprasol@interia.pl
tel. 693 865 876

oferta:

► **Łódzki koloryt lokalny**

Życie codzienne mieszkańców Łodzi – wycieczka.



ŁÓDŹ BAJKOWA

Początki Łodzi bajkowej sięgają 1948 roku, kiedy to w mieszkaniu przy ul. Radwańskiej Zenon Wasilewski z przyjaciółmi zrealizował pierwszy lalkowy film animowany. Rok później utworzono Wytwórnę Filmów Fabularnych. W ramach jej działalności zainicjowano Oddział Filmów Rysunkowych. Przez ponad 60 lat w „Se-ma-forze” powstało ponad 1400 filmów. Ten rozdział łódzkiej historii i dziś dla najmłodszych może się okazać niezwykle atrakcyjny. Postacie stworzone w „Se-ma-forze”, a następnie uwiecznione w brązie można znaleźć na ulicach Łodzi. Stanowią one dla najmłodszych atrakcyjny cel wędrowek. Ponadto absolutnie obowiązkowe są wizyty w łódzkich teatrach lalek: „Pinokio” i „Arlekin”.



Tematy:

- ▶ Znane i lubiane, czyli jak powstał bohaterowie znanych filmów animowanych: Miś Uszatek, kot Filemon, Plastuś.
- ▶ Wytwórnia „Se-ma-for”.
- ▶ Jak powstaje bajka animowana?
- ▶ Teatr lalkowy.



Pojęcia:

bajka, animacja, film animowany (rysunkowy, lalkowy), teatr lalek, Arlekin, Pinokio, pacynki, kukiełki, marionetki, Miś Uszatek, pingwin Pik-Pok, koty Filemon i Bonifacy, Plastuś, Colargol, wróbel Ćwirek, Maurycy i Hawranek, Parauszek, Ferdynand Wspaniały.



Bibliografia:

65 lat polskiej animacji dla dzieci, Muzeum Kinematografii w Łodzi, Łódź 2012.
Bańkowski A., Grabowski S., *Semafor 1947–1997*, Łódź 1999.



Linki:

http://pl.wikipedia.org/wiki/%C5%81%C3%B3d%C5%BA_Bajkowa [o pomysłcie stworzenia szlaku turystycznego, którego elementami są postaci z bajek].
<http://www.bajkowa.lodz.pl/nodes/type/bajkowy-szlak> [inna strona o podobnej tematyce].

<http://muzeum.se-ma-for.com/> [oficjalna strona Muzeum Animacji „Se-ma-for” w Łodzi].

<https://www.youtube.com/user/semafortv>

https://pl.wikipedia.org/wiki/Teatr_Lalek_Arlekin

<http://teatrpinkio.pl/>

<http://www.teatrarlekin.pl/>

https://pl.wikipedia.org/wiki/Teatr_Lalki_i_Aktora_%E2%80%9EPinkio%E2%80%9D



■ Rekomendowane miejsca:

► Muzeum Animacji „Se-ma-for”

ul. Targowa 1/3, bud. 24, 90-022 Łódź

tel. 42 681 54 74

muzeum@se-ma-for.com

oferta:

► Rysujemy animację

Uczestnicy warsztatów będą mogli dać upust swojej wyobraźni, malując na dużym kartonie. Poczynania odwiedzających zostaną zarejestrowane na zdjęciach, z których powstanie wspaniała, kolorowa animacja, pokazująca proces i efekty pracy. Czas trwania: 90 minut.

► Muzeum Kinematografii

pl. Zwycięstwa 1, 90-312 Łódź

Anna Michalska: tel. 42 674 09 57 wew. 151

muzeum@kinomuzeum.pl

rezerwacja@kinomuzeum.pl

oferta:

► Co to jest film animowany?

Rodzaje filmów animowanych. Seans filmowy (składanka filmów realizowanych różnymi metodami).

Czas trwania: 45 minut.

► Gwiazdy filmów animowanych dla dzieci

Filmowa prezentacja najpopularniejszych bajkowych bohaterów (krótka składanka filmowa). Mój ulubiony bohater (błyskawiczny konkurs rysunkowy).

Czas trwania: 60 minut.

► Teatr Lalek „Arlekin” im. Henryka Ryla w Łodzi

al. 1 Maja 2, 90-718, Łódź

biletyrezerwacja@teatrarlekin.pl

tel. 42 632 58 99, 695 087 008

oferta

Warsztaty, spektakle, zwiedzanie teatru.

► **Teatr Lalki i Aktora „Pinokio” w Łodzi**

ul. Kopernika 16, 90-503 Łódź

tel. 42 636 59 88

oferta

Warsztaty, spektakle, zeszyty metodyczne.

► **Baśniowa Kawiarenka**

ul. Narutowicza 79c, Łódź

tel. 42 632 21 21, 601 704 299, 530 704 299

e-mail: urszula.binkowska@gmail.com

oferta:

Spektakle, spotkania z książką

► **Miejska Biblioteka Publiczna Łódź-Śródmieście im. Andrzeja Struga**

ul. A. Struga 33, 90-513 Łódź

tel. 42 637 30 37

oferta:

► **Szlakiem łódzkiej bajki**

Prezentacja multimedialna przybliżająca postacie z seriali i filmów dla dzieci łódzkiego Studia Małych Form Filmowych „Se-ma-for” oraz historię wytwórni filmów animowanych. Zajęcia z wykorzystaniem prezentacji multimedialnej, omawiające łódzkie pomniki przedstawiające bohaterów bajek dla dzieci, połączone z głośnym czytaniem fragmentów bajek, omówienie działalności Studia Małych Form Filmowych „Se-ma-for” oraz Muzeum Animacji.

► **Anna Drzewiecka, przewodnik turystyczny po Łodzi i województwie łódzkim**

anna-drzewiecka@wp.pl

oferta

► **Bajkowy Szlak „Se-ma-fora” czyli migawki z filmowej Łodzi**

Wycieczka autokarowa.

► **Bartosz Damian Mielniczek ŁÓDŹ DLA CIEBIE / ŁÓDŹ 4 U**

bartosz.damian.mielniczek@gmail.com

tel. 662 266 833

oferta:

► **Łódź bajkowa**

- ▶ **Zaczarowana Łódź** – szlakiem miejsc niezwykłych
- ▶ **Łódź jak z bajki** – szlakiem łódzkich bajek, legend i mitów
Prelekcje i wycieczki.

▶ **Magdalena Prasol, licencjonowany przewodnik miejski**

mprasol@interia.pl

tel. 693 865 876

oferta:

▶ **Łódź bajkowa**

Nie tylko w filmie – bajki w legendzie, literaturze, malarstwie (wycieczka).



ŁÓDŹ CZTERECH KULTUR

Ci, którzy przybyli do Łodzi w XIX wieku, przyjechali z różnych stron, przywożąc ze sobą kulturę miejsca, z którego się wywodzili. Różne narodowości, religie, barwny świat obyczajów i tradycji spotkały się, tworząc mozaikę kultury łódzkiej. Ślady różnych kultur można dostrzec jeszcze dziś, ukryte w kamiennych macewach, kościołach, pałacach, fabrycznych budynkach, w całej przeszłości Łodzi. Swoich korzeni mogą szukać w Łodzi rodziny z całego świata. Współczesna Łódź to także miejsce, gdzie bardzo chętnie przyjeżdżają i często zostają studenci i wolontariusze z różnych krajów.



Tematy:

- ▶ Skąd się wzięła wielokulturowość Łodzi.
- ▶ Ślady bytności i koegzystencji Niemców, Rosjan, Żydów i Polaków.
- ▶ Społeczność czeska i śląska (tkacze), Anglicy (sport, piłka nożna), Francuzi.
- ▶ Bund i jego działalność na terenie Łodzi.
- ▶ Łódź w czasie I wojny światowej.
- ▶ Bitwa łódzka w 1914 roku — ślady i wspomnienia.
- ▶ Litzmannstadt Getto — obszar, dzieje, organizacja.
- ▶ Ile zostało z wielokulturowości Łodzi, czyli kto dziś mieszka w naszym mieście.
- ▶ Religie w Łodzi.
- ▶ Inne kultury w dzisiejszej Łodzi (Wietnamczycy, Romowie, studenci z zagranicy przybywający tu od lat 60. XX wieku).
- ▶ Współczesne projekty wielokulturowe w Łodzi.



Pojęcia:

koegzystencja, Bund, synagoga, cerkiew, zbór, Karl von Litzmann, getto, judaizm, protestanci, prawosławni, wielokulturowość, mniejszości religijne.



Bibliografia:

Badziak K., Chylak K., Łapa M., *Łódź wielowyznaniowa. Dzieje wspólnot religijnych do 1914 roku*, Łódź 2014.
Bonisławski R., Budziarek M., *Niemcy łódzcy. Die Lodzer Deutschen*, Łódź 2010.

Budziarek M., *Świątynie Łodzi*, Łódź 2005.

Krajewska H., *Protestanci w Łodzi 1815–1914. Między edukacją a ewangelizacją*, Warszawa 2014.

Podolska J., *Litzmannstadt Getto. Ślady. Przewodnik*, Łódź 2004.

Polacy – Niemcy – Żydzi w Łodzi. Sąsiedzi dalecy i bliscy, red. P. Samuś, Łódź 1997.

Przybyszewska J., *Chodząc ulicami Litzmannstadt Getto. Przewodnik dla ucznia*, Łódź 2010.

Radziszewska K., *Gdzie są Niemcy z tamtych lat – wspomnienia łódzkich Niemców*, Łódź 2005.

Walicki J., *Synagogi i domy modlitwy w Łodzi*, Łódź 2000.



Linki:

<http://dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bitstream/handle/11089/3464/rzadkowolska.pdf?sequence=1> [M. Rządowolska, *Tradycje Łodzi wielokulturowej w repertuarze Wydawnictwa Łódzkiego*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Organizacja i Zarządzanie” 2013 nr 65, artykuł opisujący relacje między mniejszościami narodowymi w Łodzi w XIX i XX w. oraz prezentujący wybrane publikacje dotyczące wielokulturowej przeszłości miasta].

<http://turystyczna.lodz.pl/page/32,Lodz-4-kultur.html> [portal UMŁ z przykładami budowli wzniesionych przez mieszkańców Łodzi różnej narodowości].

<http://www.sztetl.org.pl/pl/cms/wiedza/870,fenomen-bundu/> [historia Bundu].

<http://www.centrumdialogu.com/litzmannstadt-ghetto/> [strona Centrum Dialogu im. M. Edelmana zawiera informacje o historii łódzkiego getta].

http://www.lodzgetto.pl/litzmannstadt_getto_w_datach.html,2-40 [kalendarium wydarzeń w Litzmannstadt Getto].

<https://www.youtube.com/watch?v=WDgZwuWa9Tw> [film dokumentalny *Fotoamator*, reż. D. Jabłoński, ukazujący życie łódzkiego getta z dwóch perspektyw – A. Mostowicza, lekarza żydowskiego i W. Geneweina, Austriaka, głównego księgowego getta].

<http://www.centrumdialogu.com/rosyjska-lodz> [strona Centrum Dialogu im. M. Edelmana ukazująca obecność Rosjan w dziejach Łodzi].

<http://www.centrumdialogu.com/pl/niemiecka-lodz> [strona Centrum Dialogu im. M. Edelmana opisująca obecność Niemców w dziejach Łodzi].

<http://www.centrumdialogu.com/pl/polska-lodz> [strona Centrum Dialogu im. M. Edelmana opisująca obecność ludności polskiej w dziejach Łodzi].

<http://www.centrumdialogu.com/pl/zydowska-lodz> [strona Centrum Dialogu im. M. Edelmana opisująca obecność Żydów w dziejach Łodzi].

<http://www.historialodzi.obraz.com.pl/100-rocznica-bitwy-pod-lodzi-i-brzezunami/> [strona o bitwie pod Łodzią i Brzezunami].

<http://hejtstop.pl> [portal zachęcający do przeciwstawiania się mowie nienawiści, także w przestrzeni miejskiej – np. w przypadku napisów na murach].



Rekomendowane miejsca:

► Muzeum Kultury i Tradycji Wyznaniowych

pl. Wolności 2, 91-415 Łódź
tel. 42 250 51 31

oferta:

Lekcje muzealne – sześć bloków tematycznych:

- W kręgu kultury katolickiej
- Religia i kultura Żydów
- Świat kultury prawosławia
- Protestantyzm w Łodzi – konfesje, dziedzictwo kulturowe
- Szlakiem łódzkich świątyń – dzieje, architektura, symbolika

► Stacja Radegast, Oddział Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi

al. Pamięci Ofiar Litzmannstadt Getto 12, 91-859 Łódź
tel. 42 291 36 277
radegaststation@gmail.com

oferta:

Stacja Radegast, dawna stacja kolejowa Radogoszcz

Stąd w latach 1941-1944 Niemcy wywozili Żydów z likwidowanego Litzmannstadt Getto. Warto obejrzeć wystawę fotografii i fotokopii dokumentów poświęconą eksterminacji Żydów z Litzmannstadt Getto, urządzoną w budynku stacyjnym.

► Miejska Biblioteka Publiczna Łódź-Śródmieście im. Andrzeja Struga

ul. A. Struga 33, 90-513 Łódź
tel. 42 637 30 37

oferta:

► Łódź czterech kultur

Prezentacja multimedialna przedstawiająca współistnienie czterech kultur Łodzi: polskiej, niemieckiej, rosyjskiej oraz żydowskiej.

► Łódź wielokulturowa

Prezentacja multimedialna przedstawiająca historię czterech kultur Łodzi.

► Szkolne Schronisko Młodzieżowe w Łodzi

ul. Legionów 27, 91-069 Łódź
tel. 42 630 66 80
repcja@yhlodz.pl
www.yhlodz.pl

oferta:

► **Śladami Łodzi żydowskiej**

Wycieczka obejmuje zwiedzanie cmentarza żydowskiego i Stacji Radegast.

► **Tych miejsc już nie ma – żydowskie echa w Łodzi**

Prezentacja multimedialna wprowadzająca do tematu obecności Żydów w Łodzi. Szczególnie ważnym jej elementem jest ukazanie łódzkich synagog spalonych przez Niemców w czasie okupacji.

Czas trwania: 60 minut.

► **Centrum Inicjatyw na Rzecz Rozwoju „Regio”**

ul. Kamińskiego 3/5 lok. 43, 91-425 Łódź

cirregio@op.pl, biuro@regiocentrum.pl

oferta:

► **Śladami wielokulturowej Łodzi**

Wycieczka przybliży miasto czterech kultur, obejmuje zwiedzanie synagogi i cerkwi. Uczestnicy słuchają opowieści o Julianie Tuwimie, Arturze Rubinsteinie, Janie Karskim, Katarzynie Kobro i Władysławie Strzemińskim, zwyczajach i kuchni czterech kultur, a także o tzw. łódzkiej gwarze.

► **Visit.Łódź**

ul. Krzewowa 6/8, lok. 2, 91-478 Łódź

tel. 603 341 922

www.visitlodz.com.pl

kontakt@visitlodz.com.pl

oferta:

► **Łódź wielowyznaniowa**

Zwiedzanie kościołów katolickich i ewangelickich, cerkwi, synagogi oraz innych miejsc kultu społeczności religijnych kiedyś i dzisiaj obecnych w Łodzi, spotkanie z duchownymi i wiernymi, wprowadzenie do historii i zasad wiary wybranych nurtów religijnych. Zwiedzanie cmentarzy wielowyznaniowych. Weryfikacja stereotypowych wyobrażeń o poszczególnych kulturach.

► **Łódź wielokulturowa i wieloetniczna**

Skąd pochodzili osadnicy w XVIII i XIX wieku?

Dlaczego przyjechali do Łodzi i okolic?

Gdzie są potomkowie ludzi z tamtych lat?

Kto teraz mieszka w Łodzi?

Czy w Łodzi mieszkają uchodźcy?

Obcokrajowcy dzisiaj.

Warsztaty kulinarne.

Zwiedzanie cmentarzy wielowyznaniowych i innych obiektów.

Zwiedzanie siedziby mniejszości niemieckiej w Łodzi z ciekawą wystawą.
Czas trwania: od 45 minut do 5 godzin.

► **Magdalena Prasol, licencjonowany przewodnik miejski**

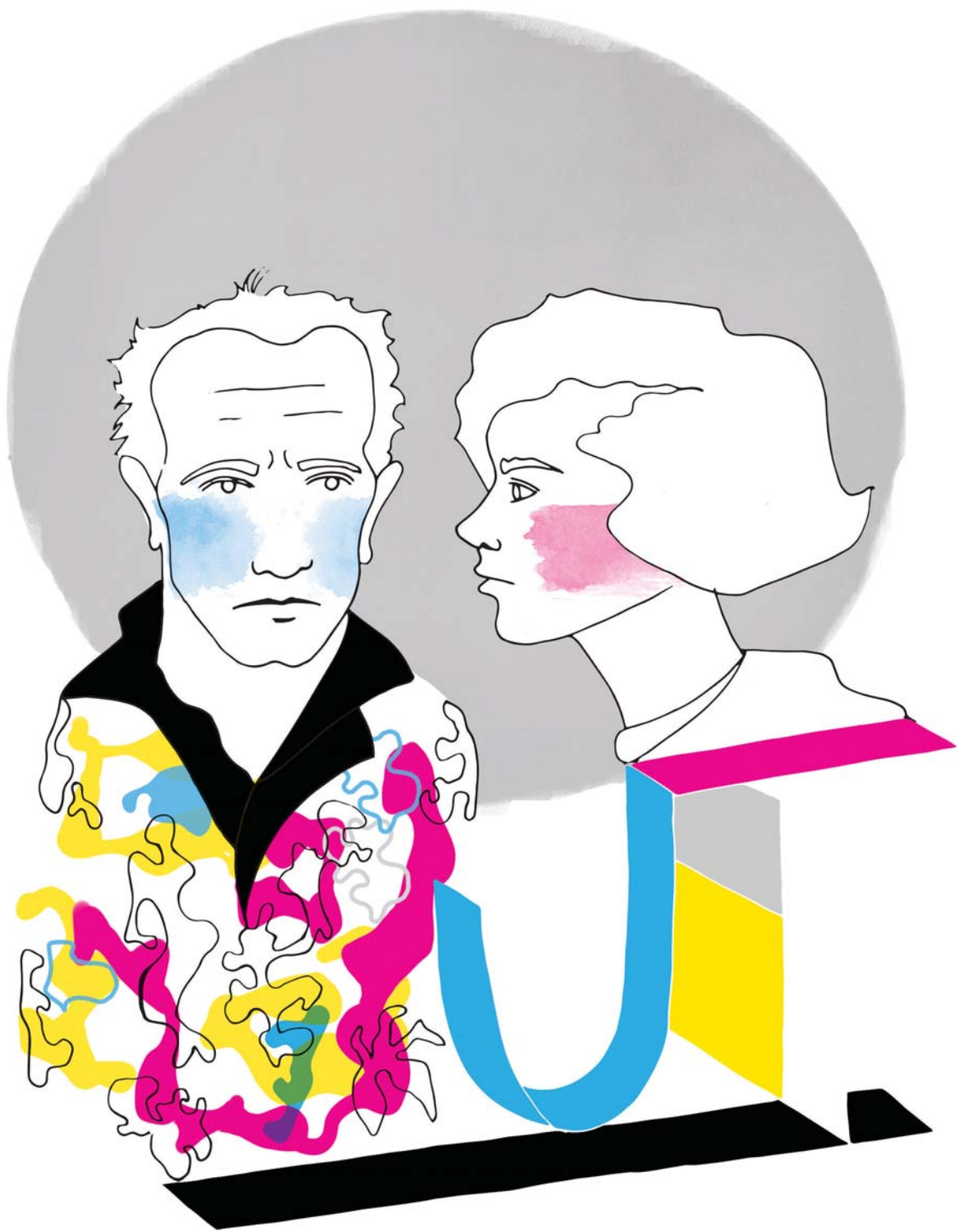
mprasol@interia.pl

tel. 693 865 876

oferta:

► **W tyglu czterech kultur**

Wycieczka.



ŁÓDŹ AWANGARDOWA

Słowo awangarda oznacza coś nowatorskiego. A przecież zapożyczono je z wojskowości, gdzie nazywano tak przednią straż – zwiadowców. Awangarda to artyści poszukujący w swej twórczości nowych form wyrazu emocji, stosujący nowy zapis oglądanej rzeczywistości. Przyciągnęła ich tu wizja nowoczesnego miasta, mas i maszyn. Wpasowali się ze swym rewolucyjnym podejściem do sztuki w klimat przemysłowej Łodzi.



Tematy:

- ▶ Powstanie grupy a.r. — działalność, skład, program.
- ▶ Jak powstaje muzeum?
- ▶ Międzynarodowa kolekcja sztuki nowoczesnej i jej znaczenie dla Łodzi.
- ▶ Rola Katarzyny Kobro i Władysława Strzemińskiego w tworzeniu sztuki nowoczesnej.
- ▶ Rzeźba według Katarzyny Kobro.



Pojęcia:

awangarda, kubizm, unizm, Piet Mondrian, Kazimierz Malewicz, neoplastycyzm, powidoki.



Bibliografia:

Baranowicz Z., *Polska awangarda artystyczna 1918–1939*, Warszawa 1979.
 Sztabiński G., *Dlaczego geometria? Problemy współczesnej sztuki geometrycznej*, Łódź 2004.
 Zagrodzki J., *Katarzyna Kobro i kompozycja przestrzeni*, Warszawa 1984.



Linki:

<http://vod.tvp.pl/audycje/kultura/przewodnik-po-sztuce/wideo/odc-1-grupa-a-r/9138801> [cykliczny program Z. Libery „Przewodnik po sztuce”, odcinek poświęcony grupie a.r.].
<http://vod.tvp.pl/audycje/kultura/przewodnik-po-sztuce/wideo/odc-2-wladyslaw-strzeminski/9138818> [cykliczny program Z. Libery „Przewodnik po sztuce”, odcinek poświęcony W. Strzemińskiemu].
<http://vod.tvp.pl/audycje/kultura/przewodnik-po-sztuce/wideo/odc-3-katarzyna-kobro/9138837> [cykliczny program Z. Libery „Przewodnik po sztuce”, odcinek poświęcony K. Kobro].

<https://www.youtube.com/watch?v=UqeEgSKYGcc> [Niebieskie kwiaty – film o K. Kobro i W. Strzemińskim].

<https://www.youtube.com/watch?v=Pb6WINXMfR0> [K. Kobro i jej dzieła].



Rekomendowane miejsca:

► Muzeum Sztuki

ul. Więckowskiego 36, 90-734 Łódź

Dział Edukacji: tel. 605 060 063

oferta:

► Mądry Mondrian po szkodziu

Warsztat poświęcony powstaniu abstrakcji geometrycznej przyniesie odpowiedź na pytanie, gdzie w jabłonce kryją się kąty proste oraz dlaczego niektóre barwy nazywa się podstawowymi.

► ABS Abstrakcja

Warsztat poprzez szereg zabaw odpowie na pytanie, co to jest malarstwo abstrakcyjne i jak się je tworzy. Mali uczestnicy będą zastanawiać się, czy kropka, linia i figura geometryczna wystarczą, by zakomponować dzieło. A może dzieło powstanie wyłącznie z ulubionych kształtów i kolorów? Przecież są wybitni artyści, którzy wyjątkowo polubili linie pionowe i skośne, a nawet kwadraty!

► Akademia Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi

ul. Wojska Polskiego 121, 91-726 Łódź

tel. 42 2547 598

kancelaria@asp.lodz.pl

oferta:

Zwiedzanie wystaw na terenie uczelni



ŁÓDŹ FILMOWA

HollyŁódź – ta żartobliwa nazwa Łodzi dużo mówi o miejscu, które przez blisko pół wieku stanowiło centrum życia filmowego w Polsce. Utworzona zaraz po wojnie Wytwórnia Filmów Fabularnych w czterdziestolecie swojej działalności mogła poszczycić się 424 filmami fabularnymi i 742 odcinkami dla TVP. Od 1948 r. działała w Łodzi Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa, Telewizyjna i Teatralna, popularnie zwana „Filmówką”. Ukończyło ją wielu wybitnych twórców. Tu stawiali pierwsze kroki w świecie filmu Roman Polański, Andrzej Wajda, Krzysztof Kieślowski i Krzysztof Zanussi. Ponadto ze względu na bogactwo stylów architektonicznych przestrzeni miejska w Łodzi od lat znakomicie pełni rolę rozmaitych plenerów filmowych. Można ją odnaleźć w wielu filmach, serialach, teledyskach i reklamach. Często „gra samą siebie”, a także – co szczególnie interesujące – występuje na ekranach w roli przedwojennej Warszawy, Lwowa, Wiednia, a nawet współczesnego Londynu, Paryża i Nowego Jorku...



Tematy:

- ▶ Łódź – stolica polskiej kinematografii.
- ▶ Historia Łodzi Filmowej – tradycja i teraźniejszość.
- ▶ Instytucje filmowe w Łodzi (Szkoła Filmowa, Muzeum Kinematografii, Narodowe Centrum Kultury Filmowej, Filmoteka Narodowa, studia filmowe), Łódź Film Comission, „Se-ma-for”.
- ▶ Znane postacie ze świata filmu w Łodzi – Eugeniusz Bodo, Krzysztof Kieślowski, Jan Machulski, Roman Polański, Sławomir Idziak, Zbigniew Rybczyński.
- ▶ Plenery/miejsca realizacji zdjęć do najśłynniejszych filmów, plany filmowe w Łodzi.
- ▶ Łódzkie kina: wczoraj i dziś (od pierwszego budynku kina w Królestwie Polskim do najdłużej działającego kina w Polsce – od „Bałtyku” do „Tatr”).
- ▶ Wprowadzenie do wiedzy o filmie i kulturze audiowizualnej.



Pojęcia:

podstawowe pojęcia z zakresu techniki i warsztatu filmowego – kadr, plan filmowy, ujęcie, scena, kamera, ekran, klaps, scenariusz, scenopis, kinematograf, fotoplastykon, camera obscura, animacja poklatkowa, diaporama, „mocny punkt” ekranu, „oś filmowa”; zawody filmowe (reżyser, operator filmowy, montażysta, aktor, scenograf), filmówka, kinematografia, filmoznawstwo.



Bibliografia:

Bordwell D., Thompson K., *Sztuka filmowa. Wprowadzenie*, Warszawa 2010.
 Czyżewski S., Sitarowski P., *Kamera – światło – montaż*, Kraków 2001.
 Dąbał W., Andrejew P., *Kompendium terminologii filmowej*, Warszawa 2005.
Encyklopedia kina, red. T. Lubelski, Kraków 2003.
Filmówka. Powieść o Łódzkiej Szkole Filmowej, oprac. K. Krubski, M. Miller, Z. Turowska, Warszawa 1998.
 Hendrykowski M., *Słownik terminów filmowych*, Poznań 1994.
 Kawczyńska D., *Łódź K...! Szkic do portretu filmowej Łodzi*, Łódź 2014.
 Kronenberg M., Wawrzyniak M., Jonas A., *Przewodnik po filmowej Łodzi*, Łódź 2010.
 Mielniczek B., *Łódź filmowa*, w: *Przewodnik rowerowy*, Łódź 2013.
 Pijanowski L., *Małe abecadło filmu i telewizji*, Warszawa 1969.
 Podolska J., Wiewiórski J., *Spacerownik. Łódź filmowa*, Łódź 2010.
Popularna encyklopedia mass mediów, red. J. Skrzypczak, Poznań 1999.
Słownik wiedzy o mediach, red. E. Chudziński, Warszawa 2007.
 Wojnicka J., Katafiasz O., *Słownik wiedzy o filmie*, Bielsko-Biała 2005.



Linki:

<http://www.filmowalodz.pl/> [o szlaku dziedzictwa filmowego w Łodzi].
<http://www.filmschool.lodz.pl/szkola/historia> [strona Łódzkiej Szkoły Filmowej – historia].
<http://lodzfilmcommission.pl/index.php?id=32> [o tradycjach Łodzi filmowej].



Rekomendowane miejsca:

► Muzeum Kinematografii

pl. Zwycięstwa 1, 90-312 Łódź
 Anna Michalska, tel. 42 674 09 57 wew. 151
muzeum@kinomuzeum.pl, rezerwacja@kinomuzeum.pl

oferta:

► Podstawy języka filmu

Omówienie pojęć: kadr, ujęcie, scena, plan filmowy, „mocny punkt” ekranu, „oś filmowa”, scenariusz, scenopis, klaps. Prezentacja taśmy filmowej i stołu montażowego.

Czas trwania: 90 minut.

► Zawody związane z filmem

Omówienie zawodów związanych z filmem: reżyser, operator, kierownik produkcji, montażyista, statysta, kaskader, scenograf, kostiumolog i inne.

Czas trwania: 45 minut.

► **Miejska Biblioteka Publiczna Łódź-Śródmieście im. Andrzeja Struga**

ul. A. Struga 33, 90-513 Łódź

tel. 42 637 30 37

oferta:

► **Łódź filmowa. Plany filmowe w Łodzi**

Warsztaty opowiadające o historii łódzkiej szkoły filmowej, jej znanych absolwentach, planach filmowych, a także o filmach i serialach tworzonych w Łodzi i w województwie łódzkim.

► **Kino Wytwórnia 3D**

Fundacja „Wytwórnia”

ul. Łąkowa 29, 90-554 Łódź

Dział edukacji: tel. 507 101 427

edukacja@wytwornia.pl

oferta

► **Łódź Filmowa**

Warsztaty, prelekcje i zwiedzanie obiektów byłej Wytwórni Filmów Fabularnych w Łodzi.

► **Szkolne Schronisko Młodzieżowe w Łodzi**

ul. Legionów 27, 91-069 Łódź

tel. 42 630 66 80

recepca@yhloodz.pl

www.yhloodz.pl

oferta:

► **Śladami Łodzi filmowej**

Wycieczka śladami dawnych kin i plenerów filmowych. Możliwość obejrzenia w siedzibie schroniska przy ul. Legionów 27 fragmentów najbardziej „łódzkich” filmów, a następnie porównanie ich z rzeczywistymi plenerami. W programie m.in. miejsca związane z filmami „Ziemia obiecana”, „Vabank”, „Przypadek”, „Inland Empire”.

Czas trwania: 150 minut.

► **Centrum Inicjatyw na Rzecz Rozwoju „Regio”**

ul. Kamińskiego 3/5, lok. 43, 91-425 Łódź

cirregio@op.pl, biuro@regiocentrum.pl

oferta:

► **Odkryj Hollyłódź**

Porównanie obrazu miasta zatrzymanego w kadrze z rzeczywistością, spacer Aleją Gwiazd, wizyta w Muzeum Kinematografii, opowieść o studenckich zabawach sławnych absolwentów Filmówki, a w murach tej szkoły możliwość obejrzenia studenckich etiud, m.in. zrealizowanych przez Romana Polańskiego i Krzysztofa Kieślowskiego.

► **Ucho od śledzia – gra miejska**

Podczas gry można obejrzeć nie tylko plenery najśłynniejszych polskich filmów i przypomnieć sobie znane filmowe powiedzenia – uczestnicy mogą się także wcielić w pomocników Kwinty lub razem z Borowieckim szukać zaszyfrowanego telegramu o podwyżce ceł na bawełnę.

► **Visit.Łódź**

ul. Krzewowa 6/8, lok. 2, 91-478 Łódź

tel. 603 341 922

www.visitlodz.com.pl

kontakt@visitlodz.com.pl

oferta:

► **Łódź filmowa**

► **HollyŁódź**

► **Historia, teoria, plenery, muzea i najnowsze produkcje łódzkiej kinematografii**

► **Słynna Szkoła Filmowa. Film animowany i fabularny. Oscary i inne nagrody**

Spacer, zwiedzania muzeów, prezentacje.

Czas trwania: od 45 minut do 5 godzin.

► **Bartosz Damian Mielniczek ŁÓDŹ DLA CIEBIE / ŁÓDŹ 4 U**

bartosz.damian.mielniczek@gmail.com

tel. 662 266 833

oferta:

► **Łódź filmowa**

► **Oto Łódź! Ekranowe wizerunki miasta**

► **Zobaczyć to znaczy uwierzyć – czyli 120 lat filmowej magii**

► **Od „Bałtyku” do „Tatr”, czyli szlakiem łódzkich kin i kinematografów**

► **Kamera, akcja! Łódzkie plenery filmowe**

Prelekcje i wycieczki.

► **Magdalena Prasol, licencjonowany przewodnik miejski**

mprasol@interia.pl

tel. 693 865 876

oferta:

► **Łódź filmowa wczoraj i dziś**



ŁÓDŹ SPORTOWA

Towarzystwa sportowe i gimnastyczne działały w Łodzi już w XIX w. Pierwsza wzmianka prasowa o rozgrywanym w Łodzi oficjalnym meczu w piłkę nożną pochodzi z 1906 r. W 1909 r. powstał Łódzki Klub Sportowy. Jego skład oddawał łódzki klimat: obok Polaków byli w nim Żydzi i Niemcy. Dziś w Łodzi są wyspecjalizowane hale i kluby, szkoły i wielkie obiekty sportowe. Współcześni łódzcy sportowcy – rugbiści, siatkarze, tenisiści – osiągają znaczące sukcesy. Jest z kogo brać przykład!



Tematy:

- ▶ Najważniejsze kluby sportowe i ich historia.
- ▶ Łódzkie kluby sportowe przed 1945.
- ▶ Znani łódzcy piłkarze.
- ▶ Sport w Łodzi dawniej i dziś.
- ▶ Słynni łódzcy sportowcy.
- ▶ Miasto dla sportowców.
- ▶ Jakie dyscypliny sportu można uprawiać w Łodzi (skoki narciarskie, rugby league, wspinaczka, szachy, bieganie, kolarstwo)?



Pojęcia:

kluby sportowe, dyscypliny sportowe, olimpiada, mistrzostwa (Polski, Europy, świata).



Bibliografia:

- Bogusz A., *Fabryczne kluby sportowe Łodzi*, Łódź 1993.
- Bogusz A., *Łódź olimpijska*, Łódź 2005.
- Bogusz A., *Niemieckie stowarzyszenia sportowe Łodzi 1824–1939*, Łódź 1992.
- Glica S., *Od 1824 roku. Opowieść o łódzkim sporcie*, Łódź 2013.



■ Linki:

http://pl.wikipedia.org/wiki/Kategoria:Ludzie_sportu_zwi%C4%85zani_z_%C5%81odzi%C4%85 [sylwetki łódzian, którzy osiągnęli sukcesy w różnych dyscyplinach sportowych].



■ Rekomendowane miejsca:

► Muzeum Sportu i Turystyki Oddział Muzeum Miasta Łodzi

ul. ks. Skorupki 21, 90–532 Łódź

tel. 42 636 40 53

oferta:

Lekcje muzealne:

- Sport w Łodzi na tle dziejów miasta
- Łódzcy sportowcy – uczestnicy i medaliści wielkich imprez sportowych
- Ocalić od zapomnienia. Żydowskie i niemieckie kluby i stowarzyszenia sportowe
- Sport za fabryczną bramą. Z dziejów fabrycznych klubów sportowych

Lekcje muzealne przybliżają największe osiągnięcia sportu łódzkiego i przedstawiają jego początki oraz postacie mające wyjątkowe znaczenie dla idei tworzenia stowarzyszeń sportowych i turystycznych w II połowie XIX i na początku XX wieku.

► Szkoła Mistrzostwa Sportowego im. Kazimierza Górskiego

ul. Milionowa 12, 93–193 Łódź

tel. 42 254 05 70

sekretariat@smslodz.pl

► Wyższa Szkoła Sportowa im. Kazimierza Górskiego

ul. Milionowa 12, 93–193 Łódź

tel. 42 254 05 91

dziekanat@wss.lodz.pl

► Klub Budowlani Łódź Sportowa Spółka Akcyjna

Atlas Arena, al. Bandurskiego 7, 94–020 Łódź

tel. 782 997 053

klub@budowlanilodz.pl

► Klub ŁKS

Biuro klubu mieści się w nowej trybunie Stadionu Miejskiego ŁKS

al. Unii Lubelskiej 2, 94–020 Łódź

tel. 42 661 1908
lkslodz@lkslodz.pl

► **Klub RTS Widzew S.A.**

al. J. Piłsudskiego 133d, 92-318 Łódź
tel. 42 676 52 60
uwagi@widzew.pl

► **Klub Sportowy „Społem”**

ul. Północna 36, 91-425 Łódź
tel. 42 632 65 19
obiekt@ksspolem.pl

► **Rudzki Klub Sportowy**

ul. Rudzka 37, 93-423 Łódź
tel. 42 683 25 03
sekretariat@rks.org.pl



ŁÓDŹ WSPÓŁCZESNA

Łódź – na jej pokładzie mogli znaleźć swoje miejsce ci, którzy wiedzieli, w jakim kierunku chcą płynąć, wykorzystując sprzyjające wiatry. Otwarci na nowe, wypływali na ocean możliwości. Dzięki śmiałym poczynaniom w Łodzi rozwinął się przemysł i sztuka. Dziś także liczy się umiejętność dostrzegania potencjału miejsca. Wizytówką współczesnej Łodzi może być Off Piotrkowska, artystyczne pracownie Księżego Młyna czy WI-MA – miejsca, w których stare spotyka się z nowym, gdzie przedsiębiorczość, kultura i sztuka łączą się z życiem codziennym.



Tematy:

- ▶ Przemysł kreatywny – co to takiego?
- ▶ Łódź kreatywna. Centrum przemysłów kreatywnych (film, fotografia, sztuka multimedialna, muzyka, moda, design).
- ▶ Jak się zmienia Łódź – czyli Mia100 Kamienic i rewitalizacja centrum Łodzi.
- ▶ Nowe Centrum Łodzi – co kryje się pod tą nazwą?
- ▶ Łódź jako miasto mody i designu.
- ▶ Fabryka Sztuki i Art Inkubator.
- ▶ EC1 Łódź – Centrum Nauki i Techniki, Planetarium i Narodowe Centrum Kultury Filmowej w samym sercu miasta.
- ▶ Czy współcześnie można mówić o łódzkim przemyśle bawełnianym – pomysły na firmę w Łodzi.
- ▶ Design, który łączy młodych łódzian.
- ▶ Czy potrzebne są nam woonerfy? Nowoczesna przestrzeń miasta w XXI wieku.
- ▶ Murale wczoraj i dziś.
- ▶ Nowe funkcje dla dawnych fabryk – centra kultury, nauki, techniki, sztuki i handlu, lofty.



Pojęcia:

przemysł kreatywny, performance, kwartał, design, woonerf, mural, sztuka uliczna, happening, łódzkie festiwale, elektrownia, turbogenerator, elektryczność, rozdzielnia prądu, loft.



Bibliografia:

Dymna E., Rutkiewicz M., *Polski Street Art*, Warszawa 2012.
 Stępień B., *Łódzkie murale. Niedoceniona grafika użytkowa PRL-u*, Łódź 2010.



■ Linki:

<http://www.ncl.uml.lodz.pl/pl> [strona Urzędu Miasta Łodzi o Nowym Centrum Łodzi].
<http://mia100kamienic.lodz.pl/> [strona o projekcie Mia100 Kamienic].
<https://www.planetariumec1.pl/> [strona Planetarium EC1 w Łodzi, które w 2016 r. ogłoszono nowym cudem Polski].
<http://pl.wikipedia.org/wiki/Woonerf> [Wikipedia o woonerfach].
<http://www.murale.mnc.pl/> [łódzkie murale dawniej, czyli wielkoformatowe reklamy malowane na murach].
http://wyborcza.pl/1,75475,14892657,Imponujace_lodzkie_murale__ZOBACZ_ZDJECIA_.html [„Gazeta Wyborcza” o współczesnych łódzkich muralach].
<http://www.galeriaurbanforms.org/> [mapka murali znajdujących się w Łodzi].
<http://offpiotrkowska.com/> [strona prezentująca różne aspekty tego miejsca, przede wszystkim rozwijający się tam przemysł kreatywny].
http://lodz.gazeta.pl/lodz/56,125594,16936576,Jak_zmieni_sie_centrum_Lodzi___WIZUALIZACJE_.html



■ Rekomendowane miejsca:

► **EC1 Łódź Miasto Kultury**

ul. Targowa 1/3, 90–022 Łódź
 Michał Buława, tel. 508 336 105
 Magdalena Prasol, tel. 693 865 876

oferta:

► **Wycieczka po EC1**

Podczas wycieczki grupy zwiedzają budynki EC1 Wschód, słuchając o historii tego miejsca i planowanej działalności na terenie byłej elektrowni.

► **EC1 Wschód**

Planowany szlak filmowy związany z siedzibą Narodowego Centrum Kultury Filmowej i usytuowaniem w kompleksie Łódź Film Commission.

► **Planetarium**

W pełni cyfrowe, najnowocześniejsze planetarium w Polsce.

► **Ścieżka edukacyjna w EC1 Zachód**

Najważniejszą ścieżką edukacyjną w ramach Centrum Nauki i Techniki EC1 Zachód będzie ścieżka pokazująca proces wytwarzania energii elektrycznej w elektrowni węglowej, poczynwszy od placu węglowego, poprzez konwejer węgla, silosy, kotły, system rozpraszania pary, turbogenerator, kończąc na nastawni.

► **Centralne Muzeum Włókiennictwa**

ul. Piotrkowska 282, 93–034 Łódź
 Dział Edukacji: tel. 42 684 61 15

oferta:

► **Cykl spotkań i warsztatów poświęconych modzie i stylizacji**

► **Szkolne Schronisko Młodzieżowe w Łodzi**

ul. Legionów 27, 91-069 Łódź
tel. 42 630 66 80
repcja@yhlodz.pl
www.yhlodz.pl

oferta:

► **Dawne i dzisiejsze murale**

Podczas wycieczki uczestnicy zapoznają się ze współczesnym Street Artem i odwiedzają miejsca związane z malowanymi na murach wielkoformatowymi reklamami z czasów PRL.

► **Alex – usługi turystyczne**

Aleksandra Sitnicka
ul. Rydla 6/39, 93-203 Łódź
tel. 695 243 181
aleksandra@odkryj.lodz.pl

oferta:

► **Szlakiem łódzkich murali**

Uczestnicy wycieczki obejrzą olbrzymie murale i poznają nazwiska artystów Street Artu.

► **Biuro Architekta Miasta**

ul. Piotrkowska 113, 90-430 Łódź
tel. 42 638 43 84

► **Visit.Łódź**

ul. Krzewowa 6/8, lok. 2, 91-478 Łódź
tel. 603 341 922
www.visitlodz.com.pl
kontakt@visitlodz.com.pl

oferta:

► **Łódź współczesna**

► **Łódź – jaka jest, jaka będzie?**

Poruszamy następujące tematy: rewitalizacja, Łódź akademicka, inwestycje, rozwój gospodarczy, nowe technologie, miejsca kultowe, rozwój demograficzny, nowy Dworzec Fabryczny, Nowe Centrum Łodzi, przemysł, infrastruktura. Prezentacje i wycieczki po miejscach współczesnego rozwoju. Zwiedzanie obiektów.

Czas trwania: od 45 minut do 5 godzin.

► **Bartosz Damian Mielniczek ŁÓDŹ DLA CIEBIE / ŁÓDŹ 4 U**

bartosz.damian.mielniczek@gmail.com

tel. 662 266 833

oferta:

Prelekcje i wycieczki:

- **Łódź – wczoraj, dziś i jutro, czyli jak zmienia się nasze miasto**
- **Łódź – czas zmian**
- **Łódzki wehikuł czasu**

► **Magdalena Prasol, licencjonowany przewodnik miejski**

mprasol@interia.pl

tel. 693 865 876

oferta:

- **Łódź – mozaika**

Miasto w ruchu – wycieczka szlakiem łódzkich inwestycji, rewitalizacji i nowych projektów w przestrzeni miejskiej.



ŁÓDŹ CIEKAWA

Są ciekawostki pochodzące z przeszłości, ale jest i współczesny wymiar Łodzi jako miasta ciekawego, otwartego na nowe, wykorzystującego naturalny, wypracowany historycznie potencjał zamknięty w murach fabryk, podwórkach i parkach. Na ten obraz składają się zarówno już od dawna istniejące, jak i dopiero teraz powstałe miejsca i zjawiska. Mają charakter stały lub czasowy, jak okazjonalne wydarzenia czy cykliczne festiwale. Łódź mieni się kolorami murali i blaskiem świateł Light Move Festivalu. Każdy może znaleźć tu coś dla siebie!



Tematy:

- ▶ Pierwsza w Polsce powszechna, bezpłatna publiczna edukacja.
- ▶ Publiczna edukacja w XIX-wiecznej Łodzi.
- ▶ Pierwszy łódzki szpital dla dzieci.
- ▶ Pierwsza łódzka linia tramwajowa.
- ▶ Pierwsze stałe kino w Łodzi.
- ▶ Co w Łodzi jest największe? Las Łagiewnicki znajdujący się w granicach miasta, cmentarz żydowski, mural.
- ▶ Kim był Jack Tramiel?
- ▶ Łódzkie festiwale.
- ▶ Pasaż Róży – lustrzane podwórko, ukryte kuczki, muzeum w kanale i inne łódzkie różności.



Bibliografia:

- Łódzkie tramwaje 1898–1999, red. J. Raczyński, Łódź 1998.
- Podgarbi B., Cmentarz żydowski w Łodzi, Łódź 1990.
- Stępień B., Łódzkie murale. Niedoceniona grafika użytkowa PRL-u, Łódź 2010.
- Szpital Anny Marii w Łodzi. Wydanie z okazji stulecia Szpitala Anny Marii i sześćdziesięciolecia Wydziałów Medycznych Uniwersytetu Łódzkiego, red. M. Gołębiowska, Łódź 2005.
- Wojalski M., 100 lat łódzkich tramwajów, Łódź 1998.



Linki:

<http://www.kmst.mpk.lodz.pl/imprezy.htm> [strona Klubu Miłośników Starych Tramwajów].

<http://www.dzienniklodzki.pl/artikul/3777899,juliusz-kunitzer-budowal-szpital-i-prztyulek-ale-tez-jako-pierwszy-tkal-w-lodzi-nici,id,t.html> [A. Magnuszewska, *Juliusz Kunitzer. Budował szpitale i przytułek, ale też jako pierwszy tkał w Łodzi nici*, „Dziennik Łódzki”, 8 marca 2015, artykuł o twórcy linii tramwajowej w Łodzi].

http://www.filmowalodz.pl/pages/historia_lodz.html [O historii kina w Łodzi].

<http://www.mmlodz.pl/artikul/pierwszy-w-polsce-staly-kinematograf-miescil-sie-przy,2849672,artgal,t,id,tm.html> [o początkach kina w Łodzi].

<http://www.las.lodz.pl/las-lagiewnicki.html> [portal o łódzkich lasach].

<http://www.polskierokordy.pl/rekord/najwiekszy-cmentarz-zydowski> [podstawowe informacje o cmentarzu żydowskim w Łodzi].

<http://lodz.naszemiasto.pl/tag/festiwale-w-lodzi.html> [o festiwalach w Łodzi].

http://wyborcza.pl/1,75475,16855354,Najwiekszy-mural_w_Europie_jest_w_Lodzi__Zobacz_zdjecia.html [J. Pawłowska, *Największy mural w Europie jest w Łodzi*, „Gazeta Wyborcza”, 23 października 2014].

http://pl.wikipedia.org/wiki/Jack_Tramiel [Wikipedia o pionierze produkcji komputerów osobistych].

<http://lodzkieneony.promwand.com/> [strona o neonach w Łodzi].

<http://lodzdesign.com/> [oficjalna strona Łódzkiego Festiwalu Designu].

<http://refotografie.blogspot.com/> [projekt pokazujący różne miejsca w Łodzi na starych fotografiach i współczesnych ujęciach wykonanych przez Stefana Brajtera].

<http://www.miastragraf.pl/> [cyfrowe archiwum materiałów o Łodzi działające na zasadzie portalu społecznościowego].



Rekomendowane miejsca:

► Muzeum Miasta Łodzi

ul. Ogrodowa 15, 91-065 Łódź

Dział Upowszechniania i Edukacji: tel. 42 254 90 11

wycieczki@muzeum-lodz.pl

oferta:

► Pamięć i historia na Starym Cmentarzu

Blok zajęć plenerowych przybliżających historię najstarszej łódzkiej nekropolii przy ulicy Ogrodowej oraz jej najcenniejsze zabytki.

Czas trwania: 90 minut.

► Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej

ul. Wólczańska 202, 90-531 Łódź

► **Muzeum Komunikacji Miejskiej MPK Łódź**

ul. Wierzbowa 51, 90-133 Łódź

tel. 42 672 12 07

muzeum@mpk.lodz.pl

oferta:

► **Akademia kulturalnego pasażera**

Edukacyjna zabawa, mająca na celu zapoznanie dzieci z zasadami obowiązującymi podczas podróżowania komunikacją publiczną, prowadzona w Muzeum Komunikacji Miejskiej przy ul. Wierbowej 51.



ŁÓDŹ – HISTORIA MOJEJ RODZINY

Poznając Łódź, warto zacząć od tego obszaru. To temat nawiązujący bezpośrednio do naszej tożsamości. Warto sięgać do skojarzeń i dobrych doświadczeń uczestników zajęć (np. moje przedszkole, podwórko, miejsce spacerów z mamą lub babcią, okolice spotkań z przyjaciółmi). Ważną rolę odgrywają wspomnienia z życia codziennego (praca, zwyczaje rodzinne, smaki kuchni babci czy mamy itp.). Opowieść o tym, że babcia była prządką w widzewskiej fabryce, mama pracowała w „Uniontexie” jako księgowa, a dzieci w cieniu fabryk grały w chowanego i gumę, zapewne nie jest odosobniona wśród łódzkich rodzinnych historii.



Tematy:

- Skąd przyszliśmy, dokąd zmierzamy, czyli jak moja rodzina znalazła się w Łodzi.
- Pamiątki po włókienniczej Łodzi w naszych domach.
- Wspomnienia babci i dziadka o dawnej Łodzi.



Pojęcia:

krewny, stryj, wuj, świekra, genealogia, migracja, powinowactwo, pokrewieństwo, drzewo genealogiczne.



Bibliografia:

Nowaczyk M., *Poszukiwanie przodków*, Warszawa 2005.
Prinke R., *Podręcznik genealoga amatora*, Warszawa 1992.



Linki:

<http://www.miastragraf.pl/> [strona umożliwia zamieszczanie własnych zdjęć związanych z Łodzią, tworzenie własnej kolekcji materiałów o mieście czy rodzinie, odsłuchanie nagrań – wspomnień o Łodzi].
http://www.geneteka.genealodzy.pl/index.php?op=gt&rid=A&search_lastname=&exac=&from_date=&to_date=&w=05ld [strona Polskiego Towarzystwa Genealogicznego z możliwością odszukania swoich krewnych w indeksie metryk].
<http://makagigi.pl/o-domu-rodzinie-wspomnieniach-czyli-jestem-z-lodzi/> [blog z opisem historii łódzkiej rodziny].

<http://tplozdi.republika.pl/grzegorczyk.html> [M. M. Grzegorczyk wspomina o łódzkich korzeniach swojej rodziny].

<https://www.youtube.com/watch?v=ZwEYusIB2pY> [film dokumentalny *Moja ulica*, reż. M. Latało, opowiada historię robotniczej rodziny Furmańczyków od wielu pokoleń mieszkającej i pracującej w Łodzi].



■ Rekomendowane miejsca:

► **Archiwum Państwowe w Łodzi**

pl. Wolności 1, 91-415 Łódź

tel. 42 632 62 01

oferta:

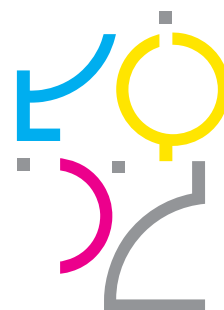
Dla grup szkolnych prowadzone są prezentacje dziejów, zadań i zasobu Archiwum.

► **Archiwum Archidiecezjalne w Łodzi**

ul. ks. I. Skorupki 3, 90-458 Łódź

tel. 42 664 87 19, 42 664 87 49

archiwum@archidiecezja.lodz.pl



SCENARIUSZE ZAJĘĆ

Mała rewitalizacja

Uczestnicy zajęć: uczennice i uczniowie klas 1–3, grupa 20–30-osobowa	Czas trwania : 2 x 45 min + realizacja pomysłów
---	---

CELE OGÓLNE:

Zapoznanie dzieci z pojęciem rewitalizacji oraz wyjaśnienie procesów towarzyszących rewitalizacji w kontekście miasta i najbliższego otoczenia dziecka.

CELE SZCZEGÓŁOWE:

1. Uczeń zna prostą definicję rewitalizacji.
2. Uczeń rozumie, czym jest rewitalizacja.
3. Uczeń potrafi wyjaśnić kolegom, czym jest rewitalizacja, a także planować w grupie zmianę uwzględniającą interesy i potrzeby wszystkich jej członków.

METODY:

1. Słowne: rozmowa, instrukcja, metoda społecznego porozumiewania się.

2. Czynne: metoda samodzielnych doświadczeń, kierowania własną działalnością, zadań stawianych dziecku, ćwiczenia, zabawy logiczne.
3. Percepcyjne: obserwacja, pokaz, demonstracja przykładu.
4. Inne – twórcze: projektowanie zasad i rozwiązań.

POMOCE I MATERIAŁY:

- Karteczki samoprzylepne.
- Mazaki lub kredki.
- Duże arkusze szarego papieru lub stare plakaty.
- Kartki z literami słowa REWITALIZACJA i numerami na odwrocie.
- Książka *Dzielnica, ulica, podwórko* z zestawu pomocy do programu „Nasza Łódź”.

Przebieg zajęć

CZAS	DZIAŁANIE OSOBY PROWADZĄCEJ	DZIAŁANIE UCZNIÓW
15 min	Przywitanie. Co nas łączy? Aby stworzyć mapę tożsamościową klasy, należy wybrać kilka pytań, którymi określimy preferencje, upodobania i obszary łączące dzieci. Warto przygotować pytania związane z Łodzią, np.: – Kto mieszka w kamienicy? – Kto lubi chodzić ul. Piotrkowską? – Kto uczestniczy w „Nocy Muzeów”? – Kto zna bajki z „Se-ma-fora”? – Komu podoba się nasze miasto? Na dużych arkuszach należy wyznaczyć miejsca, gdzie przy pytaniach dzieci mogą naklejać karteczki ze swoim imieniem. To pokaże im, że mają ze sobą wiele wspólnego. Podsumowanie zadania Podsumowujemy, zadając pytania: – Co nas łączy? – Które pytanie dotyczyło największej liczby dzieci?	Dzieci odpowiadają na pytania, przyklejając odpowiednio karteczki ze swoimi imieniem. Dzieci odpowiadają na pytania i razem z nauczycielem liczą głosy, by uzyskać wynik.

45 min	Rewitalizacja czyli ożywienie Wszyscy siadają w kręgu. Pytamy dzieci, jak się czują w swojej klasie: – Czy mają propozycje zmian, by wszystkim było w klasie wygodnie, bezpiecznie i miło, by każdemu dobrze się pracowało? – Co możemy zrobić, by ożywić naszą klasę? Prawdopodobnie będą potrzebne pytania naprowadzające. Mogą dotyczyć przemalowania klasy, stworzenia kącika zabawek, z którego można skorzystać podczas przerwy, urządzenia klasowej biblioteczki, organizowania raz w miesiącu dywanowego pikniku, przyniesienia kwiatów doniczkowych, przestawienia ławek itp. Zapisujemy propozycje dzieci na tablicy w postaci mapy myśli. Każde dziecko, które przedstawi propozycję, dostaje karteczkę z literą oraz liczbą (na jednej stronie litera, a na drugiej liczba): R -1, E -2 , W -3, I -4, T -5, A -6, L -7, I -8, Z -9, A -10, C -11, J -12, A -13. Po rozdaniu wszystkich kartek kontynuujemy zapisywanie odpowiedzi lub kończymy, jeśli nie ma więcej propozycji. Omawiamy z dziećmi konsekwencje poszczególnych zmian, a potem przeprowadzamy głosowanie (jak podczas pierwszego ćwiczenia). Dzieci mogą teraz same obliczyć, które pomysły cieszyły się największym zainteresowaniem (przy których znalazło się najwięcej imion). Określają też, które propozycje odpowiadają na potrzeby i interesy największej grupy, a które są ważne dla klasy, chociaż nie dotyczą wielu osób (np. „Kasia chciałaby siedzieć bliżej tablicy, bo gdy siedzi daleko, to łatwo się rozprasza”). Podsumowanie zadania Propozycje, które zostały wybrane przez klasę, muszą zostać wdrożone, dzieci powinny brać udział we wszystkich etapach ich realizacji. Warto włączyć do działania rodziców (opiekunów) i społeczność szkolną. Rozwiązanie zagadki literowej Prosimy dzieci, by ułożyły otrzymane karteczki w kolejności liczb od najmniejszej do największej, a następnie odwróciły je na drugą stronę i postarały się przeczytać ułożone słowo REWITALIZACJA. Wyjaśniamy, że rewitalizacja oznacza ożywienie i że właśnie dziś planowaliśmy wspólnie rewitalizację czyli ożywienie naszej klasy.	Dzieci siadają w kręgu, odpowiadają na pytania. Dzieci głosują, przyklejając karteczki z imieniem przy wybranej przez siebie propozycji. Dzieci układają karteczki w kolejności numerów, a następnie odwracają je i odczytują hasło ułożone z poszczególnych liter.
30 min	Podsumowanie. Pokazujemy dzieciom łódzkie przykłady rewitalizacji, miejsca, które zmieniły się dzięki inicjatywie różnych osób – zostały ożywione (Off Piotrkowska, Księży Młyn, powstałe z inicjatywy mieszkańców skwery, place zabaw, podwórka). Pokazujemy dzieciom ilustracje łódzkiego podwórka przed i po rewitalizacji znajdujące się w książce <i>Dzielnica, ulica, podwórko</i> (s. 8-9), prosimy o znalezienie różnic. Pytamy dzieci, które podwórko bardziej się im podoba, prosimy, aby wyjaśniły, dlaczego.	Dzieci słuchają i oglądają zdjęcia i ilustracje z książki. W grupach szukają różnic na ilustracjach w książce <i>Dzielnica...</i>, chętne osoby odpowiadają na pytanie, które podwórko bardziej im się podoba.

W łódzkim bajkowym świecie

Uczestnicy: uczennice i uczniowie klas 1–3, grupa 20–30-osobowa	Czas trwania: 2 x 45 minut
---	--------------------------------------

CELE OGÓLNE:

1. Poszerzenie wiadomości z zakresu sztuki filmowej.
2. Wzmacnianie kapitału społecznego, w tym kreowanie postaw obywatelskich nakierowanych na odpowiedzialność, współpracę i dbałość o wspólne dobro.

CELE SZCZEGÓŁOWE:

1. Uczeń zna zasady pracy w zespole.
2. Uczeń rozumie znaczenie dbałości o wspólne dobro.
3. Uczeń potrafi wyjaśnić, kim jest reżyser/reżyserka, aktor/aktorka, scenograf/scenografka.

METODY:

1. Słowne: rozmowa, instrukcja, objaśnienia, metoda społecznego porozumiewania się.
2. Czynne: metoda samodzielnych doświadczeń, kierowania własną działalnością, stawianych zadań, ćwiczenia, scenki dramatyczne.
3. Percepcyjne: obserwacja, pokaz, demonstracja, uprzedmiotowienie sztuki, przykład.
4. Inne: twórcze – metoda opowieści ruchowej.

POMOCE I MATERIAŁY:

- Chusta animacyjna lub duża płachta materiału i piłka.
- Puzzle z bohaterami filmów animowanych (z pakietu pomocy do programu „Nasza Łódź”).
- Plastelina, bibuła, puste kartonowe pudełka.
- Klej, nożyczki, farby.
- Załącznik „Bajkowa ankietka”.

WSKAZÓWKI:

Podczas omawiania tego tematu należy zorganizować przynajmniej jedno z poniższych wydarzeń:

- wycieczkę szlakiem bajkowych postaci, <http://www.polskieszlaki.pl/szlak-bajkowa-lodz.htm>,
- wizytę w Muzeum Animacji „Se-ma-for”, <http://www.muzeum.se-ma-for.com/oferta>,
- Łódzki Szkolny Maraton Filmowy (na terenie szkoły), podczas którego zostaną zaprezentowane bajki animowane z łódzkiej wytwórni „Se-ma-for”,
- warsztaty na terenie Muzeum Kinematografii „Najsłynniejsze gwiazdy filmów animowanych dla dzieci”, <http://www.kinomuzeum.pl/index.php?action=edukacja1#9>,
- konkurs fotograficzny „Moja rodzina na bajkowym szlaku”.

Przebieg zajęć

CZAS	DZIAŁANIE OSOBY PROWADZĄCEJ	DZIAŁANIE UCZNIÓW
5 min	Zabawa na powitanie „Łódka na Łódce” Zapraszamy do zabawy, podczas której dzieci będą poruszały chustą animacyjną. Rozpoczynamy opowieść, a dzieci we wskazanych momentach poruszają tkaniną i tworzą fale, po których łódka płynie do bajkowej krainy „Se-ma-fora”. Pytamy dzieci: – Jak wam się wydaje, dlaczego płyniemy łódką? – Jakie miasto w Polsce ma w swoim herbie łódkę? – Dokąd płyniemy?	Dzieci stoją wokół chusty animacyjnej, na środku której leży piłka. Na polecenie osoby prowadzącej poruszają tkaniną, tworząc fale, po których płynie piłka-łódka.

40 min	Prosimy uczniów o podzielenie się na pięć zespołów poprzez odliczenie do pięciu lub losowanie karteczek z elementami z pięciu bajek. Dzieci po wylosowaniu karteczki dobierają się w zespoły na zasadzie skojarzeń i wyszukania kolegów, którzy mają ten sam lub pochodzący z tej samej bajki symbol. Każda z utworzonych w ten sposób drużyn ma za zadanie ułożenie puzzli z postaciami z bajek. Gdy zespoły wykonają zadanie, zapraszamy dzieci na pokaz jednej z bajek wyprodukowanych przez wytwórnię filmów „Se-ma-for”. Po obejrzeniu bajki pytamy dzieci: – Czy znają ułożone postacie? – Gdzie się z nimi spotkały? Następnie pytamy dzieci, czy wiedzą, kto się zajmuje produkcją i reżyserowaniem bajek (zapoznajemy dzieci z pojęciami reżyser, aktor, scenograf).	Dzieci dobierają się w 4–5-osobowe zespoły i układają puzzle, następnie oglądają bajkę i odpowiadają na pytania nauczyciela.
Przerwa		
40 min	Zabawa plastyczna „Nasza bajka” Prosimy, aby uczniowie ponownie utworzyli pięć zespołów. Każdy zespół otrzymuje plastelinę, bibułę, farby oraz puste pudełka. Zadaniem dzieci będzie utworzenie pracy plastycznej na temat „Wymarzone podwórko Misia Uszatka i jego bajkowych przyjaciół z Se-ma-fora” (na podstawie własnych wyobrażeń). Zachęcamy zespoły do zaprezentowania swoich prac.	Dzieci ponownie pracują w zespołach, wykonują zadanie według instrukcji osoby prowadzącej.
5 min	Praca domowa Na zakończenie zajęć prosimy dzieci, aby w domu wypełniły bajkową ankietę (załącznik). Zadaniem dzieci jest zaznaczenie w ankiecie bajek (np. znakiem x), które oglądali także inni domownicy. Ankieta ma na celu wskazać bajkę, którą wszyscy oglądali, niezależnie od pokolenia. Następnego dnia dzieci omawiają wyniki ankiety i wybierają bajkę, która była wskazywana najczęściej przez członków rodziny. Po opracowaniu ankiety dzieci oglądają wybraną bajkę.	Dzieci wypełniają w domu bajkową ankietę z załącznika, proszą dorosłych i rodzeństwo o udzielenie odpowiedzi.

ŹRÓDŁA:

Jonas A., Kołodziej K., Kronenberg M., *Spacerkiem po Łodzi. Przewodnik dla dzieci*, Łódź 2013.

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Se-ma-for>

<https://www.facebook.com/lodzбайkowa>

<http://байkowa.lodz.pl/nodes/contact>

Załącznik. Bajkowa ankieta

	MAMA	TATA	SIOSTRA	BRAT	BABCIA	DZIADEK		
Miś Uszatek								
Pingwin Pik-Pok								
Miś Colargol								
Przygody kota Filemona								
Trzy misie								
Przygód kilka wróbla Ćwirka								
Zaczarowany ołówek								

Spacer z historią w tle

Uczestnicy:

Uczennice i uczniowie klas 1–3, grupa 20–30-osobowa

Czas trwania:

2 x 45 minut

CELE OGÓLNE:

1. Pozyskanie przez dzieci wiadomości na temat głównej ulicy Łodzi – Piotrkowskiej.
2. Budowanie tożsamości lokalnej i pozytywnych związków z Łodzią.

CELE SZCZEGÓŁOWE:

1. Uczeń zna położenie pomników znajdujących się przy ul. Piotrkowskiej.
2. Uczeń rozumie, czym są pomniki i rzeźby oraz wie, że stanowią one element tożsamości lokalnej.
3. Uczeń potrafi dokończyć zdania rozpoczęte przez nauczyciela, wykorzystując przy tym wiedzę zdobytą na lekcji.

METODY:

1. Słowne: rozmowa, instrukcja, objaśnienia, metoda społecznego porozumiewania się.
2. Czynne: metoda samodzielnych doświadczeń, kierowania własną działalnością, zadań stawianych dziecku, ćwiczenia, scenki dramatyczne.
3. Percepcyjne: obserwacja, pokaz, demonstracja, uprzyśtępnianie sztuki, przykład.
4. Inne – twórcze: teatr obrazkowy kamishibai, technika plastyczna (kolaż).

POMOCE I MATERIAŁY:

- Nagranie muzyczne oficjalnego hejnału Łodzi.
- Dowolne nagranie muzyki tanecznej.
- Kartki z numerami od 1 do 9.
- Stare gazety, resztki tkanin, inne materiały do wykonania kolażu.
- Kredki, mazaki, klej.

- Kartony formatu A3, arkusze papieru pakowego.
- Pocięte zdjęcia wskazanych pomników łódzkich.
- Teatrzyk kamishibai (z zestawu pomocy do programu „Na-sza Łódź”).
- Piłka do wyznaczania kolejności.

DODATKOWE WSKAZÓWKI:

W ramach omawiania tego tematu należy zorganizować wycieczkę po ul. Piotrkowskiej według następującego planu:

1. pl. Wolności z pomnikiem T. Kościuszki,
2. ul. Piotrkowska 30/32 – pomnik „Twórców Łodzi Przemysłowej”,
3. ul. Piotrkowska 37 – pomnik „Lampiarz”,
4. ul. Piotrkowska 78 – pomnik „Fortepian Rubinsteina”,
5. ul. Piotrkowska 77 – pałac Maksymiliana Goldfedera,
6. ul. Piotrkowska 104 – pomnik „Ławeczka Tuwima” i pałac Juliusza Heinza,
7. ul. Piotrkowska 137 – najpierw pomnik „Kufer Reymonta”, potem pałac Juliusza Kindermanna,
8. ul. Piotrkowska 151 – pałac Gustawa A. Kindermanna,
9. ul. Piotrkowska 152 – pomnik „Fotel Jaracza”.

Na ul. Piotrkowskiej warto zatrzymać się przy Urzędzie Miasta Łodzi, gdzie w samo południe hejnalista wykonuje z okna Małej Sali Obrad oficjalny hejnał Łodzi, czyli „Prząśniczkę”. Należy wskazać dzieciom charakterystyczne rzeźby umieszczone na fasadzie Urzędu Miasta, można też wejść na jego dziedziniec.

Podczas wycieczki warto również zwrócić uwagę na ośmioroboczny kształt pl. Wolności oraz poinformować uczniów, kto był jego projektantem (Filip Wiebieg),

W starszych klasach prowadzący może zaproponować, aby dzieci podczas spaceru wykonywały zdjęcia ul. Piotrkowskiej.

Przed wyjściem należy w takim przypadku uwrażliwić dzieci na tematy związane z ochroną wizerunku innych osób. Zdjęcia te mogą zostać umieszczone na stronie internetowej szkoły dopiero po wcześniejszej analizie ich treści.

Przebieg zajęć

CZAS	DZIAŁANIE OSOBY PROWADZĄCEJ	DZIAŁANIE UCZNIÓW
25 min	Legenda o pannie Piotrkowskiej Prosimy uczniów o wysłuchanie „Legendy o pannie Piotrkowskiej” przedstawionej w dowolnej formie (za pomocą ilustracji, scenek odgrywanych przez kukiełki lub pacynki itp.). Po przedstawieniu opowieści prosimy dzieci, aby wykonały ilustrację do wylosowanego jej fragmentu. Należy dopilnować, aby została zilustrowana cała legenda. Na zakończenie zadania uczestnicy kompletują ze swoich prac całą historię i przedstawiają ją w formie teatrzyku kamishibai.	Uczniowie: – wysłuchują opowiadania czytanego lub przedstawianego przez prowadzącego, – wykonują ilustrację do wylosowanego fragmentu opowieści, – wspólnie tworzą teatrzyk kamishibai i przedstawiają legendę ponownie.
20 min	Spacer z historią Rysujemy na tablicy prosty schemat ul. Piotrkowskiej i wzdłuż niej zapisujemy numery od 1 do 9, počawszy od pl. Wolności. Następnie dzielimy uczniów na dziewięć zespołów. Każdy zespół otrzymuje inną ilustrację z zestawu: 1. pl. Wolności – pomnik T. Kościuszki, 2. ul. Piotrkowska 30/32 – pomnik „Twórcy Łodzi Przemysłowej”, 3. ul. Piotrkowska 37 – pomnik „Lampiarz”, 4. ul. Piotrkowska 78 – pomnik „Fortepian Rubinsteina”, 5. ul. Piotrkowska 77 – pałac Maksymiliana Goldfedera 6. ul. Piotrkowska 104 – pomnik „Ławeczka Tuwima” i pałac J. Heinzla, 7. ul. Piotrkowska 137 – pomnik „Kufer Reymonta” i pałac J. Kindermanna, 8. ul. Piotrkowska 151 – pałac G. A. Kindermanna, 9. ul. Piotrkowska 152 – pomnik „Fotel Jaracza”. Ilustracje te zostają wcześniej wydrukowane i pocięte na kawałki. Zadaniem grup jest złożenie poszczególnych obrazków. Na odwrocie złożonego obrazka można odczytać działania matematyczne (adekwatne do programu nauczania dla danego poziomu). Po rozwiązaniu zadania dzieci przyklejają złożoną ilustrację na dużym arkuszu przy odpowiednim numerze (który stanowi wynik wykonanego działania matematycznego – wyniki muszą się mieścić w zakresie od 1 do 9, ponieważ w trakcie zajęć uczniowie poznają 9 obiektów z ul. Piotrkowskiej). Podczas umieszczania ilustracji przekazujemy dzieciom najistotniejsze informacje o każdym pomniku lub budynku.	Dzieci wykonują zadanie według instrukcji osoby prowadzącej.

Przerwa		
15 min	Zabawa ruchowa „Pomniki i rzeźby” Zapraszamy uczniów do zabawy. Dzieci poruszają się swobodnie po sali w rytm muzyki. W czasie przerwy w muzyce pokazujemy wybrany numer (od 1 do 9, oznaczający na naszej liście pomnik, a nie budynek). Zadaniem dzieci jest połączenie się w dowolne grupy, a następnie zaprojektowanie ze swoich ciał pomnika (rzeźby), którego numer odpowiada pokazanej liczbie, np. 6 – „Ławeczka Tuwima”. Warto również zapytać dzieci o to, czym jest pomnik i rzeźba, a w razie potrzeby uzupełnić ich wypowiedzi. Zabawę kończymy podziałem na grupy potrzebnym do następnego zadania.	Dzieci wykonują zadanie według instrukcji osoby prowadzącej. Wypowiadają się, formułując własne definicje rzeźby i pomnika.
20 min	Projektanci przestrzeni – technika kolażu (formowanie kompozycji z różnych materiałów i tworzyw Rozdajemy uczniom kartony formatu A3, kleje oraz materiały do wykonania kolażu. Następnie prosimy, aby w grupach zaprojektowali przestrzeń dookoła wybranego pomnika z Galerii Wielkich Łódzian. Na koniec urządzamy wystawę prac.	Dzieci wykonują pracę plastyczną techniką kolażu według własnej inwencji twórczej. Prezentują efekty swego działania
10 min	Ćwiczenie słownikowe „Piotrkowska jest...” Zachęcamy dzieci do kończenia zdań rozpoczętych przez nauczyciela (będzie to ćwiczenie utrwalające wiedzę zdobytą podczas zajęć). Przykładowe zdania: – Najbliżej placu Wolności znajduje się pomnik... (T. Kościuszki). – Plac Wolności ma kształt... (ośmioboku). – Przy pałacu Heinzla na ławce siedzi... (J. Tuwim). – Na kufrze siedzi... (W. Reymont). Pytania powinny dotyczyć wiedzy przekazanej dzieciom podczas „Spaceru z historią”. Kolejność wypowiedzi wyznaczana jest przez rzut piłką do wybranego dziecka.	Dzieci kończą zdanie rozpoczęte przez prowadzącego.

ŹRÓDŁA:

Jonas A., Kołodziej K., Kronenberg M., *Spacerkiem po Łodzi. Przewodnik dla dzieci*, Łódź 2014.

https://pl.wikipedia.org/wiki/Galeria_Wielkich_%C5%81odzian.

<http://lodzwirtualnie.prv.pl/>.

Spójrz w górę, czyli w miejskiej dżungli

Uczestnicy:

Uczennice i uczniowie klas 1–3, grupa 20–30-osobowa

Czas trwania:

2 x 45 min

CELE OGÓLNE:

1. Wyposażenie dzieci w zasób wiedzy o miejscu ich zamieszkania.
2. Budowanie tożsamości lokalnej i pozytywnych związków z Łodzią.

CELE SZCZEGÓŁOWE:

1. Uczeń zna symboliczne oznaczenia pojawiające się na określonych budynkach.
2. Uczeń rozumie symbolikę wybranych ornamentów.
3. Uczeń potrafi odgrywać scenki dramatowe.

METODY PRACY:

1. Słowne: rozmowa, instrukcja, objaśnienia, metoda społecznego porozumiewania się.
2. Czynne: samodzielne doświadczenia, kierowanie własną działalnością, metoda zadań stawianych dziecku, ćwiczenia, scenki dramatowe.
3. Percepcyjne: obserwacja, pokaz, demonstracja, uprzyśtępnianie sztuki, przykład.
4. Twórcze: metoda opowieści ruchowej, scenki dramatowe, pantomima.

POMOCE I MATERIAŁY:

- Dyktafon lub telefon komórkowy z aplikacją dyktafonu.
- Nagrania dźwięków miasta zarejestrowane podczas spaceru.
- Sprzęt muzyczny: odtwarzacz (np. telefon komórkowy).
- Białe kartki formatu A4.
- Klocki z motywami XIX-wiecznej łódzkiej architektury.
- Materiały plastyczne – rolki po papierze toaletowym, kartony, mazaki, kredki, klej, papier kolorowy, bibuła.
- Nożyczki, drewniana podkładka lub sztywny karton.
- Plan miasta.

DODATKOWE WSKAZÓWKI:

Podczas omawiania tego tematu należy zorganizować wycieczkę szlakiem kamienic, które ozdabiają formy zwierzęce i roślinne:

- al. Kościuszki 1, ul. 6 Sierpnia 5, ul. Piotrkowska 74 (lew),
- al. Kościuszki 65, ul. Tuwima 2 (sowa),
- ul. Wólczańska 31/35 (jabłonie),
- al. Kościuszki 15 (orzeł, lew, byki, chomiki),
- ul. Piotrkowska 143 (smoki),
- ul. Kopernika 22 (koń).

Przebieg zajęć

CZAS	DZIAŁANIE OSOBY PROWADZĄCEJ	DZIAŁANIE UCZNIÓW
30–60 min	Dzień wcześniej (w godzinach lekcyjnych) wybieramy się z klasą na spacer w okolice szkoły, gdzie wspólnie z dziećmi nagrywamy dźwięki miasta (samochody jeżdżące po ulicy, rozmowy ludzi, szczekanie psa, przejeżdżający tramwaj itp.).	Dzieci towarzyszą nauczycielowi podczas nagrywania dźwięków.

30 min	Miejska dżungla – symbole i znaczenia Zapraszamy uczniów na spacer po mieście. Wykorzystujemy plan miasta, aby pokazać, gdzie znajdują się interesujące nas kamienice. Prezentujemy również fotografie tych miejsc. Podczas tej „wycieczki” zadaniem dzieci jest dostrzeżenie zwierząt i roślin ukrytych w zdobieniach kamienic. Dzieci poznają następujące kamienice: – al. Kościuszki 1, ul. 6 Sierpnia 5, ul. Piotrkowskiej 74 (lew), – al. Kościuszki 65, ul. Tuwima 2 (sowa), – ul. Wólczańskiej 31/35 (jabłonie), – al. Kościuszki 15 (orzeł, lew, byki, chomiki), – ul. Piotrkowska 143 (smoki), – ul. Kopernika 22 (koń). Pytamy dzieci, czy wiedzą, na jakich budynkach pojawiały się określone zwierzęta i dlaczego (np. sowa umieszczana była na budynkach szkolnych, bibliotekach). Podczas „wycieczki” warto też zwrócić uwagę na zróżnicowaną zabudowę miejską. Przedstawiamy dzieciom kilka ciekawostek o kamienicach: – siedziba dawnego Banku Handlowego przy al. Kościuszki 15: znajdują się tu orzeł (ozaczał odwagę w interesach), sowa (przemysłane inwestycje), byk (zysk), koń (ciężka, owocna praca), chomiki (oszczędzanie), lew (strażnik bogactwa, umieszczony na frontowej ścianie banku miał zapewniać klientom powodzenie w interesach), – budynek Narodowego Banku Polskiego przy al. Kościuszki 14: znajdują się tu pszczoły i mrówki (symbole pracowitości), – budynek dawnego Gimnazjum Niemieckiego przy al. Kościuszki 65: znajduje się na nim sowa (symbol nauki), – dawne kino przy ul. Tuwima 2: sowa, która przekonywała mieszkańców, że kino jest wartościowe, – kamienice mieszkalne przy al. Kościuszki 1 i ul. 6 Sierpnia 5: znajdują się na nich głowy lwów jako strażników spokoju i majątku gospodarzy, – kamienica przy ul. Piotrkowskiej 143: ma trzy okazałe smoki, które pilnują wejścia do bramy, – willa należąca do Leopolda Kindermanna przy ul. Wólczańskiej 31/33 (elementy roślinne jako przykład secesji).	Dzieci szukają zwierząt i roślin ukrytych w detalach kamienic.
15 min	Gdzie mieszkają? Rozdajemy kartki, na których uczestnicy mają zaprojektować symbol wskazujący na jedną z wybranych cech: siłę, mądrość lub pracowitość. Po wykonaniu zadania dzieci ustawiają się obok ilustracji zwierzęcia, które tę cechę prezentuje. Pytamy dzieci, czy przypominają sobie miejsce (budynek), gdzie widziały podobne symbole.	Dzieci wykonują zadanie według instrukcji osoby prowadzącej.
Przerwa		

do 45 min	„Wielkie miasto” – zabawa plastyczno-konstrukcyjna Dzielimy uczniów na zespoły, którym zostaną przydzielone określone czynności w ramach tworzenia makiety: – zespół I układa z klocków na wspólnej makiecie konstrukcje kamienic lub budynków użyteczności publicznej, dokleja zwierzęta, które mogłyby się pojawić np. na szkole, lecznicy dla zwierząt, banku itp., – zespół II wykorzystuje materiały plastyczne do tworzenia elementów zielonej przestrzeni (drzewa, krzewy, trawy itp.), – zespół III rysuje ulice, chodniki, ławki itp. Na zakończenie działań plastycznych zapraszamy dzieci, aby usiadły wokół makiety. Odtwarzamy dźwięki, które zostały zarejestrowane dzień wcześniej. Prosimy uczniów, aby odgadli, co to za dźwięki.	Dzieci tworzą makietę miasta według instrukcji podanych przez osobę prowadzącą i odgdują usłyszane dźwięki.
-----------	--	--

ŹRÓDŁA:

Jonas A., Kołodziej K., Kronenberg M., *Spacerkiem po Łodzi. Przewodnik dla dzieci*, Łódź 2013.

Kołodziej K., *Odkryj Łódź. Bardzo twórcza książka o niezwykłym mieście*, Łódź 2014.

<http://www.przewodnik-lodz.eu/>

<http://lodzwirtualnie.prv.pl/>

Kim jest łodzianin?

Uczestnicy: Uczennice i uczniowie klas 4–6, grupa 20–30-osobowa	Czas trwania: 2 x 45 min
---	------------------------------------

CELE OGÓLNE:

1. Pogłębienie wiedzy na temat historii Łodzi i związanych z nią postaci, kształtowanie poczucia tożsamości regionalnej oraz otwarcia się na inne społeczności i kultury.
2. Doskonalenie umiejętności pracy w grupie i wypowiadania się na jej forum.
3. Rozwijanie twórczego myślenia.

CELE SZCZEGÓŁOWE:

1. Uczeń potrafi pracować w grupie i prezentować wyniki pracy na forum klasy.
2. Uczeń buduje skojarzenia ze znanym sobie pojęciem.
3. Uczeń potrafi zdefiniować słowo łodzianin.
4. Uczeń potrafi porządkować fakty według chronologii ich występowania.
5. Uczeń potrafi wymienić kilka nazwisk wybitnych łodzian, wie, jaki był (jest) wpływ tych osób na historię miasta.
6. Uczeń rozumie, że postawy i zachowania ludzi wpływają na historię,

7. Uczeń przedstawi najważniejsze fakty z życia Juliana Tuwima i wymieni kilka jego utworów.

METODY:

Burza mózgów, mapa myśli, gra edukacyjna, wizualne przedstawienie problemu w postaci „linii czasu”, prezentacja, dyskusja, technika niedokończonych zdań.

POMOCE I MATERIAŁY:

- Tablica, kreda (ew. flipczart i markery).
- Komplet 50 kart (25 par) do gry typu memory.
- Klej, duże arkusze papieru.
- Portrety (Karski, Reymont, Kobro, Rubinstein, Scheibler).
- Biografie (Karski, Reymont, Kobro, Rubinstein, Scheibler) pocięte na części.
- Komputer, rzutnik i ekran lub tablica multimedialna.
- Papier w kratkę.
- Plansze (po jednej dla każdej grupy).
- Kartoniki z hasłami.
- Prezentacja multimedialna.

Przebieg zajęć

CZAS	DZIAŁANIE OSOBY PROWADZĄCEJ	DZIAŁANIE UCZNIÓW
5 min	Wprowadzenie do tematyki zajęć Pytamy uczestników: – Skąd pochodzicie? – Kto z was urodził się w Łodzi?	Uczniowie odpowiadają na pytania, następnie pracując metodą burzy mózgów, budują drzewo skojarzeń z hasłem „łodzianin”.
15 min	Memory (karty do gry przygotowuje nauczyciel) Wyjaśniamy zasady gry typu memory. Dzielimy uczniów na grupy, przydzielamy im zestawy kart do gry – każda grupa otrzymuje 10 kart. Karty obejmują przedstawicieli czterech kultur, w tym budowniczych Łodzi, fabrykantów, działaczy społecznych, artystów i innych twórców związanych z miastem.	Uczniowie pracują w pięciu grupach. Każda z nich dostaje komplet kart do gry w memory, które stara się połączyć w pary.

	Po skończonej rundzie prosimy uczniów, aby podzielili karty na cztery grupy (odpowiednio dla czterech kultur).	Następnie uczniowie rozmawiają w grupach na temat postaci przedstawionych na kartach. Co o nich wiedzą? Po zakończeniu pracy w grupach prezentują swoje pary pozostałym – każda grupa ma inny zestaw kart. Przy pomocy nauczyciela dzielą karty na cztery grupy i przyklejają je na czterech arkuszach papieru.
10 min	„Łódzka linia czasu” – zadania w grupach oraz prezentacja postaci Należy zadbać o to, by biograficzne rozsypanki trafiły do odpowiednich grup – każda z nich ma dostać biografię postaci, którą wcześniej jej członkowie odkryli w grze memory.	Uczniowie nadal pracują w grupach, dostają od nauczyciela pociętą (w formie rozsypanki) biografię jednej z wcześniej odkrytych w grze postaci. Nie wiedzą jednak, czyja to biografia. Korzystając z metody „linia czasu”, porządkują jej życiorys. Zastanawiają się przy tym, kogo on dotyczy. Prezentują wyniki na forum klasy. Jeśli nie potrafią odgadnąć, o kogo chodzi, pytają o to kolegów z innych grup.
10 min	Julian Tuwim – prezentacja multimedialna Prezentujemy uczniom fakty z życia J. Tuwima – od momentu jego narodzin, przez dzieciństwo, aż po wiek dojrzały i śmierć. Prezentacja powinna zawierać ciekawostki i anegdoty z życia poety, tak by stał się dla uczniów osobą bliską. Uczestnicy zajęć powinni zobaczyć w nim dziecko i młodego człowieka, który dzięki talentowi i pracy zapracował na miejsce w łódzkim panteonie sław. W trakcie prezentacji zachęcamy uczniów do dyskusji o życiu i twórczości poety (głównie utworach dla dzieci).	Uczniowie uczestniczą w prezentacji dotyczącej biografii J. Tuwima.
15 min	Łodzianin – krzyżówka z charakterem Rozdajemy uczniom papier i flamastry, tłumaczymy na czym polega zadanie. Prosimy ich, by zastanowili się, czy bycie wielkim łodzianinem ma związek z pochodzeniem, religią, kolorem skóry i językiem ojczystym. A może chęć pracy na rzecz mieszkańców miasta i przywiązanie do Łodzi sprawiły, że różnice wynikające z odmienności kulturowych łatwiej było pokonać?	Uczniowie w dwuosobowych zespołach opracowują krzyżówkę do hasła „łodzianin” – hasła szczegółowe powinny dotyczyć cech osobowości, postaw mieszkańca Łodzi.

		Uczniowie zastanawiają się, czy wystarczy urodzić się w Łodzi, czy trzeba wykazać się jakimiś przymiotami ducha i ciała. Kiedy wykonają zadanie, wymieniają się z kolegą z sąsiedniej ławki i rozwiązują przygotowaną przez niego krzyżówkę
20 min	Poker kryterialny – łodzianinem być! Dzielimy uczniów na cztery lub pięć grup i rozdajemy każdej z nich wydrukowaną planszę do pokera kryterialnego. Następnie rozdajemy karty i przedstawiamy uczniom zasady gry. Gra odbywa się we wszystkich grupach jednocześnie. Zasady gry w pokera kryterialnego Każda grupa otrzymuje planszę do gry oraz 18 kart reprezentujących określone cechy (dwie z nich są puste, uczniowie mogą je uzupełnić cechami ważnymi z ich punktu widzenia, niewymienionymi na innych kartach). Następnie karty są tasowane i rozdzielane między graczy w grupie. Każdy z nich ma prawo do ułożenia na planszy jednej karty podczas kolejki. Zaczynają od kart ich zdaniem najważniejszych (kryteria pierwszego rzędu). Jeśli nie zgadzają się w kwestii swoich wyborów, dyskutują i argumentują swoje zdanie do momentu, kiedy wszyscy zgodzą się na wspólny wariant. Następnie układają cechy według kryterium ważnych (drugiego rzędu) i na koniec najmniej istotnych (kryteria trzeciego rzędu). Celem gry jest opracowanie charakterystyki wybranej postaci. Partia kończy się, kiedy wszystkie karty zostaną umieszczone na planszy. Po zakończeniu gry przez wszystkie grupy uczniowie zapisują wyniki na tablicy i porównują je.	Uczniowie postępują według zasad gry w pokera kryterialnego.
5 min	Gdzie szukać dzisiaj wielkich łodzian? Inicjujemy i prowadzimy dyskusję, a następnie w formie prezentacji pokazujemy miejsca związane z wybitnymi postaciami.	Uczniowie zastanawiają się, gdzie w Łodzi można natknąć się na ślady wybitnych postaci. Starają się je wymienić, uczestniczą w prezentacji, odgadując miejsca, których dotyczą pokazywane fotografie.
5 min	Podsumowanie. Rundka – uzupełnienie zdania: Gdybym miał być wielkim łodzianinem, to zostałbym... i dla Łodzi zrobiłbym... Zadajemy uczniom pytania pomocnicze: – Czy już wiedzą, kim chcą być w przyszłości? – Czy mogą mieć wpływ na bieg historii?	Uczniowie zastanawiają się, co trzeba zrobić, by szczególnie zapisać się w historii Łodzi.

5 min	Podsumowanie i zakończenie zajęć Pytamy uczniów, co podobało się im na dzisiejszych zajęciach. Objaśniamy zadanie domowe – opracować krótką biografię wybranej przez ucznia postaci, która według niego zapisała się w historii Łodzi.	Swobodne wypowiedzi uczniów dotyczące tematu lekcji.
-------	--	--

ŹRÓDŁA:

Boniśławski R., *Łódź Juliana Tuwima. Łódzkie korzenie poety*, Łódź 2013.

Jonas A., Kołodziej K., Kronenberg M., *Spacerkiem po Łodzi. Przewodnik dla dzieci*, Łódź 2013.

Skrzydło L., *Rody fabrykanckie*, cz. 1, Łódź 2003, cz. 2, Łódź 2000.

<http://juliantuwim.pl/>

http://www.lodz-art.eu/kobiety_znad_lodki.php

http://uml.lodz.pl/miasto/o_miescie/slynni_lodzianie/zasluzeni_dla_lodzi__fresk_przy_piotrkowskiej_71/

<http://www.muzeum-lodz.pl/pl/muzeum/wystawy/wystawa-stala-z-dziejow-lodzi?start=1>

<http://kobro.art.pl/>

<http://www.yhlodz.pl/website3/turystyka/edukacja.html>

Załącznik 1. Postacie do gry memory

W komplecie kart memory „Galeria wielkich łodzian” mogą znaleźć się: Jan Karski, Julian Tuwim, Katarzyna Kobro, Stefan Skrzywan, Stefan Kopciński, Władysław Reymont, Artur Rubinstein, Marek Edelman, Hilary Majewski, Andrzej Sapkowski, Władysław Strzemiński, Piotr Pustelnik,

Władysław Jagiełło, Izrael Poznański, Karol Scheibler, Stanisława Leszczyńska, Rajmund Rembéliński, Stanisław Staszic, Jacek Trzmiel, Leonia Poznańska, Aleksy Rzewski, Karol Joncher, Jan Machulski, Aleksander Kamiński, Irena Tuwim.

Załącznik 2. Łódzka linia czasu (do pocięcia)**POLSKI AGENT PROSTO Z ŁODZI**

Jan Karski (właśc. Jan Koziński), pseud. „Witold”, „Pia-secki”, „Kwaśniewski”, „Znamierowski”, „Kruszewski”, „Kucharski”.

1914 – urodził się w Łodzi, w rodzinie katolickiej kultywującej wartości patriotyczne.

1935 – uzyskał tytuł magistra prawa i nauk dyplomatycznych na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, następnie rozpoczął kurs oficerski w Szkole Podchorążych Rezerwy

Artylerii we Włodzimierzu.

1938 – podjął pracę w Ministerstwie Spraw Zagranicznych (znał już wtedy dwa języki obce).

1939 – po wybuchu wojny trafił do niewoli rosyjskiej, gdzie tylko przypadkiem uniknął śmierci w Katyniu.

1940 – wyruszył z pierwszą tajną misją do Francji w celu poinformowania zachodnich sojuszników o sytuacji Żydów. Podczas jednej z akcji został aresztowany przez Niemców i po raz kolejny uniknął śmierci.

1942 – zbierał informacje o sytuacji Żydów w gettcie war-

szawskim. Przedostawał się tam dwukrotnie, był również w obozie w Izbicy Kujawskiej.

1943 – na zlecenie polskiego rządu wyruszył najpierw do Wielkiej Brytanii, później do USA, ale ani minister spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii Anthony Eden, ani prezydent Stanów Zjednoczonych Franklin Roosevelt nie podjęli działań, by uchronić naród żydowski przed Holocaustem.

1945 – wobec braku efektów swej pracy porzucił służbę dyplomatyczną i przez resztę życia pracował jako profesor na amerykańskiej uczelni.

2000 – zmarł w Waszyngtonie.

Na podstawie:

<http://karski.muzhp.pl/dziecinstwo.html> i karski.muzhp.pl

POLSKI PISARZ, KTÓRY OTRZYMAŁ NAGRODĘ NOBLA

Władysław Reymont

1867 – urodził się w Kobielach Wielkich, w zubożałej rodzinie szlacheckiej.

1884 – uzyskał wykształcenie w fachu... krawca.

1888-1893 – pracował na kolei jako dróżnik.

1896 – przybył do Łodzi, a ponieważ nie stać go było na mieszkanie, spał na kanapie na zapleczu redakcji „Kurier Codzienny”, w której pracował.

1899 – wydał powieść o przemysłowej Łodzi pt. „Ziemia obiecana”. Otrzymane honorarium nie zapewniło mu jednak stabilizacji finansowej.

1900 – uległ wypadkowi kolejowemu, w skutek którego doznał poważnego uszczerbku na zdrowiu, za co otrzymał wysokie odszkodowanie. Opiekowała się nim Aurelia Szabłowska, którą później poślubił.

1902-1909 – tworzył „Chłopów”, powieść przetłumaczoną na 27 języków, za którą otrzymał literacką Nagrodę Nobla.

1925 – zmarł w Warszawie.

Na podstawie: <http://www.noblisci.pl/1924-wladyslaw-reymont/>

WYBITNA RZEŹBIARKA, KTÓRA ROZWINĘŁA SWÓJ TALENT W ŁODZI

Katarzyna Kobro

1898 – urodziła się w zamożnej niemiecko-rosyjskiej rodzinie w Moskwie.

1916 – na świadectwie maturalnym najlepsze oceny otrzymała z rysunku, prac ręcznych i przyrody, już wcześniej rzeźbiła z gliny i chleba. W tym samym roku pełniąc służbę w szpitalu jako pielęgniarz, poznała Władysława Strzemińskiego.

1917-1920 – studiowała w szkole Rzeźby, Malarstwa i Architektury w Moskwie.

1920 – poślubiła W. Strzemińskiego.

1922 – przybyła do Polski, gdzie należała do grona inicjatorów utworzenia Grupy Artystów Awangardowych „Blok”, później Grupy „a.r.”.

1925 – powstały jej najbardziej rozpoznawalne rzeźby, w tym „Rzeźba przestrzenna” i „Kompozycja przestrzenna”.

1930 – gromadziła dzieła sztuki nowoczesnej w Polsce dla organizowanej przez grupę „a.r.” Kolekcji Sztuki Nowoczesnej w Łodzi. Uczyła estetyki wewnątrz w Liceum Gospodarczym i Szkole Gospodarczej w Łodzi.

1945 – ofiarowała Muzeum Sztuki w Łodzi niemal wszystkie swoje rzeźby (dzisiaj Łódź posiada bardzo cenne zbiory sztuki współczesnej).

1951 – zmarła w Łodzi z powodu choroby nowotworowej.

Na podstawie:

<http://culture.pl/pl/tworca/katarzyna-kobro>

<http://kobro.art.pl/Biografia.html>

URODZONY W ŁODZI WIRTUOZ FORTEPIANU**Artur Rubinstein****1887** – urodził się w Łodzi w rodzinie żydowskiej.**1890** – podobno w wieku 3 lat wiedział już, że będzie pianistą (od najmłodszych lat wykazywał uzdolnienia muzyczne).**1894** – w wieku 7 lat, podczas koncertu charytatywnego, pierwszy raz wystąpił publicznie. Jak wspominał po latach, poszło mu fantastycznie dzięki wielkiemu pudłu czekoladek, które widział przed koncertem w garderobie.**1897** – wyjechał do Berlina, gdzie dalej uczył się muzyki pod okiem najlepszych nauczycieli.**1900** – w Berlinie miał miejsce jego debiut pianistyczny, w następnych latach szybko rozwijała się jego światowa kariera pianistyczna.**1939** – wraz z rodziną wyjechał do USA.**1945** – podczas uroczystości podpisania Karty Narodów Zjednoczonych, wobec braku polskiej flagi, wyraził oburzenie i ostentacyjnie zagrał Mazurkę Dąbrowskiego. Występ poprzedził słowami: „W tej sali, w której zebrały się wielkie narody, aby uczynić ten świat lepszym, nie widzę flagi Polski, za którą toczono tę okrutną wojnę” i dodał: „A więc teraz zagram polski hymn narodowy”.**1979** – ostatni raz odwiedził Polskę.**1982** – zmarł w Genewie.

Na podstawie:

<http://culture.pl/pl/tworca/artur-rubinstein>**KRÓL BAWĘŁNY Z ŁODZI****Karol Scheibler****1820** – urodził się w Monschau w Nadrenii w rodzinie fabrykanckiej.**1854** – poślubił Annę Werner, córkę fabrykanta prowadzącego fabryki w Zgierzu i Ozorkowie. Jej posag był dwa razy większy niż jego oszczędności. Fundusze zainwestował w uruchomienie fabryki.**1855** – uruchomił w Łodzi pierwszą na terenie Królestwa Polskiego zmechanizowaną przędzalnię.**1870** – odkupił od fabrykanta T. Kruschego teren Księżego Młyna i stał się właścicielem największego na terenie Królestwa Polskiego kompleksu fabrycznego. Jego przędzalnia (również największa) miała 207 m długości i ponad 20 m wysokości.**1877** – jako pierwszy fabrykant uruchomił dla dzieci swoich robotników przyfabryczną szkołę (dzieci wcześniej pracowały w fabrykach na równi z dorosłymi i otrzymywały bardzo małe wynagrodzenie).**1877** – utworzył oddział przyfabrycznej straży ogniowej (pożarnej).**1880** – w jego fabryce pracowało 5 000 robotników.**1881** – zmarł w Łodzi, jego pogrzeb był głośnym wydarzeniem. Został pochowany na Starym Cmentarzu.Na podstawie: Jonas A., Kołodziej K., Kronenberg M, *Spacerkiem po Łodzi. Przewodnik dla dzieci*, Łódź 2013.**Załącznik 3. Julian Tuwim**Prezentacja o życiu Tuwima: http://pbw.lodz.pl/akt_12_19.htm– <http://www.tuwim.org/index.php?s=4>**Ciekawostki z życia:**

Zabawa w strażaków była jedną z ulubionych zabaw kilkulatniego Juliana Tuwima i jego kolegów z podwórka. Przeprowadzili wiele niebezpiecznych akcji, m.in. odratowali z „pło-

nącego domu” kolegę, który utknął na balkonie pierwszego piętra. Spuścili go na dół na sznurku. Na szczęście linka wytrzymała i nikomu nic się nie stało.

Julek miał rozliczne „bziki” [...] kiedy opanował go bzik chemiczny, zaczął mieszać najróżniejsze mikstury: „Zacząłem robić dziwne rzeczy: mieszałem proszek do zębów z pianą

mydlaną, stearynę z atramentem, farbkę kuchenną z octem [...]” Jedna z prób zakończyła się wypadkiem – rozgrzana nad świecą mikstura eksplodowała, raniąc rękę młodego chemika. Po latach Tuwim dziękował losowi, że młodzieńcze eksperymenty nie zakończyły się wysadzeniem kamienicy przy Struga, bowiem pewnego dnia przypadkiem przygotował substancję, której skład niewiele różnił się od chemicznego składu prochu.

Z matematyki Julek był bardzo słaby. Pierwsza dwójka z tego przedmiotu tak zmartwiła rodzinę i zawstydziła małego Julka, że następnego dnia poszedł do szkoły bocznymi uliczkami.

Julek był słabym uczniem, gromadził kolejne dwójki, o których nie mówił rodzicom. Dzienniczek chował, a stopnie podpisywali mu koledzy. Zdawał sobie sprawę, że oszustwa i słabe oceny zostaną odkryte przez rodziców, więc aby unik-

nąć przykrej rozmowy, postanowił uciec do Ameryki. Na kredensie zostawił list: „Żegnajcie na zawsze, nie jestem godny być waszym synem” i wyruszył rankiem w swoją wielką podróż.

Nastoletni Tuwim nie zbierał figurek czy znaczków, tylko... najdziwniejsze słowa występujące w różnych językach: „Już sobie tam zapisałem, że żywica po malajsku zwie się *damar*, rybak po jakucku *bałyksyt*, głowa po dahomejsku *afo*, piekło na Tahiti *tiahobu*, strumyk po botokudzku *natui*, kwiat po staromeksykańsku *szocził*, a świnia po maoryjsku *puaka*. Wyszukiwał słowa w powieściach, opracowaniach naukowych, a nawet słownikach, które „profesorowi Tuwimowi” przysyłano zza granicy (bo tak podpisał Julian list do niemieckiego antykwariusza).

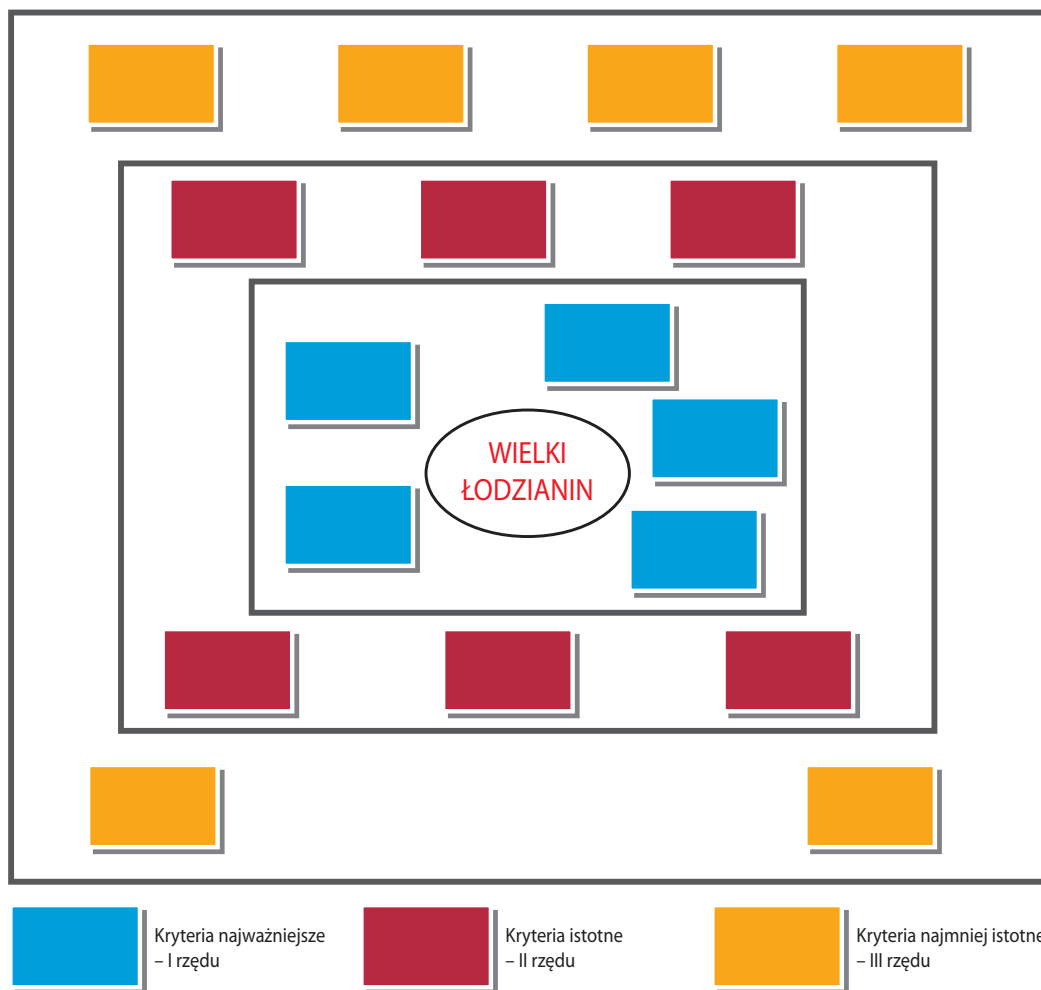
Na podstawie: Jonas A., Kołodziej K., Kronenberg M, *Spacerkiem po Łodzi. Przewodnik dla dzieci*, Łódź 2013.

Załącznik 4. Poker kryterialny. Jaki jest wielki łodzianin?

Propozycje haseł na karty do pokera kryterialnego

KULTURA OSOBISTA	PASJA	ODPOWIEDNIE WYKSZTAŁCENIE	POCZUCIE HUMORU
WYTRWAŁOŚĆ W DĄŻENIU DO CELU	ZNAJOMOŚĆ JĘZYKÓW OBCYCH	OTWARTOŚĆ NA LUDZI, KOMUNIKATYWNOŚĆ	ZNAJOMOŚCI KONTAKTY
UROK OSOBISTY	CIEŻKA PRACA	SZCZĘŚCIE	SIŁA FIZYCZNA
ODPOWIEDNI WYGLĄD	MAJĄTEK		

Schematyczny układ kart w pokerze kryterialnym



Załącznik 5. Gdzie szukać wielkich łodzian?

- Ilustracje ulic: A. Kamińskiego, S. Skrzywana, S. Jaracza, J. Karskiego, S. Kopcińskiego.
- Ilustracje pomników: J. Karski, J. Tuwim, W. S. Reymont, „Twórcy Łodzi Przemysłowej”, S. Jaracz.
- Ilustracje budynków: Teatr im. Stefana Jaracza, Szpital im. Karola Jonschera.

Łódź fabrykancka

Uczestnicy: Uczennice i uczniowie klas 4–6, grupa 20–30-osobowa	Czas trwania: 45 minut
---	----------------------------------

CELE OGÓLNE:

1. Przekazanie uczniom wiedzy na temat życia robotnika w XIX wiecznej Łodzi.
2. Przekazanie uczniom wiedzy o przyczynach wybuchu rewolucji 1905 r.
3. Zwiększenie wrażliwości społecznej dzieci.

CELE SZCZEGÓŁOWE:

1. Uczeń rozumie, jak funkcjonował fabrykant i jego rodzina w XIX wieku.
2. Uczeń rozumie różnice w jakości i sposobie życia różnych warstw społecznych w XIX-wiecznej Łodzi.
3. Uczeń ma świadomość, że praca jest bardzo ważna ze społecznego punktu widzenia.
4. Uczeń wie, czym jest zmiana społeczna.

METODY:

Praca z makietą, dyskusja, praca w grupach, burza mózgów.

POMOCE I MATERIAŁY:

- Rzutnik, zdjęcia pałaców i portrety fabrykantów.
- Elementy makiety (świat fabrykanta).
- Elementy makiety (świat robotnika).
- Kartony, nożyczki, klej.
- Karty pracy, mazaki, kartki.
- Tablica, kreda.
- Załączniki.

Niezbędne jest wcześniejsze przygotowanie elementów makiety świata fabrykanta i makiety świata robotnika, najlepiej podczas zajęć technicznych.

Przebieg zajęć

CZAS	DZIAŁANIE OSOBY PROWADZĄCEJ	DZIAŁANIE UCZNIÓW
5 min	Jak żyli fabrykanci na przełomie XIX i XX wieku? – Pokazujemy uczniom fotografie najokazalszych pałaców w Łodzi i wizerunki ich właścicieli. – Pokazujemy uczniom fotografie fabryk, parków i ogrodów należących do fabrykantów. Prosimy, aby uczniowie opisali życie, jakie wiedli fabrykanci i wykonali makietę świata fabrykantów łódzkich. Pytamy uczniów, czy chcieliby żyć tak, jak rodziny fabrykantów.	Uczniowie tworzą za pomocą makiety świat fabrykanta (gdzie mieszka, jak spędza czas, jakie ma obowiązki, jak odpoczywa). Uczniowie zastanawiają się, czy chcieliby żyć jak rodziny fabrykantów w XIX-wiecznej Łodzi.
15 min	Jak żyli robotnicy na przełomie XIX i XX wieku? Pokazujemy uczniom zdjęcia i ryciny przedstawiające łódzkich robotników. Prosimy, aby opisali, jak żyli robotnicy i wykonali makietę świata robotników.	Uczniowie wykonują makietę świata robotnika.

15 min	Rozdajemy uczniom karty pracy „Życie robotnika na przełomie XIX i XX wieku”. Wyjaśniamy, że: 1. Uczniowie mają przeczytać informacje zawarte na karcie pracy i sformułować skierowane do rządu postulaty dotyczące tego, co powinno się zmienić, aby robotnikom żyło się lepiej. 2. Postulaty uczniowie powinni spisać na kartce i odczytać.	Uczniowie pracują w grupach po ok. 5 osób, czytają informacje zawarte w karcie pracy i ustalają, co trzeba zmienić, żeby robotnikom żyło się lepiej. Po spisaniu postulatów odczytują je głośno.
10 min	Podsumowanie Pytamy, czy postulaty, które uczniowie zapisali na kartkach, są również ważne dla współczesnych pracowników. Czy warto zmieniać rzeczywistość, jeśli ona nam nie odpowiada? Czy warto i należy walczyć o swoje prawa? Czy warto jednoczyć się, aby wspólnie coś zmienić? Czy dzieci też mogą coś zmienić, już teraz? Notujemy ciekawe odpowiedzi na tablicy. Opowiadamy krótko, że aby zmiana mogła nastąpić, ludzie w 1905 r. wyszli na ulicę, podejmując walkę o swoje prawa. Dla upamiętnienia tego mamy w Łodzi ulicę Rewolucji 1905 roku.	Uczniowie rozmawiają o tym, jak dzisiaj ważne jest to, aby pracować w godnych warunkach, jak pracują ich rodzice, a także co warto zmienić, jeśli chodzi o warunki pracy.

ŹRÓDŁA:

Jonas A., Kołodziej K., Kronenberg M., *Spacerkiem po Łodzi. Przewodnik dla dzieci*, Łódź 2013.

Rewolucja. Przewodnik Krytyki Politycznej, red. K. Piskala, W. Marzec, [Warszawa] 2009.

Skrzydło L., *Rody fabrykanckie*, cz. 1, Łódź 2003, cz. 2, Łódź 2000.

Załącznik. Życie robotnika w drugiej połowie XIX wieku

1. Robotnik pracuje po 12-16 godzin dziennie (w fabryce Poznańskiego od 5 rano do 21 wieczorem).
2. Dzieci robotnicze pracują od dziesiątego roku życia.
3. Robotnicy się nie kształcą.
4. W większości fabryk brak przerw śniadaniowych w pracy.
5. Często są nieszczęśliwe wypadki w pracy (brak jakichkolwiek urządzeń ochronnych).
6. Robotnicy są przemęczeni.
7. Robotnicy nie mają żadnych ubezpieczeń.
8. Robotnicy muszą pracować również w dni świąteczne.
9. Zarobki robotników są bardzo niskie.
10. Robotnicze mieszkania są małe i pozbawione wygód.

Inny nie znaczy obcy, czyli cztery kultury = łódzka tolerancja

Uczestnicy:

Uczennice i uczniowie klas 4–6, grupa 20–30-osobowa

Czas trwania:

2 x 45 minut

CELE OGÓLNE:

1. Pogłębienie wiedzy na temat historii Łodzi i jej wielokulturowego charakteru, kształtowanie poczucia tożsamości regionalnej oraz otwarcia na inne społeczności i kultury.
2. Doskonalenie umiejętności pracy w grupie i wypowiadania się na jej forum.
3. Rozwijanie twórczego myślenia.

CELE SZCZEGÓŁOWE:

Uczeń:

- umie wyjaśnić hasło „tolerancja”,
- poznał fragment „Ziemi obiecanej” W. Reymonta,
- rozumie związek frazeologiczny „ziemia obiecana”,
- samodzielnie przeanalizuje krótki tekst,
- pracuje w grupie,
- wymieni cztery narodowości występujące w Łodzi,
- potrafi podać przyczyny pojawienia się w Łodzi czterech kultur oraz ich zniknięcia,
- wymieni potrawy typowe dla łódzkiej kuchni,
- wyjaśni znaczenie wybranych łódzianizmów,
- wymieni pozostałości kultury materialnej po przedstawicielach czterech kultur w Łodzi,

- porządkuje wiedzę o historii Łodzi.

METODY:

Burza mózgów, mapa myśli, wizualizacja, pogadanka, praca w grupach, metoda praktyczna, praca plastyczna, gra edukacyjna, technika niedokończonych zdań, dyskusja.

POMOCE I MATERIAŁY:

- Tablica i kreda (ew. flipchart, markery).
- Słownik języka polskiego.
- Tekst do wizualizacji (załącznik 2).
- Zdjęcia ilustrujące obecność czterech kultur w Łodzi.
- Kolorowy papier.
- Klej, nożyczki, kredki, papier formatu A3.
- Przykłady zabytków pozostałych po czterech kulturach.
- Lista łódzkich potraw (załącznik 3).
- Lista łódzianizmów (załącznik 3).
- Kartoniki z hasłami do gry.
- Miękka zabawka lub piłka do wyznaczania kolejności wypowiedzi.

Przebieg zajęć

CZAS	DZIAŁANIE OSOBY PROWADZĄCEJ	DZIAŁANIE UCZNIÓW
10 min	Przygotowujemy salę do pracy w czterech grupach. Aby zaciekawić uczniów tematem, prosimy ich, aby wyobrazili sobie, że wkrótce przyjedzie do ich szkoły grupa rówieśników z innego kraju. Należy przygotować się na ich przyjęcie. Zapisujemy na tablicy hasło „Łódź” jako początek mapy myśli. Podkreślamy, że wszystkie odpowiedzi są ważne, nie oceniamy, nie krytykujemy wypowiedzi innych.	Uczniowie odpowiadają na pytanie o to, z czym kojarzy się nasze miasto. Odpowiedzi zapisywane są na tablicy.

	Zadajemy pytania pomocnicze: – Czy Łódź to miasto ludzi otwartych i tolerancyjnych? – Czy dobrze przyjmujemy przybyszów z innych miast i krajów? Następnie na tablicy zapisujemy hasło „tolerancja”. Wspieramy uczniów w procesie jego definiowania.	Uczniowie szukają skojarzeń ze słowem „tolerancja”. Później uczeń ochotnik szuka jego znaczenia w słowniku języka polskiego.
10 min	„Być przybyszem” – wizualizacja Informujemy uczniów, że za chwilę przeniosą się w czasie do XIX-wiecznej Łodzi. Czy ludzie byli wtedy tolerancyjni? Czy łatwo jest żyć, kiedy ludzie się nie akceptują, nie tolerują? Odczytujemy tekst do wizualizacji. Inicjujemy dyskusję na jego temat, wyjaśniamy niezrozumiałe słowa, np. „ziemia obiecana”, rynsztok, strzecha, zapadła wioska,	Uczniowie wygodnie siadają, zamykają oczy i wyobrażają sobie to, co słyszą. Następnie odpowiadają na pytania nauczyciela: Kim byli ludzie, o których mówi tekst? Dokąd i po co jadą? Czy coś ich łączy? Skąd pochodzą? Jak wyobrażają sobie Łódź z tamtych czasów?
25 min	Co to znaczy „Łódź czterech kultur”? Rozdajemy uczniom materiały plastyczne. Informujemy ich, że będą pracować w grupach, tworząc kolaż, który ma oddawać wielokulturowy charakter Łodzi. Podczas prezentacji prac omawiamy następujące zagadnienia: – Czym charakteryzowali się przedstawiciele czterech kultur? – Czy żyli w zgodzie i byli tolerancyjni? – Czy dzisiaj w Łodzi można spotkać przedstawicieli każdej z czterech kultur?	Zadaniem uczniów jest stworzyć pracę plastyczną – kolaż obrazujący obecność czterech kultur w Łodzi, do wykorzystania mają zdjęcia. Efekty pracy prezentują na forum klasy.
20 min	Dzielimy uczniów na cztery grupy, każda z nich otrzyma do wykonania zadanie polegające na przygotowaniu materiałów dla kolegi obcokrajowca: – zaplanowanie wycieczki po Łodzi, – zaprezentowanie zabytków zabudowy fabrycznej i rezydencjonalnej, – wytłumaczenie łódzianizmów, – przygotowanie menu na cały dzień. Wyjaśniamy znaczenie pojęć: „kultura materialna” i „łódzianizm”.	Uczniowie wybierają: – zabytki kultury materialnej pozostawione w Łodzi przez cztery kultury, – trzy potrawy typowe dla kuchni łódzkiej, – pięć łódzianizmów (należy omówić ich znaczenie).
15 min	Łódzkie historie! Wyjaśniamy uczniom zasady gry, nadzorujemy jej przebieg, zapisujemy na tablicy odgadywane hasła oraz punktację. Zasady gry Uczniowie pracują podzieleni na grupy, przedstawiciel każdej z nich losuje kartoniki z czterech kategorii. Zadaniem grupy jest wymyślić historię (jak najciekawszą), wykorzystując wszystkie wylosowane elementy, tak aby pozostali uczestnicy gry zapamiętali ich jak najwięcej. Kiedy wszystkie historie zostaną opowiedziane, rozpoczyna się odgadywanie. Wygrywa grupa, która odgadnie najwięcej haseł.	Uczniowie pracują w grupach zgodnie z zasadami gry.

5 min	Test niedokończonych zdań: Co by było, gdyby w Łodzi nie było czterech kultur... Wyjaśniamy reguły ćwiczenia. Przypominamy, że nie oceniamy wypowiedzi, nie krytykujemy. Puszczamy w ruch miękką piłkę, którą uczniowie będą sobie podawać w trakcie ćwiczenia.	Uczniowie odpowiadają po kolei lub zgłaszają się sami z pomysłami.
5 min	Dziękujemy uczniom za udział w zajęciach, prosimy o podsumowanie ich przebiegu w formie odpowiedzi na pytania: Czy podobały się wam zajęcia? Czego się dowiedzieliście? Czy warto poznawać historię swojego miasta?	Uczniowie odpowiadają na pytania.

ŹRÓDŁA:

Budziarek M., *Łódź = Lodz: miasto czterech kultur*, Łódź 2001.

Jonas A., Kołodziej K., Kronenberg M., *Spacerkiem po Łodzi. Przewodnik dla dzieci*, Łódź 2013.

Kołodziej K., *Odkryj Łódź. Bardzo twórcza książka o niezwykłym mieście*, Łódź 2014.

Pawlak W., *Na łódzkim bruku*, Łódź 1984.

Reymont W., *Ziemia obiecana*, Łódź 1987.

Wojciechowska A., *Fifka i żulik, czyli domowa kuchnia łódzka*, Łódź 2014.

<http://www.centrumdialogu.com/>

<http://www.muzeum-lodz.pl/pl/muzeum/wystawy/wystawa-stala-z-dziejow-lodzi?start=3>

Załącznik 1. Tekst do wizualizacji

Usiądźcie wygodnie, zamknijcie oczy. Wyobraźcie sobie, że możemy przenieść się w czasie. Jak wyglądała Łódź w XIX wieku? W tej podróży wykorzystajcie wszystkie zmysły. Postarajcie się dostrzec kolory, usłyszeć dźwięki, poczuć zapachy.

Wszystkimi drogami, połyskującymi kałużami wiosennymi, które biegły ze wszystkich krańców świata do tej „ziemi obiecanej”, wszystkimi ścieżkami, co się wiły wskroś pól zieleniejących i sadów kwitnących, wskroś pełnych zapachów brzoź młodych i wiosny, wskroś wiosek zapadłych, moczarów nieprzebytych – ciągnęły tłumy ludzi, setki wozów skrzypiało, tyśiące wagonów leciało jak błyskawice, tysiące westchnień wznosiło się i tysiące rozpalonych spojrzeń rzucało się w ciemność, z upragnieniem i gorączką szukając konturów... [Łodzi]. Z równin odległych, z gór, z zapadłych wiosek, ze stolic i z miasteczek, spod strzech i z pałaców, z wyżyn i z rynsztoków ciągnęli ludzie niekończoną procesją [...] a Łódź majaczyła w mgłach i dymach poprzecinanych tysiącami kominów, dachów, domów, drzew ogołoconych z liści [...]. Olbrzymie fabryki, których długie, czarne cielska i wysmukłe szyje-kominy majaczyły w nocy, w mgle i w deszczu – budziły się z wolna, buchały płomieniami ognisk, oddychały kłębami dymów, zaczynały żyć i poruszać się w ciemnościach, jakie jeszcze zalegały ziemię.

Teraz otwórzcie oczy... Co widzieliście? Co usłyszeliście? Kim byli ludzie w tej historii? Skąd pochodzili? Dokąd i po co jechali?

Źródło: W. Reymont, *Ziemia obiecana*, Łódź 1987, t. 2, s. 268, t. 1, s. 26, t. 2, s. 5.

Załącznik 2. Prezentacja

Pokazujemy cztery sylwetki – istotą prezentacji nie jest przedstawienie konkretnych postaci, ale cech typowych dla danej grupy narodowościowej. Zamieszczone opisy postaci i zestaw źródeł mogą ułatwić nauczycielowi wybór materiałów.

Karol, fabrykant pochodzenia niemieckiego:

- przyjechał do Łodzi jako wykształcony rzemieślnik, tkacz,
- zaczynał od niewielkiego ręcznego warsztatu,
- ożenił się z córką bogatego przemysłowca,
- zbudował fabrykę i willę,
- zatrudnił kilkuset robotników w swojej fabryce,
- dzisiejsze zabytki po fabrykantach pochodzenia niemieckiego to domy dla robotników (famuły), szpitale, świątynie.

Fotografie:

Domek tkacza – <http://www.loftaparts.pl/miasto-lodz/ksiezy-mlyn>

Pałac fabrykanta – <http://pl.cit.lodz.pl/pokaz/492,11,4,pa-lac-karola-scheiblera>

Łódź niemiecka – <http://www.centrumdialogu.com/pl/nie-miecka-lodz>

Ester, handlarz pochodzenia żydowskiego:

- zajmuje się handlem śledziami na Starym Mieście,
- mieszka na Starym Mieście wraz z innymi przedstawicielami swojej narodowości,
- świętuje szabat,
- w kuchni stosuje zasady koszerności, czyli nie łączy produktów mlecznych z mięsnymi,
- posługuje się językiem jidysz, z którego pochodzą m.in. słowa bajzel, miszmasz, belfer i mamona,
- ślady Żydów w Łodzi to m.in. kuczki,
- na ogół ludność żydowska zajmowała się drobnym handlem, ale byli też bogacze żydowskiego pochodzenia, np. Izrael Poznański czy Szaja Rozenblat.

Fotografie:

Stare Miasto – http://fundacjarozenblat.com/index.php?h_lang=pl&h_page=1&h_menu_id=2

Pałac Poznańskiego – <http://www.muzeum-lodz.pl/pl/palac-poznanskich/o-palacu>

Łódź żydowska – <http://www.centrumdialogu.com/pl/zydowska-lodz>

Getto – <http://www.lodzjews.org/root/form/pl/getto-zdjecia/index.asp>

Rozenblat – http://fundacjarozenblat.com/index.php?h_lang=pl&h_page=1&h_menu_id=2

Ślady kultury żydowskiej – <http://www.lodzjews.org/root/form/pl/kultura-zydowska/index.asp>

Iwan, Rosjanin, urzędnik:

- przyjechał do Łodzi, żeby sprawować funkcję urzędnika,
- nadzoruje działanie m.in. szkół (językiem obowiązującym jest rosyjski),
- uczestniczy w nabożeństwach w cerkwi,
- nieliczni Rosjanie próbowali sił jako przemysłowcy,
- niekiedy Rosjanie asymilowali się, np. przez małżeństwo.

Fotografie:

Mapa Łodzi w języku rosyjskim – <http://www.historialodzi.obraz.com.pl/gallery/mapy/>

Właz do studzienki – <http://klatkowiec.blogspot.com/2015/03/odz-waz-kanaowy-z-1910-roku-z-napisami.html>

Fabryka braci Stolarów – <http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/25272,lodz-fabryka-braci-stolarow.html>

Mauzoleum rodziny Gojzewskich – <http://www.genealogia.okiem.pl/foto2/displayimage.php?pid=57377>

Łódź rosyjska – <http://www.genealogia.okiem.pl/foto2/displayimage.php?pid=57377>

Łódź rosyjska – <http://www.centrumdialogu.com/pl/rosyjska-lodz>

Irka, polska włókniaarka:

- przybyła do Łodzi ze wsi,
- mieszka ze swoją 12-osobową rodziną w famułach, w jednej izbie, bez łazienki,
- pracuje w fabryce na trzy zmiany,
- na obiad jej rodzina jada zalewajkę, rzadko je mięso.

Fotografie:

Łódzkie włókniaarki — <http://baedekerlodz.blogspot.com/2015/03/8-marca-wspomnienie-o-robotnicach.html>
 Kuchnia — <http://www.smaki-i-smaczki.pl/2013/09/smaki-ziemi-lodzkiej.html>
 Warunki pracy w fabryce — <http://www.historialodzi.obraz.com.pl/robotnicy-lodzcy-na-przelomie-xix-i-xx-w/>

Załącznik 3. Potrawy i łodzianizmy

Potrawy typowe dla regionu łódzkiego: kapuśniak z prażkami, knedle z truskawkami podawane z kapustą, żelazne kluski, leberka, chałka, śledzie pod pierzynką.

Łodzianizmy: angelka, chałka, leberka, galanty, siałowy, dziad, ekspres, migawka, krańcówka, dracha.

Załącznik 4. Hasła do gry „Łódzkie historie”

MIEJSCE	OSOBA	ELEMENT PEJZAŻU	ELEMENT FOLKLORU
fabryka	kataryniarz (podwórkowy grajek)	komin	dracha (latawiec)
pałac	majster (szef robotników)	dym	chałka (słodkie pieczywo)
ul. Piotrkowska	robotnik	studnia	kapuśniak z prażkami
pl. Wolności	fabrykant	tramwaj	tytka (papierowa torebka np. na cukierki)
park Śledzia	dorożkarz	kamienica	galanty (znaczny, spory, duży)
kantor (sklep)	gazeciarz (chłopiec sprzedający gazety)	rynsztok (cześć ulicy, którą płyną ścieki)	krańcówka (pętla)

Łódzka awangarda

Uczestnicy: Uczennice i uczniowie klas 4–6, grupa 20–30-osobowa	Czas trwania: 2 x 45 min
---	------------------------------------

CELE OGÓLNE:

- 1. Zwiększenie wiedzy dzieci na temat sztuki nowoczesnej.
- 2. Zachęcenie do odwiedzenia Muzeum Sztuki w Łodzi.
- 3. Pokazanie dzieciom dzieł największych łódzkich twórców awangardowych.
- 4. Zrozumienie przez dzieci różnicy między sztuką nowoczesną a dawną.

CELE SZCZEGÓŁOWE:

- 1. Uczeń potrafi stworzyć własne dzieło inspirowane twórczością awangardową.
- 2. Uczeń wie, czym jest sztuka.
- 3. Uczeń weźmie udział w szkolnej wystawie.

- 4. Uczeń określi, czym jest sztuka przedstawiająca.

METODY:

Pogadanka, rozmowa, swobodne wypowiedzi dzieci, analiza dzieła sztuki, praca plastyczna.

POMOCE I MATERIAŁY:

- Kreda, tablica.
- Rzutnik, slajdy z dziełami sztuki.
- Dla każdego uczestnika dwie białe kartki, czarna taśma izolacyjna, mazaki lub kredki w podstawowych kolorach oraz czarnym i szarym.
- Koszyk.

Przebieg zajęć

CZAS	DZIAŁANIE OSOBY PROWADZĄCEJ	DZIAŁANIE UCZNIÓW
5 min	Pytamy uczniów, czym jest – ich zdaniem – dzieło sztuki. Gdzie można spotkać dzieła sztuki? Czym się charakteryzują? Wypracowaną przez dzieci definicję zapisujemy na tablicy.	Uczniowie odpowiadają na pytanie, szukają przykładów.
10 min	Wyświetlamy z rzutnika znane dzieła sztuki dawnej, przedstawiającej, np. obrazy Chełmońskiego, Kossaka, Matejki. Prosimy, aby uczniowie opowiedzieli, co widzą na zaprezentowanych pracach.	Uczniowie opowiadają o pokazywanych im dziełach, mówią, co im się w nich podoba, a co nie.
15 min	Wyświetlamy z rzutnika dzieła Katarzyny Kobro i Władysława Strzemińskiego, Theo van Doesburga i Pieta Mondriana. Pytamy: Co to jest? Czy to jest sztuka? Czym się różni od poprzednio prezentowanych dzieł? Co jest charakterystyczne dla tych prac? Jakie kształty pojawiają się na nich? Jakie kolory? Co mogą powiedzieć o tym, co widzą na obrazie? Czy coś ich zaskakuje, czy coś im się szczególnie podoba? Na zakończenie na podstawie wypowiedzi uczniów wypisujemy na tablicy cechy dzieła awangardowego.	Uczniowie opowiadają, co widzą na przedstawionych pracach, jakie dostrzegają cechy charakterystyczne, co ich dziwi, co im się podoba, wymieniają się spostrzeżeniami.

15 min	Jak stworzyć dzieło awangardowe (na przykładzie „Krowy” T. van Doesburga) Pokazujemy obraz pt. „Krowa” oraz prezentujemy sposób, w jaki – krok po kroku – artysta upraszczał wizerunek krowy, od szkicu zwierzęcia – do awangardowej geometrycznej krowy. Wyświetlamy fragment filmu „Kulturaneek” zrealizowanego przez zespół edukacyjny MS2 i pokazujemy dzieciom, jak artysta osiągnął efekt końcowy. Zadajemy pytania pomocnicze: – Czy na obrazie na pewno jest krowa? – Czy widzicie tę krowę? – Jak powstała krowa na obrazie?	Uczniowie opowiadają, co widzą, zanim poznają tytuł obrazu. Kiedy znają już tytuł, pokazują na obrazie krowę. Oglądają i komentują fragment filmu.
35 min	Praca praktyczna Prosimy, aby każdy uczeń: – Narysował na kartce czarnym flamastrem ulubione zwierzę. – Położył białą kartkę na obrazku i przerysował na nią pięć najważniejszych linii, które będą oddawać charakter tego zwierzęcia. Należy przy tym zrezygnować z łuków i zaokrągleń. Wszystkie linie prostujemy! – Zakleił czarną taśmą izolacyjną pięć linii, ewentualnie przedłużając linie z taśmy do końca kartki. – Dodał do obrazka kolory. Przypominamy, że awangarda wykorzystywała kolory podstawowe (żółty, niebieski, czerwony) oraz „niekolory”, czyli czarny, biały i szary. Na koniec przypominamy uczniom, co cechuje prace awangardowe.	Uczniowie wykonują pracę plastyczną według instrukcji.
10 min	Ewaluacja Prosimy uczniów o ocenę zajęć. Rozdajemy im kartki, na których zapisują ocenę w skali 1–6 oraz wymieniają to, co im się najbardziej podobało.	Uczniowie oceniają zajęcia na kartkach (każdy samodzielnie) i wrzucają kartki do koszyczka.

Na kolejnej lekcji uczniowie mogą samodzielnie tworzyć dzieła awangardowe, opierając się za zasadach, które poznali podczas wcześniejszych zajęć.

ŹRÓDŁA:

Czyńska M., *Kobro. Skok w przepaść*, Wołowiec 2015.

Powidoki życia. W. Strzemiński i prawa dla sztuki, red. J. Lubiaka, Łódź 2012.

Minich-Scholz A., Minich M., *Marian Minich – pod wiatr*, Warszawa 2015.

Odcinki „Przewodnika po Łodzi i sztuce nowoczesnej (historyczna awangarda)”:

– Grupa a.r.: <http://vod.tvp.pl/audycje/kultura/przewodnik-po-sztuce/wideo/odc-1-grupa-a-r/9138801>

– Strzemiński: <http://vod.tvp.pl/audycje/kultura/przewodnik-po-sztuce/wideo/odc-2-wladyslaw-strzeminski/9138818>

– Hiller: <http://vod.tvp.pl/audycje/kultura/przewodnik-po-sztuce/wideo/odc-2-sii-karol-hiller/19592921>

<http://ninateka.pl/film/kulturaneek-odc-1-mu-zoo-um> [odcinek programu „Kulturaneek”].

Uwaga! Scenariusz lekcji powstał z inspiracji programem „Kulturaneek”, odcinek „Mu zoo um” (scen. L. Karczewski, reż. A. Frątczak), przygotowanym przez Muzeum Sztuki w Łodzi. Polecamy obejrzenie tego programu przed realizacją zajęć!

Łódź przemysłowa

Uczestnicy	Czas trwania:
Uczennice i uczniowie liceum, grupa 15–30-osobowa	2 x 45 minut

CELE OGÓLNE:

1. Uświadomienie uczniom niezwykłej historii rozwoju Łodzi, w tym wpływu przemysłu włókienniczego.
2. Ukazanie historycznej struktury społecznej miasta i różnic w zamożności mieszkańców.
3. Zapoznanie uczniów z wydarzeniami powstania łódzkiego w 1905 r.

CELE SZCZEGÓŁOWE:

1. Uczeń rozumie istotę dynamiki historycznego rozwoju Łodzi.
2. Uczeń potrafi wyjaśnić, jak odbywał się rozwój przestrzenny Łodzi.
3. Uczeń zna realia życia XIX-wiecznego łódzkiego robotnika przemysłowego.

4. Uczeń rozumie podstawowe przyczyny ruchów społeczno-politycznych przełomu XIX i XX wieku.
5. Uczeń zna podstawowe fakty historyczne związane z powstaniem łódzkim w 1905 r.

METODY:

Pogadanka, wykład z elementami pogadanki, praca w grupach, praca samodzielna z kartą pracy.

POMOCE I MATERIAŁY:

- Powiększony plan osady (załącznik 1).
- Tabela (załącznik 3).
- Zestaw 45 kartoników białych po jednej stronie, a po drugiej w jednym z trzech kolorów: 15 czerwonych, 15 czarnych, 15 białych.

Przebieg zajęć

CZAS	DZIAŁANIE OSOBY PROWADZĄCEJ	DZIAŁANIE UCZNIÓW
5 min	Wstęp. Pytamy uczestników zajęć: – Ilu mieszkańców ma obecnie Łódź? (ok. 700 tys. mieszkańców) – Ilu mieszkańców miała na początku swojej drogi rozwoju przemysłowego w 1820 roku? (767 mieszkańców) Wyjaśniamy, że przyczyną dynamicznego rozwoju Łodzi był rozwój przemysłu, zapoczątkowany wydaniem przez Sejm Królestwa Polskiego dekretnów rządowych zaliczających Łódź (ośrodek tkacki) do miast fabrycznych.	Uczniowie odpowiadają na pytania. Klasa wspólnie zastanawia się nad tym, co sprawiło, że mała rolnicza osada stała się jednym z największych miast w Polsce.
20 min	Rozwój przemysłu Przenosimy wcześniej plan osady Łódka na tablicę lub duży arkusz papieru (załącznik 1). Dzielimy uczniów na kilkusobowe grupy (przy mniejszej liczbie uczestników każdy bierze udział w zadaniu indywidualnie).	Uczniowie wcielają się w role saksońskich tkaczy, którzy przybyli do Łodzi w 1820 r.

	Odczytujemy kolejne wydarzenia z listy w załączniku 2, wraz z instrukcją dotyczącą nanoszenia kolejnych elementów miasta (warsztatów tkackich, fabryk, pałaców, willi, kamienic, famuł itd.) na schematyczną mapę miasta. Pomagamy uczniom sformułować ostateczne wnioski: Rozwój Łodzi – mimo początkowego planowego charakteru – przypominał dość chaotyczną eksplozję przestrzeni miejskiej. Powodem tego była dynamika rozwoju miasta, zarówno w warstwie gospodarczej, jak i społecznej.	W trakcie odczytywania kolejnych wydarzeń uczniowie nanoszą wskazane obiekty na mapę (sami ustalają zasady zajmowania poszczególnych obszarów), tworząc w ten sposób schemat rozwoju fabrykanckiego rodu oraz jego majątku. Uczniowie wyciągają wnioski przy pomocy nauczyciela.
20 min	Życie robotników Ćwiczenie polega na ukazaniu trudów życia łódzkiego robotnika w XIX wieku. Rozdajemy uczniom karty (załącznik 3). Na nich będą oznaczać siły vitalne swojego robotnika oraz odzwierciedlać brak stałości w zatrudnieniu. Parametry te będą modyfikowane w wyniku różnych wydarzeń z życia codziennego robotników (załącznik 4). Dla podkreślenia niepewności losu pracowników łódzkich fabryk efekt każdego wydarzenia będzie zależał od losowania. Będzie się ono odbywało za pomocą kartoników lub inną metodą, dającą podobne efekty.	Uczniowie słuchają odczytywanych przez nauczyciela opisów wydarzeń, losują kartoniki określające wpływ na ich bohatera, następnie uzupełniają tabelkę. Pod koniec ćwiczenia sprawdzają, któremu z robotników udało się przetrwać. Przy pomocy nauczyciela uczniowie formułują wnioski dotyczące życia robotników.
20 min	Niepokoje społeczne na przełomie XIX i XX wieku 1. Odwołując się do wniosków z poprzedniego zadania, przedstawiamy główne przyczyny wybuchu powstania łódzkiego. 2. Przedstawiamy informacje dotyczące wstępnej fazy powstania: – strajki w fabrykach Steinerta, Geyera, Silbersteina, które wybuchły na wieść o tzw. krwawej niedzieli w Petersburgu, – ogłoszenie strajku powszechnego i głównych żądań robotników (ustalenie 8-godzinnego dnia pracy i minimalnej płacy oraz powołanie kas chorych), a także wybuch strajku szkolnego przeciwko rusyfikacji, – zjawisko lokautu jako próba rozwiązania problemu strajków przez fabrykantów (należy wyjaśnić, na czym polegał lokaut), – krwawe tłumienie rozruchów przez władze rosyjskie. 3. Nauczyciel omawia przebieg walk czerwcowych: – 22 czerwca jako początek walk w Łodzi, – obszar objęty walkami, wznoszenie barykad, – tłumienie powstania przez władze rosyjskie.	Uczniowie słuchają wykładu nauczyciela.
	4. Przedstawiamy najważniejsze skutki powstania łódzkiego oraz przebieg strajków do końca 1905 r.	

15 min	Dyskusja – wymiana refleksji Prosimy uczniów, aby bazując na wcześniejszych zadaniach oraz wiedzy ogólnej, zastanowili się nad obrazem Łodzi z różnych perspektyw: fabrykanta, robotnika, osoby współcześnie zarządzającej miastem i współczesnych mieszkańców. Stymulujemy dyskusję oraz zachęcamy uczniów do wymiany zdań.	Uczniowie indywidualnie odczytują Łódź z różnych perspektyw. Przedstawiają na forum klasy swoje refleksje.
10 min	Powtórzenie wiadomości Wyrzykowo zadajemy pytania dotyczące lekcji. Oceniamy zaangażowanie i pracę uczniów.	

ŹRÓDŁA:

Pawlak W., *Na łódzkim bruku 1901–1918*, Łódź 1986.

Wojalski M. Z., *Kieszonkowa kronika dziejów Łodzi*, Łódź 2006.

Załącznik 2. Instrukcja i lista wydarzeń. Właściciele fabryk

Pamiętajcie, aby do planu osady stworzyć legendę opisującą naniesione obiekty.

Przybywacie do osady, która przeobraża się w miasto. Na początku otrzymujecie działkę, na której możecie postawić dom z warsztatem tkackim. Wybierzcie numer parceli przy ul. Piotrkowskiej i oznaczcie swój nowy dom na mapie dużą kropką.

Interes idzie dobrze, ale by nie zostać w tyle, trzeba zwiększyć produkcję. Kupujecie kilka działek, by postawić na nich niewielką tkalnię napędzaną maszyną parową. Wybierzcie dwie działki i oznaczcie na nich dużym prostokątem budynek tkalni.

Wasza fabryka musi zatrudnić pracowników. Na szczęście w Łodzi nie brakuje rąk do pracy. Z pobliskich miejscowości przybywają do miasta rzesze ludzi. Tym nieco bardziej wykwalifikowanym – majstrom czy mechanikom – trzeba zapewnić mieszkania. Wybierzcie cztery działki i wybudujcie na nich famuły – wielorodzinne ceglane budynki z niewielkimi mieszkaniami. Pozostali robotnicy będą musieli radzić sobie sami.

Oczywiście wasza rozwijająca się firma musi posiadać kantor oraz reprezentacyjne biuro. W tym celu wybudujcie kamienicę w pobliżu fabryki.

Mimo iż wasze produkty nie są najwyższej jakości – zamówienia sypią się z każdej strony. To oznacza potrzebę zwiększenia produkcji, a co za tym idzie – rozbudowania fabryki. Wybudujcie w waszym kompleksie fabrycznym przędzalnię i farbiarnię. Jeśli na posiadanych działkach nie ma już miejsca, zwiększcie swój obszar o kolejne parcele.

Wasza fabryka potrzebuje nowych pracowników. Zwiększacie dwukrotnie liczbę domów mieszkalnych dla robotników.

Fabryki pracują pełną parą, produkcja rośnie... Potrzebne jest miejsce na przechowywanie surowców i gotowych produktów. W dobrze skomunikowanym punkcie wybudujcie magazyny fabryczne.

Prowadząc produkcję na taką skalę, nie można mieszkać w małym domku przy fabryce. Trzeba mieć reprezentacyjną willę lub pałacyk. Wybierzcie działkę w dobrej lokalizacji i wzniescie na niej pałacyk. Przy nim załóżcie duży ogród lub park.

Duże pieniądze zobowiązują. Coraz większa liczba wypadków w fabrykach, a także tragiczne warunki sanitarne doprowadzające do licznych epidemii to problemy ubogich mieszkańców Łodzi. Miasta nie stać na budowę szpitali i przychodni. Może więc wy, bogaci łodzianie, sygniecie groszem na placówkę ochrony zdrowia? Wybudujcie na dowolnej działce z dobrym dojazdem szpital lub przychodnię.

Załącznik 3. Tabela. Życie łódzkiego robotnika w końcu XIX wieku

Imię i nazwisko robotnika			
Utrata pracy		Siły witalne	
Utrata pracy		Siły witalne	

Załącznik 4. Instrukcja i lista wydarzeń z życia robotnika

Uczniowie otrzymują tabele (wzór w załączniku 3). W każdym wierszu tabeli zapisują numer wydarzenia, jego nazwę oraz skutek, jaki miało ono dla robotnika. Wpływ wydarzenia na życie robotnika zależy od wyniku losowania kartoników (kolory oznaczające dobry lub zły wynik zostały opisane przy każdym wydarzeniu). Negatywny skutek oznaczamy kreską w rubryce „Siły witalne”. Zebranie dziesięciu kresek oznacza śmierć robotnika.

Urodziłeś się w niewielkiej wiosce jako kolejne dziecko ubogiego chłopca, bez szans na dziedziczenie niewielkiego skrawka ziemi, z którego utrzymywała się rodzina. W końcu ojcowizna przypada tylko najstarszym dzieciom. Pozostaje ci praca parobka w dużym gospodarstwie lub migracja do miasta, gdzie – jak mówią – pracy jest pod dostatkiem. Jak powita cię nowa ojczyzna?

1. Pierwsze dni w mieście

Fabryk jest w Łodzi dużo. W tych fabrykach jest wiele miejsc pracy, ale na każde z nich czeka tuzin takich, jak ty. Ustawiasz się więc w długiej kolejce oczekujących na przyjęcie do pracy.

Każdy uczeń losuje kartonik.

Kolor czarny. Natychmiastowe zatrudnienie! Czujesz się, jakbyś złapał Pana Boga za nogi. Jutro twój pierwszy dzień w pracy.

Kolor czerwony i biały. Niestety, nie dziś. Śpisz pod bramą fabryki, licząc, że jutro uda ci się dostać pracę. W rubryce „Siły witalne” w tabeli wpisujesz pionową kreskę.

Osoby bez pracy losują do momentu uzyskania pracy lub zgromadzenia dziesięciu kresek.

2. Praca

Już pierwszego dnia dowiadujesz się, że praca w fabryce nie jest lekka. Zmiana trwa nawet 16 godzin, w halach panuje nie-miłosierny hałas, nikt nie dba o bezpieczeństwo, a wypadki są na porządku dziennym. Pewnego dnia maszyna wciągnęła jednego z robotników, raniąc go śmiertelnie, a dyrektor fabryki wściekł się, bo cała bela materiału zabrudziła się krwią...

Każdy uczeń losuje kartonik.

Kolor czarny. W trakcie pracy doznałeś wypadku – wózek z bawełną najechał ci na nogę. Nie możesz chodzić. To oznacza, że nie pójdziesz jutro do pracy... i nie będziesz miał środków do życia. Postaw cztery kreski w rubryce „Siły witalne”. Postaw X w rubryce utrata pracy.

Kolor czerwony. Codzienna praca ponad siły osłabiła cię. Postaw kreskę w rubryce „Siły witalne”.

Kolor biały. Udało ci się przetrwać pierwsze dni w pracy bez poważniejszego wypadku.

3. Droga do pracy

Koszty życia w śródmieściu Łodzi są za wysokie na twoje możliwości, dlatego musisz mieszkać daleko od miejsca swojej pracy. Oczywiście nie stać cię na żaden z dostępnych środków lokomocji. Codziennie wędrujesz pieszo wiele kilometrów do fabryki.
Każdy uczeń losuje kartonik.

Kolor czarny. Nie udało ci się dobrze wykalkulować czasu dotarcia do pracy. Spóźniłeś się i zostałeś zwolniony. Postaw X w rubryce „Utrata pracy”.

Kolor czerwony. Jesteś zdrowy i silny. Codzienna droga do pracy wzmacnia cię i daje ci siłę do pracy. Skreśl jedną kreskę w rubryce „Siły witalne”.

Kolor biały. Potrącił cię rozpędzony powóz wiozący bogatego kupca. Jesteś obolały i poobijany. Mimo to musisz biec do pracy, by nie wylądować na bruku. Postaw dwie kreski w rubryce „Siły witalne”.

4. Opieka zdrowotna

Ciężka praca z każdym dniem wyczerpuje cię coraz bardziej. Właściciel fabryki w geście dobrej woli ufundował przychodnię. Jednak dostęp do niej mają głównie lepiej wykształceni pracownicy. Czekasz na poradę wiele godzin.
Każdy uczeń losuje kartonik.

Kolor czarny. Oczekiwałeś na próżno. Lekarz nie przyjął cię. Wracasz do domu. Postaw kreskę w rubryce „Siły witalne”.

Kolor czerwony. Stanie na dworze przy niskiej temperaturze tylko pogorszyło twój stan. Postaw kreskę w rubryce „Siły witalne”.

Kolor biały. Udało ci się dostać do lekarza. Skreśl jedną kreskę w rubryce „Siły witalne”.

5. Strajk

Złe warunki pracy, duża liczba wypadków i zupełny brak reakcji właściciela fabryki doprowadziły do strajku w fabryce.
Każdy uczeń losuje kartonik.

Kolor czarny. Nie przyłączasz się do strajkujących. Przychodzisz normalnie do pracy. Jako łamistrajk zostajesz pobity przez strajkujących kolegów. Postaw kreskę w rubryce „Siły witalne”.

Kolor czerwony. W wyniku strajku właściciel ogłasza lokaut (fabryka zostaje zamknięta z powodu strajku). Tracisz pracę, ale nic złego ci się nie stało. Znowu lądujesz pod bramą fabryki, oczekując na „łaskę” pracy. Postaw X w rubryce „Utrata pracy”.

Kolor biały. Dołączasz do strajkujących. Wasz protest przybiera na sile, rozlewa się po całej Łodzi i przekształca się w strajk generalny. Władze carskie wykorzystują wojsko, w tym kozaków, do tłumienia waszego buntu. Leje się krew. Zostajesz postrzelony w trakcie manifestacji. Wstaw pięć kreszek w rubryce „Siły witalne”. Postaw X w rubryce utrata pracy.

Łódź – ostatnie nieodkryte miasto

Uczestnicy:

Uczennice i uczniowie liceum, grupa 15–30-osobowa

Czas trwania:

2 x 45 minut

CEL OGÓLNY:

Zapoznanie uczniów z unikatowym na skalę europejską kompleksem architektonicznym Strefy Wielkomiejskiej i w ten sposób wyposażenie ich w aparat pojęciowy umożliwiający rozpoznanie wartości materialnej tkanki Łodzi.

CELE OPERACYJNE:

Uczeń:

- rozpoznaje różnice pomiędzy najczęściej występującymi w Łodzi stylami architektonicznymi: eklektyzmem, secesją i neoklasycyzmem,
- wie o istnieniu w Łodzi licznych willi, pałaców i parków (ogrodów), potrafi wymienić najbardziej znane,
- rozumie znaczenie ul. Piotrkowskiej w układzie urbanistycznym miasta,
- rozumie i potrafi zastosować w przestrzeni terminy z zakresu architektury: zabytek, fasada, pierzeja, kamienica, oficyna, plac, ulica itp.,
- wie, dlaczego Łódź nazywano „miastem kominów”,
- wie, czym jest przestrzeń publiczna, rozumie ważną rolę przestrzeni publicznych w funkcjonowaniu miasta,
- wie, że poprzez różne mechanizmy partycypacyjne ma wpływ na planowanie rozwoju miasta,
- umie odpowiedzieć na pytanie, dlaczego należy dbać o swoje miasto i najbliższe otoczenie.

METODY:

Prezentacja, pogadanka, dyskusja, praca w grupach, wykład informacyjny, prezentacja filmu, spacer (praca domowa).

POMOCE I MATERIAŁY:

- Mapa „Łódź, jakiej nie znacie” z pakietu pomocy do programu „Nasza Łódź”.
- Slajdy, rzutnik, ekran, komputer z dostępem do internetu, zainstalowany program Google Earth.
- Aparat fotograficzny, może być w telefonie komórkowym.
- Wydrukowane zdjęcia i elementy architektoniczne.
- Plansze z fotografiami budynków („A ja Łódź wolę!” z pakietu pomocy do programu „Nasza Łódź”).

DODATKOWE WSKAZÓWKI:

Lekcja zapoznaje uczniów ze specyfiką historycznego obszaru centrum Łodzi. Umiejętność właściwego odczytania wartości zabudowy Łodzi jest kluczowa dla zrozumienia charakteru miasta i tego, co odróżnia je od innych polskich miast, a zarazem łączy z wielkimi aglomeracjami europejskimi, które rozwinęły się w XIX wieku. Podstawowa wiedza potrzebna jest po to, by zrozumieć, że w Łodzi największą wartością nie są pojedyncze kamienice czy pałace, ale całościowy, spójny układ urbanistyczny, który przetrwał do naszych czasów.

Przebieg zajęć

CZAS	DZIAŁANIE OSOBY PROWADZĄCEJ	DZIAŁANIE UCZNIÓW
5 min	Wprowadzenie do tematyki zajęć. Zadajemy uczniom pytania: – Jakie są wasze ulubione miejsca w Łodzi? – Co sprawia, że czujecie się dobrze w jakimś miejscu?	Młodzież odpowiada. Zapewne w odpowiedziach pojawi się Manufaktura, Galeria Łódzka, ul. Piotrkowska.

	W krótkiej dyskusji należy dążyć do tego, aby nakierować uczniów na fakt, iż człowiek czuje się dobrze w mieście, w przestrzeni ograniczonej spójną zabudową (place, rynki, niezbyt szerokie ulice), umożliwiającej spotkanie z innym człowiekiem, bezpiecznej – czyli takiej, gdzie nie ma pędzących samochodów oraz wrogich zachowań ze strony innych ludzi, gdzie ma się dostęp do różnorodnych usług. Należy tak poprowadzić dyskusję, aby młodzież dostrzegła, jak zbudowane jest miasto i jak wpływa to na interakcje międzyludzkie.	Odpowiedzi na drugie pytanie mogą nie być związane z charakterem danego miejsca, ale będą pewnie skoncentrowane wokół faktu, że ulubione miejsca są miejscami spotkań z rówieśnikami.
15 min	Prezentacja, część A Przedstawiamy krótko genezę powstania dzisiejszego układu urbanistycznego Łodzi. Wcześniej należy przygotować krótką prezentację slajdów ilustrujących rozwój urbanistyczny miasta. Pomocny może być załącznik ze s. 121–122, zawierający treści merytoryczne i wskazówki interpretacyjne. Wstęp ten powinien uzmysłwić uczniom bardzo gwałtowny i wyjątkowy rozwój Łodzi w XIX w. Możemy w trakcie prezentacji zadawać pytania i porównywać Łódź z innymi miastami, np. z Krakowem: – Ilu mieszkańców liczyła Łódź w 1820, 1850 i 1900 roku? Ilu mieszkańców liczył wtedy Kraków? – Jaki kształt ma centrum Krakowa, a jaki centrum Łodzi? – Czym różnią się centralne rynki tych miast? Wyjątkowość Łodzi przejawia się w następujących aspektach: – bardzo gwałtownym rozwoju (od ok. 700 mieszkańców na pocz. XIX wieku do 314 tys. w 1900 roku), – południkowym i równoleżnikowym układzie ulic, wytyczonym administracyjnie, – ośmiobocznym rynku (pl. Wolności), – rozwoju niemal wyłącznie za sprawą mieszkańców i bez kapitału zewnętrznego, – braku wielkomiejskiej zabudowy publicznej, – braku typowego rynku (rozwój wzdłuż ul. Piotrkowskiej), – nowoczesności i innowacyjności, wyprzedzającej wszystkie inne miasta polskie w XIX i na początku XX wieku.	Uczniowie słuchają i biorą udział w dyskusji o rozwoju Łodzi. Zauważają różnice między rozwojem Łodzi a rozwojem innych dużych polskich miast. Uświadamiają sobie, że pomimo tego, iż Polska była w tym czasie pod zaborami, Łódź rosła gwałtownie, dużo szybciej niż inne miasta na terenach rozbiorowych, a nawet w całej Europie.
10 min	Prezentacja, część B Kolejna grupa slajdów prezentuje zdjęcia lotnicze centrów kilku europejskich miast – Wiednia, Berlina, Barcelony, Londynu. Można również pokazać Nowy Jork. Na koniec pokazujemy zdjęcie lotnicze centrum Łodzi (mapa „Łódź, jakiej nie znacie”). Pomocny jest także załącznik.	Jeśli mamy do dyspozycji tablety lub komputery, uczniowie mogą wirtualnie spacerować po centrach miast, używając aplikacji Google Earth i Google Street View lub przeglądać nagrane wcześniej zdjęcia.

	Prosimy uczniów o przerysowanie układu ulic w poszczególnych miastach. Mogą to zrobić na kartkach lub na tablicy szkolnej. Następnie pokazujemy zdjęcia z poziomu ulicy i na ich podstawie omawiamy takie pojęcia, jak linia zabudowy, pierzeja, kamienica, oficyna, kwartał.	Uczniowie rysują linie przecinające się pod kątem prostym w przypadku ulic o układzie równoleżnikowym – tak jak w Łodzi, Nowym Jorku czy Barcelonie, a także wyznaczają okręgi i gwiaździste lub nieco chaotyczne układy, jak w przypadku Berlina czy Paryża. Zamalowując powstałe w ten sposób figury geometryczne, rozpoznają kwartały.
10 min	Prezentacja, część C. Przestrzenie publiczne Omawiamy krótko, czym jest przestrzeń publiczna. Czym są meble miejskie? Zaznaczamy, że w Łodzi, mieście ubogim w place, ulice przejmują na siebie główny ciężar bycia przestrzenią publiczną. Co należy zrobić, aby ludzie chcieli spędzać tam wolny czas? Posługując się przykładem ul. Piotrkowskiej i woonerfu na ul. 6 Sierpnia, rozpoczynamy dyskusję. Możemy posłużyć się zdjęciami „przed” i „po” remontach powyższych ulic. Zapytajmy młodzież, jakie zmiany dostrzegają. Jak zmieniła się nawierzchnia, meble miejskie, szerokość chodników i jezdni? Czy dobrze się czują na tych ulicach? Czy uważają, że więcej ulic w Łodzi powinno być w ten sposób przebudowanych? Pomocny może być załącznik.	Po wysłuchaniu podstawowych informacji, młodzież powinna zaangażować się w dyskusję na temat sposobu zagospodarowania ulic, przekształcania tych, które wcześniej pełniły jedynie funkcje szlaków komunikacyjnych, w przestrzenie publiczne.
5 min	Praca domowa Prosimy, aby uczniowie wybrali się do centrum miasta i za pomocą jak najmniejszej liczby zdjęć (nie więcej niż trzech), przedstawili jak najwięcej omawianych na lekcjach pojęć: zabytek, fasada, pierzeja, kamienica, oficyna, plac, ulica, przestrzeń publiczna itp.	Uczniowie wykonują zdjęcia podczas spacerów po mieście.

LEKCJA 2

CZAS	DZIAŁANIE OSOBY PROWADZĄCEJ	DZIAŁANIE UCZNIÓW
5 min	Sprawdzenie pracy domowej. Wybieramy dwie osoby, które omówią zrobione przez siebie zdjęcia.	Wybrani uczniowie kolejno podchodzą do ekranu, na którym jest wykonane przez nich zdjęcie i omawiają je, wymieniając poszczególne elementy krajobrazu miejskiego.
20 min	Prezentacja filmu Muzeum Miasta Łodzi „Bogactwo Łodzi”	Uczniowie oglądają film.

20 min	Omówienie filmu na podstawie zdjęć i materiałów związanych z architekturą Łodzi Dzielimy klasę na grupy 5-osobowe i każdej z nich wręczamy pakiet materiałów. Będą to zdjęcia łódzkich willi, pałaców, kamienic i kompleksów fabrycznych oraz drobne karteczki – wycinki różnych detali architektonicznych. Prosimy uczniów o pogrupowanie zdjęć budynków na wymienione wcześniej kategorie, czyli: – wille i pałace, – kamienice, – kompleksy fabryczne lub budynki fabryczne. To samo robimy z pakietem wycinków związanych z detalami architektonicznymi (różne fragmenty kolumn, obramowań okien, szczytów, boniowań, gzymśów, rzeźb). Prosimy o pogrupowanie ich w zbiory pasujące do siebie. Nie musimy tych zbiorów już na tym etapie nazywać, ale wiemy, że będą reprezentowały: – styl neoklasycy, neobarokowy, neogotycki, – secesję, – eklektyzm, – modernizm. Po wykonaniu zadania oglądamy efekty pracy poszczególnych grup i omawiamy budynki przedstawione na zdjęciach, przybliżając jednocześnie odpowiedni styl architektoniczny. Pytamy, czy uczniowie wiedzą, co przedstawiają zdjęcia i czy umieją nazwać poszczególne style. Jeśli nie, naprowadzamy ich na poprawne odpowiedzi. Na koniec podkreślamy rolę kompleksów fabrycznych w układzie urbanistycznym miasta. Były one charakterystyczne dla miast przemysłowych XIX wieku. Powstawały wtedy „miasta w mieście”, zespoły urbanistyczne zapewniające pracownikom fabryk zaspokojenie różnych potrzeb w obrębie terenu należącego do jednego fabrykanta – od mieszkania, przez szkołę, szpital, sklepy, aż po fabrykę, czyli miejsce pracy. Zamiast tego zadania możemy zaproponować uczniom pracę z wykorzystaniem pomocy z pakietu „Nasza Łódź” („A ja Łódź wolę!” – puzzle i plansze z fotografiami obiektów architektonicznych).	Uczniowie segregują zdjęcia, a następnie omawiają pogrupowane fotografie oraz drobne elementy architektoniczne. Rozpoznają różnice w poszczególnych stylach. Dopasowują posegregowane zbiory elementów architektonicznych do zauważonych podobnych wzorów na obiektach znajdujących się na zdjęciach.
--------	--	--

ŹRÓDŁA:

Brodzka J., *Architekci miasta Łodzi*. Wiesław Lisowski, Łódź 2008.

Koch W., *Style w architekturze*, Warszawa 2013.

Kusiński J., Bonisławski R., Janik M., *Księga fabryk Łodzi*, Łódź 2009.

Kusiński J., Janik M., Stępniewski M., Szambelan Z., *Łódź na mapach 1793–1939*, Łódź 2012.

Liszewski S., *Łódź. Monografia miasta*, Łódź 2009.

Olenderek J., *Łódzki modernizm i inne nurty przedwojennego budownictwa*, t. 1, Łódź 2011, t. 2, Łódź 2012.

Stefański K., *Atlas architektury dawnej Łodzi*, Łódź 2008.

Stefański K., *Wielkie rody fabrykanckie i ich rola w ukształtowaniu oblicza miasta*, Łódź 2014.

Stefański K., *Łódzkie wille fabrykanckie*, Łódź 2013.

<https://www.youtube.com/watch?v=nxWkRN3FSjU> [film *Bogactwo Łodzi*].

<http://www.darkframe.pl> [zdjęcia Łodzi wysokiej jakości].

<http://lodzwatekcykliczny.tumblr.com/> [blog ze zdjęciami Łodzi wysokiej jakości, wraz z ich omówieniami].

<http://baedekerlodz.blogspot.com/> [blog z wieloma zdjęciami i tematycznymi omówieniami budynków i wydarzeń z historii Łodzi].

Załącznik. Treści merytoryczne do wykorzystania w prezentacji

Lekcja 1, część A

Należy wyjść od faktu wytyczenia w 1821 r. Nowego Miasta (ośmiobocznego placu – dzisiejszego placu Wolności) oraz dalszych osad w kierunku południowym i wschodnim, w opozycji do średniowiecznego Starego Miasta.

Rozwój Łodzi był bezprecedensowy na skalę światową. W ciągu 80 lat z małej osady Łódź przekształciła się w olbrzymie, wielokulturowe i bogate miasto. W 1900 r. Kraków liczył 85 tys. mieszkańców, a Łódź miała ich ponad 314 tys. Te proporcje utrzymywały się przez kolejne dekady.

Powstał wielokulturowy ośrodek przemysłowy, w którym można było wyróżnić pewne grupy zawodowe powiązane z narodowościami. Niemcy byli często inżynierami, którzy sprowadzili do Łodzi wiedzę o budowie maszyn i prowadzeniu biznesu, Polacy byli w większości robotnikami, lecz niektórzy dorabiali się również potężnych majątków. Bogaci Żydzi przywieźli do Łodzi swoje kontakty handlowe i umiejętności organizacyjne. Rosjanie ze względów politycznych – jako urzędnicy państwa zaborczego – szefowali administracji i strukturom porządkowym.

W układzie urbanistycznym należy zwrócić uwagę na wyjątkowy w skali europejskiej ośmioboczny rynek Nowego Miasta – dzisiejszy plac Wolności. Podobne rynki znajdują się w Budapeszcie (Oktogon – u zbiegu ulic Andrássy i Terezy) oraz Leipziger Platz w Berlinie. Łódź nie ma typowego centralnego rynku i choć jest to nietypowe w układach urbanistycznych w Polsce, to bez problemu można wskazać wiele znamiennych miast, które podobnie jak Łódź rozwijały się wzdłuż szlaków komunikacyjnych (Londyn i Oxford Street, Paryż i Champs Élysées, a także Unter den Linden w Berlinie). Charakterystyczne w układzie urbanistycznym Łodzi jest przemieszanie kamienic, willi i pałaców z fabrykami. W pewnym stopniu jest to przejaw chaosu urbanistycznego, który jednak ukształtował miasto i nadał mu absolutnie wyjątkowy charakter.

Zręby miasta wytyczono według klasycznych założeń i do dziś układ działek oraz ulic jest bardzo symetryczny i czytelny w strukturze przestrzennej miasta. Jednak Łódź rozwijała się inaczej niż europejskie stolicy wymienione wcześniej, gdyż rozwój ten był ściśle związany ze wzrastaniem fortun fabrykanckich. Znakomita większość okazałych gmachów powstała za sprawą prywatnych właścicieli lub spółek. Siedziba Guberni Piotrkowskiej (w której leżała Łódź) i związane z nią urzędy

nigdy nie zostały przeniesione do Łodzi z Piotrkowa Trybunalskiego. Dlatego w XIX w. było w Łodzi niewiele urzędowych gmachów publicznych – istniał skromny ratusz przy placu Wolności, koszary wojskowe, które pełniły również funkcje niektórych urzędów (przy dzisiejszej ul. Legionów i Cmentarnej) oraz siedziba Banku Państwa (ul. Kościuszki 14). Łódź powstawała rękoma i za sprawą kapitału jej mieszkańców.

Wielkie zasługi na polu rozwoju przedsiębiorczości w Łodzi oraz jej zabudowy należy przypisać Towarzystwu Kredytowemu Miasta Łodzi i pożyczkom, których ono udzielało. Nie bez powodu budynek tej instytucji (Pomorska 21) jest znacznie okazałszy niż miejski ratusz.

Dopiero po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, po pierwszej wojnie światowej, zaczęły powstawać w Łodzi gmachy miejskich spółek i instytucji, jak sądy, urzędy czy budynek Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji przy ul. Lindleya.

Część B

Zwracamy uwagę na podobieństwa w strukturze urbanistycznej i istnienie zamkniętych przestrzeni kwartałów. Łódź rozwijała się w tym samym czasie, co największe europejskie stolicy i stosowano tutaj te same rozwiązania architektoniczne. Omawiamy rozwój zabudowy i poszczególne jej elementy: drewniane domy tkaczy, działki stopniowo zabudowywane oficynami, kamienice frontowe, powstawanie kompleksów fabryczno-mieszkaniowych.

Część C

Ulice w Łodzi służą przede wszystkim do przemieszczania się z punktu A do punktu B. Powinny one jednak na równi z funkcją komunikacyjną pełnić rolę wysokiej klasy przestrzeni publicznych.

Przestrzeń publiczna to miejsce, w którym można spotkać innych ludzi, które nie jest prywatne, a przez to nie może być zamykane, jest ogólnodostępne i zazwyczaj bezpłatne (wyjątkiem mogą być parki czy ogrody botaniczne, płatne i zamykane na noc).

Podczas rozmowy posługujemy się przykładem woonerfu – podwórca miejskiego na ul. 6 Sierpnia. Dzięki zaangażowaniu społecznemu i budżetowi obywatelskiemu ulica ta stała się jednym z najmodniejszych miejsc do umawiania się i przebywania. To pierwszy woonerf w Polsce, który pociągnął za sobą falę podobnych inwestycji. Prezentujemy także ul. Piotrkowską, zaznaczając, że to oś miasta i od XIX w. główna ulica Łodzi.

Nasze łódzkie miejsca – nasza historia opowiedziana przez nas samych

Uczestnicy:

Uczennice i uczniowie gimnazjum lub liceum (grupa 20–30-osobowa) lub zajęcia dodatkowe w ramach Kół Detektywów (5–20 osób)

Czas trwania

2 x 45 min – zajęcia powinny odbywać się w takim odstępie czasowym, aby uczestnicy mogli wykonać zadanie domowe

CELE OGÓLNE:

1. Wzmacnianie poczucia własnej i grupowej wartości w oparciu o historię lokalną.
2. Budowanie i wzmacnianie lokalnej tożsamości i związku z miastem.
3. Zainteresowanie młodzieży historią najbliższego sąsiedztwa i własnej rodziny (w ten sposób można poznać historię miasta i narodu).
4. Zapoznanie młodzieży z metodami *oral history* (historii mówionej) oraz stronami internetowymi zajmującymi się archiwistyką społeczną.

CELE SZCZEGÓŁOWE:

1. Uczeń umie wyrazić swoje przywiązanie do miasta.
2. Uczeń zna wybrany portal społecznościowy poświęcony Łodzi, jego działanie, możliwości, które daje, motywacje jego tworzenia.
3. Uczeń próbuje odczytywać historię biograficzną i rodzinną na tle historii lokalnej i narodowej/światowej.

METODY:

Projekcja, wykład, prezentacja interaktywna, rozmowa/dyskusja, praca w grupach, prezentacja wykonanych zadań. Scenariusz pozostawia nauczycielowi swobodę wyboru i zmiany metod.

POMOCE I MATERIAŁY:

- Komputer z dostępem do internetu (lub nagranie teledysku), rzutnik.
- Mapa „Łódź, jakiej nie znacie”, znaczniki do przyklejania (pomoc z pakietu programu „Nasza Łódź”).
- Duże arkusze papieru i kolorowe flamastry.
- Karty pomocnicze zadania domowego.

DODATKOWE WSKAZÓWKI:

- Scenariusz stworzony jest z myślą o zajęciach mających na celu refleksję nad biograficznym związkiem z miastem, a nie rozrywkę czy przekazywanie określonej wiedzy.
- Jeżeli nie będzie możliwe zorganizowanie kolejnych zajęć, zadanie domowe można przygotować w formie wypracowania czy prezentacji multimedialnej.
- Pracę w grupach i zadanie domowe można realizować również jako zadania Koła Detektywów.
- Zajmowanie się historiami rodzinnymi może być dla niektórych trudne lub niemożliwe (zła komunikacja w rodzinie, brak jednego z rodziców, brak dziadków), dlatego należy wskazać młodzieży możliwość rozmowy z sąsiadami czy znajomymi.

Przebieg zajęć

CZAS	DZIAŁANIE OSOBY PROWADZĄCEJ	DZIAŁANIE UCZNIÓW
LEKCJA 1		
6 min	Projekcja Projekcja teledysku do utworu „Obiecana ziemia” (Familia HP, O.S.T.R., Zeus, Afront). W przypadku braku dostępu do internetu w szkole trzeba wcześniej przygotować nagranie. Zamiast tego elementu można przyjąć inny punkt wyjściowy, który zakotwiczy uwagę młodzieży i pobudzi do myślenia.	Młodzież ogląda teledysk.
10 min	Moderowanie rozmowy – wstęp do pracy w grupach Prezentujemy uczniom mapę Strefy Wielkomięskiej (z pakietu pomocy programu „Nasza Łódź”). Mapa pobudzi wyobraźnię przestrzenną młodzieży. Inicjujemy dyskusję pytaniami: – Czy piosenka się podoba? – O czym jest jej tekst? – Do jakich związanych z Łodzią autorów nawiązuje tekst? (Reymont, Tuwim) – Czy (i dlaczego) uczniowie odczuwają związek z Łodzią, tak jak autorzy piosenki? – Czy wiedzą, gdzie nagrywany był teledysk do utworu? (Pałac Poznańskiego, obecnie Muzeum Miasta Łodzi) – Jakie osiedla, dzielnice, ulice, miejsca zostały wymienione w piosence? (Dąbrowa, Bałuty, al. Włókniarzy) – Czy te miejsca są bliskie również uczniom?	Młodzież bierze aktywny udział w dyskusji.
20 min	Moderowanie pracy w grupach Prosimy uczniów, aby w sposób dowolny podzielili się na grupy (ważne, aby grupy miały mniej więcej tyle samo osób). Rozdajemy grupom materiały. Pytania wyjściowe do pracy: – Jakie miejsca w Łodzi są dla uczniów ważne? – Dlaczego są ważne? – Jakie wydarzenia się z nimi wiążą? Jakie historie? W dowolny sposób – pisząc, rysując, posługując się schematami lub symbolami – każdy z grupy powinien opisać swoje miejsce. Grupa może również wybrać wspólne ulubione miejsce. W trakcie pracy nauczyciel odwiedza każdą grupę, a uczniowie opowiadają o swoich miejscach, prezentują wykonaną pracę. Uwaga! W toku pracy mogą się pojawić przypadki negatywne – niekoniecznie należy je wykluczać, można zapytać: Dlaczego nie lubisz tego miejsca? Czy polubiłbyś je, gdyby można je jakoś zmienić?	Młodzież dzieli się na grupy (najlepiej od trzech do pięciu osób), w których dyskutuje, wybiera miejsca i uzasadnia swoje wybory.

	Opcjonalnie podczas pracy grup może odbywać się prezentacja stron internetowych z łódzkimi archiwaliami (Miastograf – cyfrowe archiwum społecznościowe lub Refotografie – prezentacja montażu starych i nowych zdjęć Łodzi). Możemy zadać uczniom pytania pomocnicze: – Czy zastanawiacie się, jak wyglądały wybrane miejsca dawniej? – Czy szukacie czasami informacji o różnych miejscach w Łodzi? – Czy znacie inne strony internetowe o takiej tematyce?	Młodzież ogląda prezentowane strony.
5 min	Krótki wykład. Wprowadzenie do zadania domowego, które jest rozwinięciem pracy zrealizowanej w grupach: – Historia to suma naszych mikrohistorii, w których historia przez wielkie „H” przefiltrowana przez życie ujawnia swoje prawdziwe oblicze. – Każda historia życia jest ważna – każdy ma ważną historię do opowiedzenia. Każda osoba zyskuje bezcenną wiedzę na temat okresu, w którym przyszło jej żyć, zwyczajów właściwych dla swojego miejsca zamieszkania czy historii miejsc, które były lub są jej bliskie. Warto opowiadać o rzeczach dla nas ważnych. – Historią jest to, co się przeżyło (a więc nie tylko fakt, ale także emocjonalny stosunek do niego, interpretacja, rozumienie w kontekście reszty historii). Celem tych zajęć ma być odkrywanie indywidualnych i rodzinnych historii związanych z konkretnymi miejscami Łodzi.	Młodzież słucha, zadaje pytania, rozmawia.
5 min	Przedstawienie i organizacja zadania domowego. Treść zadania wraz z pytaniami znajduje się na kartach pomocniczych (załącznik), które należy rozdać uczniom. Zadanie polega na przygotowaniu krótkiej prezentacji lub wypracowania na temat wybranego miejsca w Łodzi. Elementy zadania: – Wybranie ważnego miejsca w Łodzi – w zasadzie już nastąpiło na zajęciach, ale można je zmienić lub wybór ograniczyć do jednego, ważnego dla wszystkich w danej grupie. – Przygotowanie prezentacji o tym miejscu (lub napisanie wypracowania).	Młodzież będzie kontynuować pracę w zespołach lub pracować indywidualnie nad wypracowaniem – w zależności od wyboru formy zadania domowego. Zadanie wykonywane jest poza zajęciami lekcyjnymi.
LEKCJA 2 (opcjonalnie)		
45 min	Moderujemy przedstawianie przez uczniów prezentacji z zadaniem domowym i rozmowy na ich temat.	Młodzież prezentuje zadania domowe, najlepiej grupowo, aby wszyscy w równym stopniu brali udział w prezentacji.

ŹRÓDŁA:

Historie mówione. Podręcznik, oprac. M. Welfe, red. J. Czurko, A. Zysiak, Łódź 2010.

<https://www.youtube.com/watch?v=MGE4jPpVE9I> [FAMILIA HP feat. Afront, O.S.T.R., Zeus, „Obiecana ziemia”].

Załącznik 1. Karta pomocnicza zadania domowego

NASZE ŁÓDZKIE MIEJSCA – NASZA HISTORIA OPOWIEDZIANA PRZEZ NAS SAMYCH

- A. Podzielcie się na grupy liczące od trzech do pięciu osób.
 - B. Wybierzcie ważne miejsce w Łodzi – możecie wybrać miejsce ważne dla was wszystkich lub miejsce jednego z was, na które zgodzą się inni.
 - C. Przygotujcie krótką prezentację o tym miejscu. Przygotowanie prezentacji podzielcie na trzy etapy:
 1. Zastanówcie się i określcie:
 - Czy i dlaczego to miejsce jest dla was ważne?
 - Co znaczy dla każdego z was?
 - Jakie wspomnienia (historie, opowieści) wiążą się z tym miejscem?
 - Czy to miejsce jest ważne także dla innych osób?
 2. Znajdźcie starszą osobę (babcię, dziadka, kogoś z sąsiadów, znajomych, dalszej rodziny, a nawet przypadkowych osób spotkanych w „waszym miejscu”). Porozmawiajcie z tą osobą, ale postarajcie się więcej słuchać niż mówić. Dowiedzcie się:
 - Czy to miejsce jest związane z jej życiem? W jaki sposób?
 - Jak to miejsce wyglądało dawniej?
 - Czy ta osoba ma jakieś szczególne, dobre lub złe wspomnienia związane z tym miejscem?
 - Czy wydarzyło się tam coś szczególnego?
 3. Poszukajcie informacji o waszym miejscu w innych dostępnych źródłach:
 - Co o tym miejscu piszą w książkach, kronikach czy podręcznikach?
 - Jakie informacje i opinie można znaleźć w internecie?
 - Jeżeli jest to budynek – kiedy go wybudowano? Kto go wybudował i po co?
 - Jak wasze miejsce można umiejscowić w historii Łodzi/Polski/Europy/świata?
 - Czy są dostępne jakieś stare zdjęcia tego miejsca?
 - Czy wiedzieliście o tym wszystkim wcześniej? Czy uzyskane teraz informacje zgadzają się z waszym doświadczeniem – z tym, co myślicie i czujecie wobec waszego miejsca?
- Wszystkie wyniki poszukiwań powinny być włączone do prezentacji. Powodzenia!

PRZYDATNE LINKI

www.miestograf.pl [Cyfrowe Archiwum Łodzian Miastograf.pl].
refotografie.blogspot.com/ [montaż fotografii współczesnych i archiwalnych].
www.historycznie.uni.lodz.pl [Wirtualna Łódź].
http://pl.wikipedia.org/wiki/Kalendarium_historii_%C5%81odzi [kalendarium historii Łodzi].
www.lodz.ap.gov.pl/index.php [Archiwum Państwowe w Łodzi].
www.nac.gov.pl [Narodowe Archiwum Cyfrowe].
www.audiohistoria.pl [Archiwum Historii Mówionej Ośrodka „Karta”].

Łódź wielkich postaci

Uczestnicy: Uczennice i uczniowie liceum, grupa 15-30-osobowa	Czas trwania: 2 x 45 min
---	------------------------------------

CELE OGÓLNE:

Zapoznanie uczniów z sylwetkami wybitnych osób związanych z Łodzią.

CELE SZCZEGÓŁOWE:

1. Uczeń zna nazwiska wybitnych postaci związanych z Łodzią:
 - twórców łódzkiej awangardy: Katarzyny Kobro, Władysław Strzemińskiego,
 - założycieli Łodzi i jej budowniczych: Rajmunda Rembielińskiego, Filipa Wiebiega, Stefana Skrzywana, Hilarego Majewskiego,
 - polityków i działaczy społecznych: Stefana Kopcińskiego, Aleksego Rzewskiego, Jana Karskiego, Marka Edelmana,
 - pisarzy: Juliana Tuwima, Władysława Reymonta,
 - postaci współczesnych – według zainteresowań.
2. Uczeń potrafi syntetycznie scharakteryzować twórczość K. Kobro, poznał formę i strukturę jej rzeźby.

3. Uczeń potrafi krótko przedstawić wybrane osoby związane z kształtem urbanistycznym Łodzi i jej rozwojem.
4. Uczeń potrafi wskazać w przestrzeni miasta miejsca upamiętnienia osób związanych z Łodzią.

METODY:

Wykład, rozmowa, praca na mapie.

POMOCE I MATERIAŁY:

- Tablica, kreda.
- Rzutnik, ekran.
- Szttywny, kolorowy papier, klej, nożyczki.
- Mapa Łodzi i kolorowe znaczniki („Łódź, jakiej nie znacie” z pakietu pomocy do programu „Nasza Łódź”), zdjęcia satelitarne kilku polskich miast (np. Kraków, Toruń, Poznań, Gdańsk).
- Puzzle „Łódź awangardowa” z pakietu pomocy „Nasza Łódź”.

Przebieg zajęć

CZAS	DZIAŁANIE OSOBY PROWADZĄCEJ	DZIAŁANIE UCZNIÓW
3 min	Wprowadzenie do tematyki zajęć poświęconych sylwetkom wielkich łódzian, a także osób związanych tylko epizodycznie z Łodzią, ale mających istotny wpływ na życie miasta.	Młodzież słucha wypowiedzi nauczyciela.
3 min	Pytamy uczniów o znane osoby, które kojarzą im się z Łodzią. Zapisujemy odpowiedzi.	Uczniowie wskazują postaci.
5 min	Uzupełniamy listę nazwisk wymienionych przez uczniów. Powinni na niej znaleźć się m.in. K. Kobro, W. Strzemiński, R. Rembieliński, S. Skrzywan, F. Wiebieg, H. Majewski. Wraz z uczniami porządkujemy podane nazwiska, przypisując im odpowiednie sfery działalności.	Uczniowie zastanawiają się, czym zajmowały się poszczególne osoby.

	Podczas rozmowy nakierowujemy uczniów na role, jakie pełniły wymienione osoby. Podsuwając skojarzenia, ułatwiamy im dopasowanie nazwiska do wykonywanej pracy lub dziedziny działalności. Aby wzbudzić zainteresowanie młodzieży, warto przywołać także sylwetki współczesne, np. twórców związanych z popkulturą czy sportowców.	
15 min	Katarzyna Kobro i Władysław Strzemiński – przedstawiamy postaci, prezentujemy też zdjęcia prac i miejsca związane z artystami (ASP, osiedle Mątwiła-Mireckiego). Zwracamy uwagę na pochodzenie artystów, kwestię życia pod jednym dachem i wzajemnego oddziaływania na swoje prace. Przedstawiamy przy tym problemy życia w powojennej Łodzi, uświadamiamy uczniom, że powojenna bieda i władza komunistyczna wpłynęły na dalsze losy Strzemińskiego i Kobro.	Młodzież słucha nauczyciela, zadaje pytania.
20 min	Praca plastyczna. Przygotowujemy materiały (sztywny, kolorowy papier, klej, nożyczki). Uczniowie w parach wykonują pracę odtwarzającą wybraną rzeźbę Katarzyny Kobro. To ćwiczenie możemy zastąpić układaniem puzzli (pomoc „Łódź awangardowa”).	Młodzież wykonuje pracę plastyczną lub układa puzzle.
20 min	Przedstawiamy założycieli i budowniczych Łodzi – R. RembIELińskiego, F. Wiebiega, S. Skrzywaną, H. Majewskiego (syntetyczne biografie postaci w załączniku). Pokazujemy zdjęcia i plany. Przedstawiamy krótko sylwetkę A. Rzewskiego – pierwszego prezydenta Łodzi w niepodległej Polsce.	Młodzież słucha nauczyciela, zadaje pytania.
15 min	Pytamy uczniów o przykłady miejsc związanych z postaciami – ulice, skwery, place, pomniki. Wspólnie z uczniami zaznaczamy na mapie te miejsca. Dodatkowo oznaczamy miejsca związane z życiem postaci (np. ASP, pl. Wolności, Ratusz, budynek zarządu wodociągów).	Uczniowie wymieniają i zaznaczają na mapie odpowiednie miejsca.
9 min	Podsumowanie zajęć. Rozmawiamy z uczniami o postaciach, które były tematem lekcji. Pytamy, jak mogłoby wyglądać ich życie współcześnie.	Młodzież zadaje pytania, uczestniczy w podsumowaniu.

ŹRÓDŁA:

Bieńkowska D., *Kawaler różanego krzyża*, Łódź 1966 [powieść o Rajmundzie RembIELińskim].
 Strzemińska N., *Sztuka, miłość i nienawiść. O Katarzynie Kobro i Władysławie Strzemińskim*, Warszawa 2001.
<https://www.youtube.com/watch?v=UqeEgSKYGcc> [film *Niebieskie kwiaty* o K. Kobro. i W. Strzemińskim].
http://kobro.art.pl/prace/konstrukcja_01.html, <http://culture.pl/pl/tworca/katarzyna-kobro>
<http://culture.pl/pl/tworca/wladyslaw-strzeminski>
<https://www.youtube.com/watch?v=CiWeDziOmzg>
<http://w4u.am.lodz.pl/~jkk/ld/mapy/reg1.html>
<http://w4u.am.lodz.pl/~jkk/ld/gw/Rembielinski.html>
<http://w4u.am.lodz.pl/~jkk/ld/ASakralna/swJan.html>

<http://snakeeyes.blox.pl/2008/04/Palac-Rudolfa-Kellera.html>
http://lodz.fotopolska.eu/Lodz/u50509,ul_Kopcinskiego_Stefana_dr.html
<http://www.jankarski.org/>

Załącznik 1. Budownicзовie i działacze dawnej Łodzi

RAJMUND REMBIELIŃSKI

Był rzeczywistym twórcą Łodzi. Z drewnianej, zagubionej wśród lasów mieściny, liczącej w 1793 r. 191 mieszkańców, stworzył dynamicznie i planowo rozwijające się miasto, do którego sprowadził licznych rękodzielników i fabrykantów produkujących wyroby włókiennicze. W lipcu 1820 r. wojewoda Rembieleński napisał raport z wizytacji podległych mu ziem, który stał się podstawą do wydania w dniu 18 września 1820 r. dekretu, na mocy którego władze królestwa zaliczyły Łódź i Zgierz do tzw. osad fabrycznych, których rozwój miał być finansowany przez Skarb Państwa. W dniu 30 stycznia 1821 r. Rembieleński uzyskał pełnomocnictwa do urządzenia dwóch osad na południe od miasta Łodzi.

Rynek Nowego Miasta został wytyczony w 1823 r. razem z nową osadą sukienniczą. Geometra Filip Wiebieg zaprojektował plac na planie ośmioboku (nie ma drugiego takiego w Polsce!). Krzyżowały się na nim trakt Piotrkowski oraz ul. Średnia.

W ciągu zaledwie dziesięciu lat R. Rembieleński stworzył Łódź przemysłową – miasto składające się ze Starego Miasta, Nowego Miasta, osady Łódka, kolonii prządków lnu wzdłuż ul. Wólcząskiej i ul. Dzikiej, kolonii czeskiej Nowa Łódka oraz kolonii śląskiej Szlezing. Rozbudowane miasto stało się atrakcyjne dla przemysłowców. Początkowo ich celem była budowa zakładów, w których wykańczano wyprodukowane przez rękodzielników sukno. W miarę upływu czasu sami zajęli się wytwarzaniem przędzy lnianej, wełnianej i bawełnianej, a także produkcją płótna – budując w tym celu

kolejne fabryczne budynki. Na uruchomienie działalności otrzymywali od rządu dogodne pożyczki.

STEFAN SKRZYWAN

Budowę wodociągów i kanalizacji w Łodzi, jedynym w Europie mieście tej wielkości pozbawionym takich urządzeń, przypisuje się W. H. Lindleyowi i S. Skrzywanowi. Na początku XX w. postanowiono zbudować kanalizację i wodociągi, aby ulicami Łodzi, otwartymi rynsztokami, nie płynęły ścieki. Wykonanie projektu zlecono słynnemu angielskiemu budowniczemu urządzeń komunalnych inż. Williamowi Heerleinowi Lindleyowi (synowi). Nad projektem pracował w latach 1901–1909. Koszt realizacji projektu – 25 mln rubli – przekraczał jednak możliwości miasta i nie rozpoczęto wtedy żadnych prac. Władze carskie nie były zainteresowane dofinansowaniem projektu.

Kilka lat po odzyskaniu niepodległości władze Łodzi mimo trudnej sytuacji ekonomicznej postanowiły zrealizować plany Lindleya. We wrześniu 1924 r. magistratowi łódzkiemu udało się nakłonić do podjęcia tej pracy inż. Stefana Skrzywaną. Był to doświadczony budowniczy tego rodzaju instalacji, długoletni współpracownik nieżyjącego już Lindleya.

S. Skrzywan przybył do nieznanego sobie miasta, poznał rozpaczliwą sytuację jego mieszkańców i zaangażował się bez reszty w ich sprawę. Przekonał zarząd miasta, że mimo niewystarczających finansów prace można rozpocząć w ramach środków posiadanych przez miasto i niewielkiej pomocy rządowej. Uznał, że należy rozpocząć od budowy

kanalizacji, która wymagała mniejszych nakładów. Zwłaszcza, że z dostarczaniem mieszkańcom i fabrykom wody jakoś sobie radzono, natomiast największym problemem było usuwanie ścieków z ulic i rzek.

Skrzywan został naczelnym inżynierem Wydziału Kanalizacji i Wodociągów m. Łodzi. Na początku 1925 r. pod jego kierownictwem rozpoczęto roboty kanalizacyjne. W ciągu ośmiu lat zdolności organizacyjne i pracowitość inż. Skrzywana sprawiły, że skanalizowano śródmieście miasta oraz zbudowano i uruchomiono pierwszą oczyszczalnię ścieków na Lublinku.

Skrzywan prowadził ogromne roboty kanalizacyjne w wielu punktach miasta. Rozpoczął regulację najbardziej zanieczyszczonych rzek łódzkich, które w terenie zabudowanym kierował do krytych kanałów. Zatrudniał tysiące robotników. Znajdował także czas i możliwości, aby rozpoznać trasę ewentualnego przyszłego wodociągu, którym woda miała być dostarczona z Pilicy pod Tomaszowem do Łodzi. Budował wielkie murowane kanały, które stworzyły bazę pod późniejszą rozbudowę sieci kanalizacyjnej miasta i służą do dziś.

Kierowany przez niego Wydział Kanalizacji mieścił się w budynku mieszkalnym przy ulicy Narutowicza 2, a wobec błyskawicznego wzrostu inwestycji lokal przestał wystarczać zatrudnionym pracownikom. Skrzywan zażądał więc od magistratu zgody na budowę biurowca. Budowla miała być okazała, a więc i kosztowna. Zarząd Miasta po długich staraniach wyasygnował odpowiednie fundusze i w grudniu 1929 r. przy ul. Narutowicza 65 ukończono reprezentacyjny budynek mieszczący do 1939 r. służby wodociągowo-kanalizacyjne, zaprojektowany przez Wiesława Lisowskiego (od 1945 r. mieści się tu rektorat Uniwersytetu Łódzkiego). W holu biurowca Skrzywan polecił ułożyć w mozaikowej posadzce napis „Uśmiechnij się”, w którym wyraziła się cała

jego osobowość. Napis został w nieznanych okolicznościach uszkodzony po wojnie i przez kilkadziesiąt lat pozostawał nieczytelny. Zrekonstruowano go w 2009 r.

Inż. Jan Żenow w swoich wspomnieniach tak pisał: „Skrzywan był autorytetem w każdej robocie, na każdym odcinku, przy każdym konflikcie na budowie. Był zawsze wesoły i dowcipny, nie lubił ponurych twarzy pracowników, których większość znał z imienia i nazwiska, a często i stosunków rodzinnych. Robotnicy kochali go i szanowali. Dbał o nich, a jednocześnie potrafił wzbudzić dumę z tego, że ich praca warunkuje normalny byt i rozwój miasta”.

Po ukończeniu biurowca przy ul. Narutowicza przystąpił do rozbudowy zaplecza przy ul. Wierzbowej 52, ale tym razem nie pytał nawet magistratu o zgodę. Prezydentem Łodzi był wówczas Bronisław Ziemięcki, który dla rozwoju miasta zrobił bardzo wiele. Za jego kadencji brukowano ulice, budowano szkoły, szpitale, przystąpiono do budowy dużego komunalnego osiedla mieszkaniowego im. Montwiłła-Mireckiego dla 1500 rodzin. Wytyczano nowe parki, ulice, linie tramwajowe, zakładano nowe oświetlenie elektryczne. Te wydatki spowodowały zadłużenie miasta na 40 milionów złotych. Prezydent był oburzony na „skrzywanową” samowolę. Na posiedzeniu Zarządu Miasta doszło do konfliktu, w wyniku którego inż. Stefan Skrzywan zrezygnował z zajmowanego stanowiska. Wkrótce potem, 1 października 1932 r. Skrzywan zmarł w sanatorium w Otwocku. Pochowany został na Starym Cmentarzu w Łodzi przy ulicy Ogrodowej. W uznaniu zasług nazwano imieniem S. Skrzywana ulicę Starowólczańską w rejonie głównych kolektorów miejskich i rzeki Jasień, pomiędzy dzisiejszą ul. Wólczańską a al. Politechniki.

Roboty zapoczątkowane przez S. Skrzywana były kontynuowane w następnych latach. Parę lat przed wybuchem drugiej wojny światowej rozpoczęto budowę wodociągów, uruchomionych w pełni po wojnie.

Dla uczczenia pamięci Stefana Skrzywana na dziedzińcu Zakładu Wodociągów i Kanalizacji przy ul. Wierzbowej 52 ustawiono jego popiersie autorstwa prof. Michała Gałkiewicza, odsłonięte w 2001 r.

HILARY MAJEWSKI

W latach 1859–1861 studiował w Cesarskiej Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu. W 1872 r. objął stanowisko miejskiego architekta w Łodzi i pozostawał na nim do swojej śmierci.

Był bardzo aktywny zawodowo – nie bez przyczyny uważa się go za najsłynniejszego architekta i budowniczego miasta Łodzi. Jako architekt miejski podpisał 546 projektów budowli, chociaż, jak się okazało po badaniach prof. Krzysztofa Stańskiego i innych, nie wszystkie sam projektował.

Tworzył wille, domy, pałace fabrykanckie i kamienice czynszowe, nadzorował budowy budynków mieszkalnych, fabryk, mostów i dróg. Przy ul. Piotrkowskiej Majewski zaprojektował wiele kamienic i innych budynków. Był także

autorem projektu własnej kamienicy przy ul. Kamiennej 11 (obecnie ul. Włókiennicza).

STEFAN KOPCIŃSKI

W 1897 r. ukończył Męskie Gimnazjum Rządowe w Kielcach. Następnie studiował na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego, zostając psychiatrą. Pracował w podlódzkiej Kochanówce, a także w Tworkach i w Penzie.

Był m.in. senatorem, radnym i przewodniczącym Wydziału Oświaty i Kultury Zarządu Miejskiego w Łodzi, gdzie przebywał w latach 1918–1928. Kandydował tu również na stanowisko prezydenta miasta.

Kopciński był wybitnym działaczem oświatowym. Jego wysiłki miały decydujące znaczenie dla wprowadzenia w Łodzi powszechnego obowiązku szkolnego, co wówczas było inicjatywą pionierską. Był działaczem Robotniczego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci i jednym z liderów Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego (od 1922 r. – sekretarzem generalnym).

Załącznik 2. Aleksy Wincenty Rzewski (1885–1939)

Przyszedł na świat w łódzkiej rodzinie robotniczej 6 lipca 1885 r. W wieku dwunastu lat rozpoczął dorywczą pracę w fabryce włókienniczej Józefa Gampego i Ludwika Albrechta. Po dwóch latach był już wykwalifikowanym pracownikiem przędzalni. Od piętnastego roku życia należał do Koła Oświaty Narodowej i kolportował nielegalny tygodnik „Polak”. Od 1903 r. uczestniczył w zebraniach Polskiej Partii Socjalistycznej. W 1904 r. wstąpił do Frakcji Rewolucyjnej PPS. Do jego zadań należał kolportaż „Robotnika”.

Pierwszy raz władze carskie zatrzymały go w lutym 1905 r. w okolicach Łęczycy, za agitowanie wśród ludności wiejskiej.

W czerwcu 1905 r. brał udział w walkach rewolucyjnych w Łodzi i bronił barykady na Widzewie. Na ul. Nawrot został postrzelony w nogę. W 1906 r. mianowano go sekretarzem Związku Zawodowego Robotników Przemysłu Włókienniczego. Wznowił działalność konspiracyjną, lecz był już pod obserwacją rosyjskich służb. Do zatrzymania doszło w Cedrowicach nieopodal Ozorkowa, gdzie rannego Rzewskiego ujęli carscy żandarmi. W 1907 r. osadzono go na krótko w łęczyckim więzieniu, a jesienią tego roku skierowano do sieradzkiego zakładu karnego. W 1908 r. zesłano go na Syberię, skąd po roku uciekł i powrócił do Łodzi. Poszukiwany przez rosyjską policję, wyjechał do Niemiec.

Pracując w Ludwigshafen jako robotnik, uległ poparzeniu kwasem. Po wyzdrowieniu wyemigrował do Francji i działał politycznie wśród Polonii w Paryżu, Nancy i Marsylii. Udziałał się w chórze śpiewaczym i Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół”.

W 1913 r. po ogłoszeniu amnestii przez władze rosyjskie powrócił do Królestwa Polskiego. Do wybuchu pierwszej wojny światowej pracował jako konduktor w tramwajach kursujących na linii Łódź – Konstantynów Łódzki, wciąż kolportując ulotki PPS. Po wybuchu jako członek Polskiej Organizacji Wojskowej prowadził w Łodzi akcje wywiadowcze i dywersyjne przeciwko rosyjskiemu zaborcy. Na koniec 1914 r., kiedy Niemcy zajęli Łódź, nadal udzielał się politycznie wśród robotników, przygotowując ich do wystąpienia przeciwko okupantowi niemieckiemu. Zatrzymany w grudniu 1917 r. w podziemnej drukarni „Łodzianina”, uciekł niemieckim żołnierzom, gdy prowadzili go do więzienia przy ul. Gdańskiej 13.

Niemieckie władze zaocznie skazały Rzewskiego na cztery i pół roku więzienia. Ukrywał się w Lublinie w strefie okupowanej przez siły austro-węgierskiej. Współredagował czasopismo „Nasze Hasło” i wszedł w skład Komisji Wykonawczej Stronnictw Niepodległościowych. Zatrzymany w trakcie antyhabsburskiej demonstracji, w areszcie spędził kilka miesięcy. Po wyjściu na wolność opuścił Lublin i zakonspirował się w Radomiu. 7 listopada 1918 r. dowodząc kompanią POW, brał udział w rozbrojeniu wojsk państw centralnych w Radomiu. W grudniu 1918 r. powrócił do wolnej od Niemców Łodzi. Z polecenia premiera Jędrzeja Moraczewskiego został

tu Komisarzem Rządowym i funkcję pełnił do wyborów samorządowych, w których startował z ramienia PPS.

W marcu 1919 r. Rada Miejska przekazała mu urząd prezydenta Łodzi, na tym stanowisku pozostawał przez cztery lata. W mieście wprowadził powszechny obowiązek nauczania, w czym wyprzedził ustawodawstwo krajowe. Skutecznie popierał budownictwo szkół publicznych, dążąc do tego, by nauka na poziomie podstawowym była nieodpłatna. Przyczynił się także do elektryfikacji i kanalizacji niektórych dzielnic miasta. Wiele jego inicjatyw gospodarczych zostało zrealizowanych jako roboty publiczne. Przeworsował obowiązkowy system ubezpieczeń zdrowotnych dla robotników. W 1924 r. z powodu partyjnych nieporozumień wystąpił z PPS. Do 1927 r. był naczelnikiem Urzędu Stanu Cywilnego, a w latach 1927–1933 – starostą łódzkim.

W 1933 r. wycofał się z życia politycznego i po ukończeniu studiów prawniczych przez sześć lat prowadził kancelarię notarialną. Opublikował cztery książki i kilkadziesiąt artykułów dotyczących politycznej oraz wojskowej roli PPS.

Po zajęciu 7 września 1939 r. Łodzi przez Wehrmacht Rzewski nie opuścił miasta i usiłował stworzyć siatkę konspiracyjną. Aresztowany przez Niemców, 12 listopada 1939 r. trafił do obozu na Radogoszczu. Rozstrzelano go prawdopodobnie 20 lub 22 grudnia 1939 r. Przez lata uważano, że miejscem jego egzekucji był Las Łągiwnicki. Dziś wiadomo, że mógł zostać pochowany na poligonie wojskowym na Brusie w Łodzi.

Na podstawie oprac. A Ossowskiego, OBEP IPN Oddział w Łodzi.



OPIS DZIAŁANIA KÓŁ DETEKTYWÓW ŁÓDZKICH

KOŁA DETEKTYWÓW ŁÓDZKICH

Program edukacyjny „Nasza Łódź” to coś więcej niż lekcje w szkołach, to również działalność Kół Detektywów Łódzkich. To oferta zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży, pewnego rodzaju koła zainteresowań. Program koła powinien wspierać cele programu oraz proces rewitalizacji, budować tożsamość, rozbudzać zainteresowanie historią i dziedzictwem kulturowym miasta. Powinien ponadto uczyć o procesach partycypacji oraz realizować małe działania na rzecz społeczności lokalnej.

W ramach spotkań Koła Detektywów Łódzkich nauczyciel może skorzystać z następujących form aktywności:

- ▮ spacer w celu poznania historii i zbadania najbliższej okolicy,
- ▮ wycieczka z oprowadzaniem do jednej z rekomendowanych instytucji kultury,
- ▮ wycieczka badawcza, „detektywistyczna”, śladami historii Łodzi lub obejmująca rekomendowane obszary tematyczne,
- ▮ spotkania z łódzkimi przewodnikami, bibliotekarzami lub pasjonatami zajmującymi się amatorsko historią Łodzi,
- ▮ zajęcia, podczas których zostanie wykonana wspólna praca na rzecz najbliższego otoczenia Placówki, po uzgodnieniu z właścicielem terenu,
- ▮ wycieczka w celu stworzenia lub zrealizowania questu z Łódzkiej Platformy Questingowej.

Przygotowaliśmy kilka przykładowych scenariuszy zajęć terenowych, które nauczyciele mogą zrealizować w ramach spotkań Kół Detektywów Łódzkich. Odpowiednie konspekty znajdują się w rozdziale „Scenariusze” naszego podręcznika.





ŁÓDZKA PLATFORMA QUESTINGOWA

ŁÓDZKA PLATFORMA QUESTINGOWA

Łódzka Platforma Questingowa to obok scenariuszy i opracowań obszarów tematycznych kolejne narzędzie do realizacji założeń programu edukacyjnego wspierającego proces rewitalizacji. To również zbiór nowoczesnych narzędzi (questów), nawiązujących swą formułą do podchodów czy współczesnych gier miejskich, bardzo popularnych wśród młodzieży. Jest to także sprawdzony pomysł na niezwykle wycieczkę po mieście.



Co to jest questing?

Questing to „Metoda odkrywania dziedzictwa miejsca, polegająca na tworzeniu nieoznakowanych szlaków, którymi można wędrować, kierując się informacjami zawartymi w wierszowanych wskazówkach” (*Ekoturystyka i odkrywanie dziedzictwa. Zbiór dobrych praktyk*, red. D. Zaręba, Kraków 2008). Questing to w skrócie aktywna turystyka z elementami harcerskich podchodów i gier terenowych.

To ciekawy sposób na odkrywanie dziedzictwa kulturowego, historii i walorów przyrody. Dla wielu jest to motywująca forma zwiedzania, zwieńczona odnalezieniem skarbu, rozszyfrowaniem hasła czy zdobyciem trofeum. Z pewnością jest to zabawa, która może zainteresować młodzież i dać jej wiele satysfakcji. Stymuluje mechanizmy współpracy w grupie, podnosi poziom zainteresowania otaczającą przestrzenią, uczy zwracać uwagę na detale, przez co zmienia sposób obserwacji i percepcji otaczającego świata.

Jak z niej skorzystać?

Łódzka Platforma Questingowa jest współtworzona przez zespoły młodzieży ze szkół ponadpodstawowych. Młodzi ludzie zgłaszają swoje questy, a po ich zatwierdzeniu umieszczają je na portalu bestquest.pl. Tam też należy zarejestrować i pobrać pliki zawierające instrukcję oraz wskazówki do ich wydrukowania.



Przykładowy quest

Dalej prosto, do Fabrycznej.
Tu na rogu, to nie zamek,
Lecz Scheiblera jest centrala,
Dziś na szkołę przekazana.

Teraz w prawo, wzdłuż Fabrycznej,
Gdzieś do parku wejścia szukaj.
Już znalazłeś? Oczywiście!
Zatem szybko do wrót stukaj.

Parkiem dziarsko idź na północ,
Z lewa w prawo wzrok swój prowadź,
Tak by na Leona Skwerze,
Trochę sobie pomyszkować.

Z prawej strony jest budynek,
Zaraz furka - przejdiesz przez nią.
A za bramą - stój natychmiast!
Ktoś tu ciebie wypatruje!
Nikt to groźny, tylko [] [] [] []
On się w hasło wkomponuje.

Jeszcze tylko skarb swój pobierz,
Przejdź przez drzwi lekko skrzypiące,
No i hasło mów na prędcie,
A Filemon na pieczęcie,
Powedruje w twoje ręce.

Ja dziękuję za ten spacer,
Miło mi cię było gościć,
Wśród Scheiblera i Grohmana,
No i Herbsta skromnych włości.

Uzupełnij hasło z zagadek:

			1	2	3			
4	5	6	7	8	9	10	11	12

miejsce na
skarb



Quest powstał w ramach programu **"Nasza Łódź"**

Ścieżkę opracowała Asia Ufnalska
Konsultacja merytoryczna - Arek Gawron



Kocim Szlakiem

Drogi Poszukiwaczu!

Witamy cie serdecznie na Księżym Młynie. To największy i najlepiej zachowany historyczny kompleks fabryczny w Łodzi, powstały w połowie XIX wieku.

Jak zacząć? ★

Quest rozpoczyna się przy tablicy Księży Młyn - w połowie Kociego Szlaku. Można tu dojechać komunikacją miejską (autobusami 77 i 96) oraz samochodem - z możliwością zaparkowania na ulicy Przedziałkianej bądź Fabrycznej. Całą trasę pokonujesz pieszo.

Jak szukać skarbu?

W trakcie wędrówki, twoim zadaniem jest szukanie odpowiedzi na zagadki, które wskażą ci literki niezbędne do ułożenia hasła. Będzie ci ono potrzebne, aby na mecie questu, w zamian za nie otrzymać skarb. Powodzenia!

Czas przejścia: około 45 minut

Tu zabawa się zaczyna,
Pod tablicą, co Młyn trzyma.
Znajdź kierunek południowy,
Kocim Szlakiem ruszaj w drogę.

Zaraz ujrzysz, z prawej strony,
Murowany, z rudej cegły,
Budyneczek, niczym z Desy,
Były w nim delikatesy.

Co na płycie, tuż za rogiem,
Jest misternie zapisane.



Teraz w lewo musisz kroczyć,
Przejszć wzdłuż szkoły, co to kiedyś
Gwarem mogła zauroczyć,
Robotników kształcąc dzieci.

Z prawej równe rzędy famuł,
Co policzyć ich nie sposób.
Wnet - niziutki budynekczek,
Co i sklepik wewnątrz mieści,
A tablica na drzwiach rzeczce,
Że o [] co sobotę,
Kłódka trzyma nad nim pieczę.

Znasz godzinę? Idziesz dalej.
Metrów może ze czterdzieści.
Skrećasz w prawo, tuż przy domu.
Tu jak w wir historii wpadasz,
Do przedwiecza się przenosisz,
I uliczką brukowaną
Między famułami kroczysz.

Do ulicy dojdiesz dużej,
I majestat loftów ujrzysz,
Co je [] [] [] [] [] [] [] [] pobudował,
A w nich przadł i produkował.

Z lewej strony, tuż za rogiem,
Wille widzisz waniliową.
To był pałac [] [] [] [] [] [] [] [] niegdyś,
Dziś legendy jest osnową.

Teraz śmiało idź na zachód,
Z lewej jak zamczysko wielkie,

Fabrykanckie wzrosły mury,
Cisza jednak dziś - nie przęda.

Ciągle idąc, do zachodu,
Z prawej znajdziesz straż ogniową.
Przed nią - czernią błyszczy metal
Na nim MATHER PLATT

Idziesz dalej, ciągle prosto
Mijaszn knajpę "u Szwajcara"
Zaraz za nią - znów muzeum?
 Artystycznej - brawo!

Ciągle prosto, tam, do parku,
W nim alejką lekko w prawo,
By do Tylnej dojść ulicy,
I zakręcić na wschód żwawo.

Widzisz - willa śnieżnobiała
Dawny blask dziś odzyskuje.
Bramę inicjały zdobia (),
A wszystkiego stróż pilnuje.

Teraz na przód idź i w lewo,
Pierwszy dom Grohmana widzisz.
Wzdłuż Targowej, ciągle prosto,
Więc nie skręcaj, ani chybisz.

Z prawej mijasz mury fabryk,
Lecz do środka teraz nie wchodziś.
Tylko beczki białe zobacz,
Co je Grohman pobudował.

PROGRAM EDUKACYJNY

NASZA ŁÓDŹ



MINISTERSTWO
ROZWOJU



Unia Europejska
Fundusz Spójności



978-83-64637-72-8



Projekt współfinansowany przez Unię Europejską z Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014–2020.

9 788364 637728 >